

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Kateřina Hupáková

Lexikálně-chuťová synestézie u českých mluvčích

Lexical-gustatory Synaesthesia in Native Speakers of Czech

Praha 2016

Vedoucí práce: Mgr. Jan Chromý, Ph.D.

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce, Mgr. Janu Chromému, Ph.D., za ochotné a přátelské vedení; za věcné poznámky, které pomohly kvalitě práce; a za čas, který vzniku tohoto textu věnoval. Stejný dík patří všem respondentům, kteří se podíleli na vyplnění dotazníku a obzvláště poté čtyřem synestetickým, které se staly těžištěm výzkumné části této diplomové práce. V neposlední řadě děkuji své rodině a partnerovi za neutuchající podporu a vlídná slova, kterými mé bádání provázeli.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. 8. 2016

Kateřina Hupáková

Abstrakt

Tato práce představuje aktuální poznatky o synestézii jako specifickém způsobu vnímání, kdy určitý vjem (tzv. spouštěč) vyvolává vjem jiný, který není reálně přítomen (tzv. průvodce). Zvláštní pozornost upírá na typ synestézie, u něhož je průvodcem chuť (slova > chuti), nazývaný lexikálně-chuťová synestézie.

Ve své výzkumné části se věnuje praktickému výzkumu lexikálně-chuťové synestézie u českých rodilých mluvčích. Popisuje metodologii sběru dat, proběhlá dotazníková šetření a volbu respondentů. Svůj hlavní přínos vidí v podrobné charakteristice projevů lexikálně-chuťové synestézie u čtyř vybraných synestetických, s nimiž byl realizován cca hodinový rozhovor tazající se na povahu jejich prožitků, který se stal stěžejním materiálem práce. Získané informace z realizovaného výzkumu usouvztažněné s poznatky z odborné literatury jsou přehledně shrnuty v závěru práce.

Klíčová slova: synestézie, chuť, krosmodalita

Abstract

This thesis presents the current knowledge about synesthesia as a specific mode of perception where a sensation (i.e. an inducer) induces another sensation which is not actually present (i.e. a concurrent). Special attention is paid to lexical-gustatory synaesthesia, a special type of synesthesia in which taste is the concurrent (word > taste).

The empirical part of the thesis is devoted to practical research of lexical-gustatory synaesthesia among Czech native speakers. It describes the methodology of data collection including a questionnaire survey and the selection of respondents. The core and main benefit of the thesis lies in the detailed descriptions of four selected lexical-gustatory synaesthetes with whom we conducted a one-hour interview questioning the nature of their experiences. The information obtained from this research together with related findings from the literature are summarized in the conclusion of this thesis.

Key words: synaesthesia, taste, crossmodality

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE.....	11
1. SYNESTÉZIE	11
1.1 RYSY SYNESTÉZIE	12
1.1.1 Přítomnost spouštěče a průvodce	14
1.1.2 Automaticnost	14
1.1.3 Konzistence	14
1.1.4 Idiosynkratičnost.....	16
1.1.5 Jednosměrnost.....	16
1.2 PŮVOD SYNESTÉZIE	17
1.3 TYPY SYNESTÉZIE	18
1.3.1 Synestézie grafémy > barvy	18
1.3.2 Prostorová synestézie	19
1.3.3 Synestézie zvuky > barvy.....	19
1.3.4 Synestézie tvary > chutě	20
2. LEXIKÁLNĚ-CHUŤOVÁ SYNESTÉZIE	21
2.1 CO JE TO CHUŤ?.....	21
2.1.1 Percepce chutě a vůně a jejich záměna.....	23
2.1.2 Vliv vizuální a auditivní stránky na výslednou chuť	24
2.1.3 Multisenzorické vnímání chutě.....	24
2.1.4 Syntetické a analytické vnímání chutě	25
2.2 VYMEZENÍ LEXIKÁLNĚ-CHUŤOVÉ SYNESTÉZIE	26
2.2.1 Ortografická, či fonologická povaha	27
2.3 PROBĚHLÉ VÝZKUMY: LEXIKÁLNĚ-CHUŤOVÁ SYNESTÉZIE	28
2.3.1 Výzkum: Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005	31
2.4 SMYŠLENÁ SLOVA A CHUTĚ	33
2.4.1 Výzkum: Simnerová, Haywoodová, 2009	34
3. J. I. W.: PŘÍPADOVÁ STUDIE	38
3.1 J. I. W.: PŘEDSTAVENÍ	38
3.2 J. I. W.: TESTOVÁNÍ.....	39

3.3 J. I. W.: PROKÁZÁNÍ AUTENTICITY	40
3.3.1 J. I. W.: konzistence	40
3.3.2 J. I. W.: fonémické povědomí	42
3.4 J. I. W.: SHRNUTÍ	43
VÝZKUMNÁ ČÁST PRÁCE.....	44
4. VÝZKUM LEXIKÁLNĚ-CHUŤOVÉ SYNESTÉZIE ČESKÝCH MLUVČÍCH.....	44
4.1 VYMEZENÍ HYPOTÉZ.....	45
4.2 PŘEDSTAVENÍ VÝZKUMU	46
4.2.1 První podoba sběru dat.....	47
4.2.2 Druhá podoba sběru dat.....	50
4.2.3 Třetí fáze: výběr respondentů–synestetiků	51
5. REALIZACE VÝZKUMU ČESKÝCH SYNESTETIKŮ: PŘÍPADOVÉ STUDIE	54
5.1 PODOBA ROZHOVORU A Kladené otázky	55
5.2 DOTAZOVÁNÍ RESPONDENTI–SYNESTETICI	56
5.2.1 Synestetik F. L.....	57
5.2.2 Synestetik J. I.....	59
5.2.3 Synestetik K. K.	63
5.2.4 Synestetik R. M.	66
5.3 SUMARIZACE ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ.....	68
ZÁVĚR.....	72
SEZNAM LITERATURY	75
SEZNAM PŘÍLOH	78
PŘÍLOHA 1	78
PŘÍLOHA 2	80
PŘÍLOHA 3	82
PŘÍLOHA 4	83
PŘEPISY ROZHOVORŮ	85
Příloha 5 (F. L.)	85
Příloha 6 (J. I.).....	108
Příloha 7 (K. K.).....	130
Příloha 8 (R. M.)	147

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá svébytným způsobem vnímání, při němž je směřováno více vjemů v jeden komplexní, celistvý prožitek, který je označován jako synestézie (blíže o definici synestézie pojednává kapitola 1. *Synestézie*). Jelikož téma synestézie zaznamenává v posledních letech ve vědeckých kruzích, ale i mezi laickou veřejností, velký nárůst zájmu, domníváme se, že by tato práce mohla být nejen pro českou lingvistickou obec ale také pro vědce z oblastí mezních oborů jako je například neurolingvistika, psycholingvistika či kognitivní věda zajímavým vstupním materiálem vybízejícím k hlubšímu zkoumání tohoto jevu. Synestézie se dle své konkrétní podoby vyděluje na velké množství podtypů, mezi nimiž co do zastoupení dominují takzvané lingvistické synestézie, které mají v pozici spouštěcího vjemu, který synestetický prožitek vyvolává (o tom více v kapitole 1.1 *Rysy synestézie*), určitou lingvistickou jednotku (tj. grafém, případně celé slovo). Poměrně výjimečně je v populaci zastoupeno spojení spouštěcího vjemu v podobě slova a průvodního vjemu realizovaného prožitkem chutě, případně vůně. Ve světové populaci se údajně nachází 0,2 % lidí, jež tyto unikátní vjemy – samovolně se propojující vjemy chutí a vůní – bezděčně zažívají (Simnerová, Logie, 2007).

Ke dvojicím slov a chutí (slovo v pozici tzv. spouštěče a chuť na místě vjemu průvodního, neboli průvodce¹), jakožto klíčovému páru lexikálně-chuťové synestézie, bude upřena hlavní pozornost této diplomové práce. Lexikálně-chuťové synestézii, neboli synestézii slova–chutě, se dosud nikdo v českém jazykovědném prostředí nevěnoval. Většina dosavadních výzkumů a odborných publikací pracovala výhradně s angličtinou – až na několik výjimek s italskými, či německými mluvčími – a respondenty těchto výzkumů byli mluvčí, jejichž mateřským jazykem byla zpravidla angličtina. Hlavní přínos této práce spočívá v zaměření se na tento typ synestézie u rodilých mluvčích češtiny, což je zajímavé z toho důvodu, že se v dosavadních výzkumech ukázalo, že chutě spojované se slovy jsou jazykově podmíněné.

Tato práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a výzkumné, které se dále větví do několika podkapitol. Úvodní teoretická část práce je rozdělena do tří dílčích celků. První kapitola se zabývá obecným vymezením synestézie na základě současné odborné literatury (kapitola 1. *Synestézie*), podrobně zde popisuje rysy synestézie (viz stejnojmenná kapitola 1.1 *Rysy synestézie* a následně

---

¹ Terminologické označení *inducer, concurrent* se prvně objevuje u Grossenbachera (1997) viz blíže v kapitole 1.1 *Rysy synestézie*.

podkapitoly 1.1.1–1.1.5) a pokouší se představit dosavadní teorie o původu synestézie – viz novorozenecké synestézie, vývojová synestézie aj. (kapitola 1.2 *Původ synestézie*). Poslední část první kapitoly se věnuje různým typům synestézie (kapitola 1.3 *Typy synestézie* a dále 1.3.1–1.3.4). Jmenovitě hovoří o lingvistických synestéziích, prostorové synestézii, synestéziích, které mají v pozici spouštěče zvuky (konkrétně synestézie zvuky–barvy), a synestézii, při níž geometrické tvary vzbuzují chuť.

Druhá kapitola (kapitola 2. *Lexikálně-chuťová synestézie*) se ve svém úvodu pokouší definovat pro účely této práce pojem chutě (viz podkapitola 2.1 *Co je to chuť?*) a zabývá se blíže otázkou konceptualizace chutě, komplexností chuťového vjemu a vnímáním chutě jako takové (kapitoly 2.1.1–2.1.4). Druhý oddíl této kapitoly se věnuje představení lexikálně-chuťové synestézie, přičemž primárně vychází z odborných prací vědců dlouhodobě se zabývajících tímto typem synestézie, Jamieho Warda, Julie Simnerové, Sarah Haywoodové a Richarda Cytowica (kapitola 2.2 *Vymezení lexikálně-chuťové synestézie*). V této části se podrobněji zabýváme otázkou, čím přesně je motivován vztah mezi spouštěčem a průvodcem lexikálně-chuťové synestézie (viz 2.2.1 *Ortografická, či fonologická povaha*), představujeme dosud realizované výzkumy na poli lexikálně-chuťové synestézie (2.3 *Proběhlé výzkumy lexikálně-chuťové synestézie*) a zamýšlíme se nad vlivem významu spouštěných slov na průvodní chuť (2.4 *Nonsense slova a chuť*).

Třetí oddíl teoretické části pojednává o dosud nejrozsáhlejší a v češtině nepublikované případové studii, která byla v oblasti lexikálně-chuťové synestézie realizována (viz kapitola 3. *J. I. W.: případová studie*). Mapujeme a předkládáme zde průběh testování amerického synestetika, který je v odborné literatuře označován jako J. I. W. a jehož testování se nám do určité míry stalo předlohou našeho vlastního výzkumu blíže popsaného ve výzkumné části práce.

Druhá, výzkumná část práce se skládá ze dvou větších kapitol, které se věnují sběru dat a následně samotné realizaci výzkumu mezi českými lexikálně-chuťovými synestetiky (v ČR se jedná o první výzkum lexikálně-chuťové synestézie). První z kapitol (viz kapitola 4. *Výzkum lexikálně-chuťové synestézie českých mluvčích*) popisuje krok po kroku metodologii, kterou jsme využili ke sběru dat s cílem nalézt v české populaci alespoň jednoho respondenta (ideálně však více), který si samovolně spojuje určitá slova s chutěmi. Tito dotazovaní by se stali těžištěm výzkumné části práce a mohli by podat informace o povaze svých prožitků.

Sběr potřebných dat probíhal skrze dvě na sobě nezávislá dotazníková šetření realizovaná v období od listopadu 2015 do června 2016 (viz kapitoly 4.2.1 *První podoba sběru dat* a 4.2.2 *Druhá podoba sběru dat*), která měla za cíl dopomoci k vytvoření určité databáze kontaktů na synestetiky, kteří by posloužili jako možní respondenti kvalitativního výzkumu. Podobu a kritéria vhodných

respondentů detailně vymezuje poslední část čtvrté kapitoly (viz kapitola 4.2.3 *Třetí fáze: výběr respondentů-synestetiků*).

Pátá, nejrozsáhlejší kapitola této diplomové práce se věnuje strukturovaným rozhovorům, které byly se čtyřmi vybranými respondenty (z celkového počtu 150) realizovány. Představuje kladené výzkumné otázky, popisuje okolnosti volby respondentů a popisuje průběh samotného rozhovoru (kapitola 5.1 *Podoba rozhovoru a kladené otázky*). Především ale předkládá charakteristiky individuálních projevů synestézie čtyř dotazovaných, které byly získány formou rozhovoru a jsou stěžejním materiálem výzkumné části této práce (viz kapitoly 5.2 *Dotazování respondentů-synestetiků*, blíže poté podkapitoly 5.2.1–5.2.4 věnované jednotlivým synestetikám). Závěrečná sekce páté kapitoly (viz 5.3 *Sumarizace odpovědí respondentů*) se snaží na základě poznatků z odborné literatury (vymezené v první a druhé kapitole práce) objektivně interpretovat a analyzovat získaná data a vyjádřit se o povaze lexikálně-chuťové synestézie vyplývající ze čtyř popsaných případových studií (kompletní přepisy čtyř cca hodinových rozhovorů dotázaných synestetiků označených jako F. L., J. I., K. K. a R. M. jsou připojeny na konci práce v sekci *Seznam příloh*).

Závěry, které shrnujeme v poslední kapitole práce (viz kapitola *Závěr*), jsou výsledky takřka ročního bádání v oblasti synestézie v českém jazykovém prostředí.

Teoretická část práce

1. Synestézie

Výraz synestézie pochází ze spojení dvou řeckých výrazů: σύν (*syn*; česky *dohromady*) a αἴσθησις (*aisthesis*; česky *počitek, vjem, smysl*), ve volném překladu se jedná o „spojení smyslů“. Simnerová (2011) charakterizuje synestézii jako situaci kooperace dvou (nebo více) fenomenologických vjemů, v níž by nesynestetik zakoušel pouze jeden vjem.

Synestézie tedy představuje způsob vnímání, kdy určitý vjem vyvolává vjem jiný, který není reálně přítomen (například číslice, nebo písmeno vyvolávají dojem určité barvy, určité slovo vyvolává dojem chutě, zvuk vyvolává pocit dotyku apod.). V praxi to může znamenat, že synestetikovy dny v týdnu jsou pevně propojeny s určitými barevnými odstíny – například barevně slyší hudbu anebo mu slova chutnají určitou chutí či voní konkrétní vůní.

Ačkoliv se jednotlivé druhy synestézie (lingvistické, haptické, s barvami, s osobností aj.)² mohou projevovat různě, vždy mají společnou přítomnost tzv. spouštěče (z angličtiny *inducer*) a tzv. průvodce (z anglického výrazu *concurrent*)³. Spouštěčem je vjem, který podnítl synestetický zážitek a vyvolá vjem jiný. Počitek, který provází spouštěcí vjem, se nazývá průvodce. O dalších charakteristických rysech synestézie bude detailně pojednáno v nadcházející kapitole (viz 1.1 *Rysy synestézie*).

Synestetické smyslové prožitky jsou nedobrovolné, mohou být poměrně intenzivní a bývají velmi konkrétní (Grossenbacher, Lovelace, 2001). Ačkoliv mohou mnohdy působit téměř identicky k reálným zkušenostem, jedná se o vjemy nereálné. Nejde však o halucinace, jelikož si je synestetik ve většině případů vědom, že vjemy nepochází z okolního světa (z anglického *the outside world*), nýbrž jsou produktem jeho mysli. Synestetik ví, že prožitky jsou tvořeny v jeho mysli, ačkoliv se mnohdy (mylně) domnívá, že tyto vjemy zakoušejí všichni lidé (Simnerová, 2011).

Grossenbacher a Lovelace (2001) vydělují mezi dvěma druhy synestézie na základě toho, zda je průvodní vjem senzorické či konceptuální povahy. Rozdělují synestetické prožitky na a) synestetickou percepci (z anglického *synesthetic perception*), b) synestetickou koncepci (z angl. *synesthetic conception*). U synestetické percepce je průvodce spouštěn vnímáním konkrétního senzorického stimulu (např. přečtení telefonního čísla, při němž auditivní vjem čísel u synestetika

---

² Podrobně rozepsáno v kapitole 1.3 *Typy synestézie*.

³ Termíny *inducer* a *concurrent* jako první použil Peter G. Grossenbacher (Grossenbacher, 1997; Grossenbacher & Lovelace, 2001).

vyvolá hru barev). Při synestetické koncepci je průvodce vyvolán přemýšlením o nějakém konkrétním konceptu, který nemusí být reálně spatřen ani jinak přítomen, nýbrž je konceptualizován pouze v synestikově mysli (kupř. přemýšlení o určité hudební skladbě vzbuzuje představy konkrétních barev/barevného spektra).

Přítomnost různých typů synestézie je uváděna zhruba u 4,4 % populace (Simnerová, 2006). Odhady počtu synestetiků se však velmi liší od 1 : 2000 (Baron Cohen et al., 1996; Cytowic, 2002) přes 1 : 200 (Ramachandran, Hubbard, 2001) až po 1 : 4 (Uhlich, 1957). Výsledky Julie Simnerové se však jeví jako nejpresnější, jelikož byly vyvozeny na vzorku 500 náhodně vybraných studentů edinburské a glasgowské univerzity, u nichž byla individuálně testována konzistence. Zatímco předchozí odhady se nezakládaly na náhodném vzorku, nýbrž pouze na subjektivních odpovědích (Chromý, 2010).

Synestézie se těší v současné době vědeckému zájmu mimo jiné také proto, že její zkoumání může dopomoci k porozumění a odhalení informací o lidském vědomí. Jedna z největších záhad studia vědomí – na pomezí oblastí neurolingvistiky, kognitivní vědy a filozofie mysli – je tzv. „binding problem“. Otázka řešící, jak spojit všechna naše smyslová vnímání dohromady, do jednoho kompletního celku. Například držíme-li květinu, vidíme její barvy, vidíme tvar, cítíme její vůni a vnímáme na dotek její strukturu. Náš mozek je schopen veškeré tyto vjemy „svázat“ do jednoho konceptu květiny. Synestetici mohou zažívat ještě další vjemy, které připojují ke svému pojetí květiny. Studium takového komplexního vnímání může pomoci porozumět konceptualizaci a tomu, jak vnímají synestetici i nesynestetici okolní svět.

1.1 Rysy synestézie

Synestézie bývá charakterizována několika rysy, které byly v předchozích zkoumáních společné pro naprostou většinu examinovaných synestetiků napříč odlišnými typy synestézie (Simnerová, Haywoodová, 2009; Cytowic, 2002; Ward, Simnerová, 2003). Tyto rysy je možné vydělit na: a) *definiční rysy* (viz níže bod 1, 2, 3) – na základě nichž je možné určit, zda je někdo synestetikem; b) tzv. *průvodní rysy* (viz níže bod 4 a 5), které nejsou zásadní pro vymezení, ale předpokládá se, že jsou pro synestetiky typické. Studie, z nichž byly závěry vyvozeny, podrobovaly zkoumání několik jednotlivců. O jednotlivých rysech podrobněji pojednávají samostatné nadcházející kapitoly (viz kapitoly 1.1.1–1.1.5)

Definiční rysy:

1. přítomnost spouštěče a průvodce

2. automaticnost / nepodmíněnost⁴
3. konzistence v čase⁵

Průvodní rysy:

1. idiosynkratičnost⁶
2. jednosměrnost⁷

Za další ze společných rysů vyskytujících se shodně u velké většiny synestetiků – který ale nebývá označován za klíčový faktor synestézie – bývá považována přítomnost synestézie u některého dalšího člena rodiny, tedy výskyt synestézie mezi příbuznými. Vysvětlení tohoto rodinného výskytu synestézie spočívá v dědičném přenosu synestézie skrze chromozom Y, na nějž se samostatný dominantní gen synestézie váže (srov. Baron-Cohen et al., 1996; Cytowic, 2002; Day, 2005). Spíše než konkrétní typ synestézie je však dědičně předávána obecná dispozice k synestézii, čímž se vysvětlují odlišné typy synestézie u rodinných příslušníků. Dle Warda a Simnerové (2005) má 6 ze 14 synestetiků příbuzného synestetika, který má stejný, či některý z jiných typů synestézie. Otázce dědičnosti synestézie věnuje podrobně zpracovanou kapitolu Olga Džupová (2012) ve své bakalářské práci zabývající se synestézií mezi grafémy a barvami vzniklé na půdě Filozofické fakulty UK pod vedením dr. Chromého.

Diskutována bývá také otázka nadprůměrné asociativní paměti u synestetiků a její využití při kognitivních procesech (učení, paměti aj.). Konkrétně se hovoří o použití synestetických prožitků při osvojování si nových informací – např. učení se novým slovům z cizího jazyka, datace dějinných událostí, matematické vzorce apod. Richer (2011) však ukázal, že synestetici nevykazují signifikantně vyšší míru zapamatování oproti nesynestetikům, jelikož synestetické myšlení není realizováno na rovině paměti, nýbrž nevědomého usouvztažňování dvou (či více) vjemů.

V následujících pěti podkapitolách (1.1.1–1.1.5) blíže charakterizujeme vymezené rysy synestézie.

---

⁴ Tj. k vyvolání spojení spouštěč–průvodce dochází automaticky a synestetik tyto stavy nedokáže ovlivnit.

⁵ Zažívané synestetické vjemy jsou v průběhu času neměnné (srov. Grossenbacher – Lovelace, 2001; Ramachadran – Hubbard, 2001; Cytowic, 2002; Ward – Simnerová, 2003; Eagleman 2011).

⁶ Vztah mezi spouštěčem a průvodcem je svébytný a může se individuálně lišit.

⁷ Kupř. grafém vyvolává určitou barvu, ale tatáž barva nevyvolává spouštěcí grafém.

1.1.1 Přítomnost spouštěče a průvodce

V úvodu práce bylo zmíněno, že specifická synestézie spočívá v propojení dvou nebo více vjemů v komplexní smyslový prožitek, který je spouštěn bezděčně a nelze jej vědomě kontrolovat ani jiným způsobem regulovat či mu zamezit (srov. Grossenbacher – Lovelace, 2001).

Vjem prvotní, spouštěcí – tzv. spouštěč – v takových situacích vyvolá vjem přidružený neboli průvodní – tzv. průvodce. Bez přimknutí průvodního vjemu k spouštěcímu vjemu nelze hovořit o synestézii, nýbrž o vnímání, jež prožívá ostatní nesynestetická populace. Přítomnost spouštěče a průvodce je proto hlavním, klíčovým rysem synestetického prožívání a bez přítomnosti jednoho členu z dvojice nelze o synestézii hovořit.

1.1.2 Automaticnost

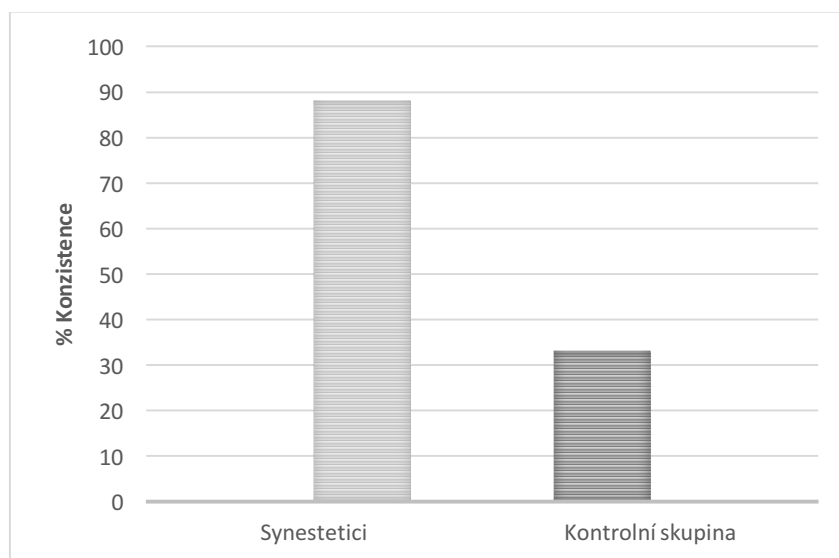
Automaticností (mimovolností) je popisována povaha spojení spouštěč-průvodce, které není řízeno vůlí, ale dochází k němu automaticky, bez vědomé snahy synestetika (Chromý, 2010). Dosavadní výzkumy hovoří o nemožnosti synestetika jakýmkoliv způsobem zasahovat do svých synestetických prožitků, což někteří synestetici popisují v určitých situacích za nežádoucí, či problematické. Ward a Simnerová (2003) zmiňují příklad synestetika J. I. W., kterému jeho synestetické vnímání způsobovalo obtíže při četbě, jelikož nebyl schopen koncentrace na čtený text. Slova čteného textu mu natolik silně vyvolávala chuťové vjemy, že znemožnila soustředit se na čtený obsah.

1.1.3 Konzistence

Konzistence synestetických prožitků v průběhu času byla po dlouhou dobu považována za jeden z klíčových faktorů synestézie. Nicméně v poslední době bylo téma synestetické konzistence nově otevřeno vlivem zkoumání Julie Simnerové (2012). Simnerová ve své studii upozornila na to, že synestézie nemusí být vždy konzistentní. Existuje totiž i určité procento respondentů, kteří se za synestetiky považují, ačkoliv v testech dosahují výrazně nižší konzistence než ostatní synestetici, zároveň však je míra jejich konzistence podstatně vyšší oproti nesynestetikům. Otázkou dlouhodobé konzistence se v českém prostředí od roku 2015 zabývá dr. Chromý na Ústavu českého jazyka a teorie komunikace, FF UK.

Pro ilustraci toho, jak konzistence funguje, představujeme výzkum na prokázání konzistence vedený Wardem a Simnerovou (2005). Ti podrobili zkoumání 14 lexikálně-chuťových synestetiků kterým předložili 88 napsaných slov, a požádali je, aby popsali chuť, kterou v nich dané slovo vyvolává. Testování se konalo v podobě dvou setkání v časovém rozestupu tří až pěti měsíců. Stejně

početná kontrolní skupina (14 osob) složená z nesynestetiků byla testována v rozestupu 2 týdnů (Ward, Simnerová, 2003). Testovaní z kontrolní skupiny byli požádáni, ať volně asociují názvy jídel a nápojů, která je ve spojení s předloženými slovy napadají. Podmínkou bylo přiřadit asociace ke každému slovu. Na druhém setkání byla kontrolní skupina požádána znovu si vyvolat asociace, které uvedli v průběhu prvního testování. Výsledky výzkumu shrnuje sloupcový graf níže (viz Graf 1). U synestetiků byla zaznamenána výrazně vyšší míra konzistence než u kontrolní skupiny složené z nesynestetiků. Zatímco testovaní synestetici dosáhli při opětovném testování téměř 90% shody, nesynestetická kontrolní skupina pouze lehce přes 30 %.

Graf 1. Míra konzistence synestetiků a kontrolní skupiny⁸.

Zkoumáním bylo prokázáno, že lexikálně-chuťovým synestetikům (shodně jako nesynestetikům) některá slova nevzbuzují žádnou chuť. Dále bylo zjištěno, že míru asociativnosti ovlivňuje lexikální frekvence zkoumaného slova, tj. zastoupení ve slovní zásobě. Výsledky nicméně potvrdily hypotézu o větší míře konzistence u synestetiků, a totiž i synestetik s nejmenší mírou konzistence vykazoval signifikantně vyšší míru konzistence než respondent z kontrolní skupiny nesynestetiků (Ward, Simnerová, 2005).

⁸ zdroj: Ward, Simnerová, Auyengová, 2005: 32.

1.1.4 Idiosynkratičnost

Idiosynkratičností je myšleno to, že spojení spouštěč–průvodce je pro každého synestetika svébytné. Existují sice určité shodné tendence, neplatí však, že by pro každého synestetika vyvolával jeden spouštěč totožného průvodce (Chromý, 2010). Např. pro osoby se synestézií grafémy–barvy písmeno A neasociuje vždycky stejnou barvu, ale naopak se barvy různí. Majidová, Levinson (2011) popisují, že vnímání smysly je subjektivní a týž vjem může každý člověk vnímat odlišně.

1.1.5 Jednosměrnost

Synestézie je tradičně chápána jako jednosměrná. Tedy spouštěč vyvolává průvodce, ale nikoliv že by průvodce opětovně vyvolával spouštěče. V praxi to může znamenat, že slova evokují chutě, ale v druhém směru chutě neevokují slova.

Ačkoliv byl tento rys považován za jeden z konstantních prvků synestézie (srov. Simnerová, Ward, Auyengová, 2005), objevily se hlasy mluvící proti jednosměrnosti synestézie – srov. Mills et al. (1999), Cohen Kadosh et al. (2005), Richer (2011) – přinášející důkazy o možné obousměrnosti synestetických prožitků. Richer (2011) popisuje případ synesteticky nazývané P. S., u které je lexikálně–chuťová synestézie realizována v obou směrech. P. S. ve výzkumu zmínila, že určité chutě ji nutí myslet na konkrétní slova. Například vnitřní část hranolek jí vyvolává slovo *osoba* (z angl. orig. *person*), bramborové lupínky Ruffles jí vzbuzují slovo *obchod* (z angl. orig. *store*). PS uvedla, že zatímco pociťuje spouštěcí chuť, může věnovat plnou pozornost průvodnímu slovu, které je evokováno v její hlavě a tím opakovaně vyvolat spouštěcí chuť (klidně několikrát za sebou).

Richer (2011) zmiňuje velmi zajímavý poznatek z dětství P. S.: jako dítě údajně často hrála během jídla hru, při níž si u některých potravin vyvolávala v mysli konkrétní slova či jména. Například když jedla celer (z angl. orig. *celery*), řekla své rodině „Prosím, odteď mě nazývejte Valerie“ (z angl. orig. *Valery*). A od tohoto momentu jí jméno Valerie systematicky spouštělo chuť celeru (zároveň chuť celeru cyklicky spouštěla vybavení jména Valerie). O možném fonologickém vztahu, který je mezi lexikálním spouštěčem a chuťovým průvodcem poměrně hojně zastoupený (viz *celery* > *Valery*), blíže pojednává kapitola 2.1 *Ortografická, či fonologická povaha*.

1.2 Původ synestézie

Původ synestézie stále není zcela známý. Uvádí se, že z biologického hlediska se jedná o tzv. krosmodální aktivitu napříč různými oblastmi mozku⁹. Kadosh a Walsh (2008) hovoří o atypickém spojení, které synestézii vyvolává, při němž určité stimuly evokují vjemy mezi / anebo uvnitř modalit. Jaké části mozku jsou do synestézie zapojeny ale není zcela jasné. Výzkumy Richarda Cytowica (1989, 2002) vedly k domněnce, že je za synestetické zážitky primárně zodpovědný limbický systém, který zahrnuje několik mozkových struktur odpovědných za regulaci našich emocionálních reakcí. Jiné výzkumy (Simnerová, Ward, 2003; Richer, 2011; Simnerová, Haywoodová, 2009) však ukázaly významnou aktivitu v mozkové kůře. Navzdory tomu, že neznáme přesný anatomický původ synestézie, výzkumy došly k jednoznačným závěrům, že mozek synestetika a nesynestetika se strukturálně odlišuje (Bargary, Mitchell, 2008). Tyto odlišnosti se projevují větší mírou aktivit mezi oblastmi mozku, které spolu u nesynestetiků tímto způsobem neinteragují, zatímco u synestetiků ano.

V odborné veřejnosti nepanuje jednotný názor, zda je synestézie vývojovou poruchou či neobvyklou vzájemnou kooperací mozkových center, která se u nesynestetické populace neobjevuje. Jedna z teorií (Maurer, 1993) hovoří o tzv. novorozenecké synestézii (z angl. *neonatal synesthesia*), která se údajně v nízkém věku objevuje prakticky u každého člověka důsledkem nepříliš diferenciovaných smyslů. Dle tohoto pojetí by byl v raném období života synestetikem prakticky každý, avšak jen po velmi omezenou dobu. Tj. v průběhu prvních měsíců života, po jejichž uplynutí se jednotlivá smyslová centra diferencují a dále již mezi sebou neinteragují. Nicméně u novorozenců skutečně v prvních měsících života existují spojení mezi oblastí mozku zodpovědnou za zpracování vizuálních vjemů a oblastí zpracovávající sluchové stimuly (srov. Kennedy, Batardiere, Dehay, Barone, 1997; Maurer, 1997). Tato spojení u většiny populace v průběhu vývoje vymizí, ne však u synestetiků.

Jinou hypotézu, založenou na krosmodálním transferu, vymezuje Baron-Cohen (1996). Tato hypotéza spočívá v představě, že různé smyslové systémy jsou při narození na sobě vzájemně do určité míry závislé. Kupř. dítě je schopno rozpoznat jeden konkrétní předmět mezi jinými předměty, navzdory tomu, že ho nikdy předtím nemělo možnost vidět, ale pouze mělo možnost si ho osahat (Chromý, 2010).

Navzdory odlišným východiskům se výše zmíněné hypotézy shodují v názoru, že je možné jednotlivé smysly diferencovat až po narození a že synestézie je v podstatě stav nedostatečného rozlišení smyslů (Chromý, 2010).

Úplně jiný přístup nastoluje Simnerová et al. (2009), dle níž je synestézie do velké míry ovlivňována a formována učením. Synestetici své prožitky podle výzkumného týmu Simnerové

---

⁹ Toto pojetí však není jednotné a některé z textů hovoří také o tzv. intramodální aktivitě.

nepociťují jako handicap a až na výjimky je chápou jako přirozenou součást svého vnímání. Mnohdy bývají tito synestetici naopak velmi překvapeni, když zjistí, že jejich synestetické vnímání je v populaci minoritní a že ne každý zažívá stejné prožitky jako oni. Většina synestetiků se až v dospělém věku (pokud vůbec) dozvídá, že prožitky, které po celý život považovali za přirozené, se nazývají synestézií a jsou důvěrně známé pouhým necelým 5 % populace.

1.3 Typy synestézie

Typů synestézie je doloženo poměrně mnoho, bylo by ale obtížné dospět k přesnému číslu – závisí to totiž na naší kategorizaci, co vše bychom za synestézii považovali. Day (2005) uvádí 35 druhů synestézie, jde však spíše o seznam toho, jaké spouštěče vyvolávají jaké průvodce. Simnerová (2009) hovoří dokonce o 50 různých variantách synestézie, které byly k roku 2009 popsány.

Co se týče zastoupení různých typů synestézie, nejrozšířenější v populaci jsou tzv. lingvistické synestézie (Chromý, 2010). Ty mají v pozici spouštěče grafémy či celá slova – jedná se o následující synestézie: grafémy > barvy, slova > barvy a synestézii slova > chutě (srov. Chromý, 2010). Simnerová et al. (2006) uvádí, že přes 88 % všech synestetiků zažívá některý z typů lingvistické synestézie¹⁰ a dalších 12 % zakouší podobu synestézie, která je vyvolávána či spouštěna tzv. chemickými smysly, čímž je myšlena chuť, vůně, dotyk aj. Dle Simnerové (2011) je ze synestézií, které mají v pozici spouštěče některý z chemických smyslů, věnován největší zájem výzkumu lexikálně-chuťové synestézie.

Kromě lingvistických synestézií se mezi nejčastější typy řadí synestézie zvuky > barvy, chutě > barvy, vůně > barvy, dotečky > barvy, teplota > barva, zvuky > chutě, zvuky > dotečky apod. (Chromý, 2010). Jak je z výčtu patrné, velmi hojně se v pozici průvodce objevuje barva, která je nejběžnějším synestetickým spouštěčem (Simnerová, 2011; Day, 2002; Marks, 1978). V následujících kapitolách budou vybrané typy synestézie popsány blíže.

1.3.1 Synestézie grafémy > barvy

Synestézie grafémy > barvy je zastoupena zhruba u 2 – 3 % populace (Simnerová, 2006), čímž se stává nejhojněji se vyskytující synestézií. Z toho důvodu bylo také tomuto typu, který je vyvolán barvou, věnováno nejvíce pozornosti¹¹. Dle Simnerové (2011) je nejrozšířenějším typem synestézie nedobrovolné a automatické párování jazykových jednotek (jako jsou dny v týdnu, písmena a číslice)

---

¹⁰ Výzkum byl prováděn na náhodném vzorku 500 synestetiků.

¹¹ Viz v českém prostředí bakalářská práce studentky Olgy Džupové *Vztah grafémů a barev u rodilých mluvčích češtiny*, obhájeno 2012.

s barvami. Průvodním jevem této synestézie jsou slova či jednotlivé grafémy, nicméně byly dokumentovány i takové případy, kdy průvodcem byla například hudba nebo chuť (Downey, 1911).

Ve velkém počtu případů je barva celého slova ovlivněna pouhým jedním písmenem vyskytujícím se v daném slově. Tímto klíčovým písmenem bývá zpravidla první písmeno slova (Ward et al., 2005). Proběhlé výzkumy na mluvčích angličtiny ukázaly (Baron-Cohen et al. 1993; Paulesu et al., 1995), že vyvolanou barvu u synestézie typu grafémy-barvy ovlivňuje spíše grafická podoba slova (tj. jeho vizuální podoba) nežli jeho fonologická rovina (tedy zvuková rovina).

Ve výzkumu (Paulesu et al., 1995) byly zkoumány dvě dvojice slov: *apple* (jablko) a *art* (umění), *nice* (milý) a *knock* (klepat). Cílem výzkumu bylo zjistit, zda je synestézie typu grafémy-barvy vázána na fonologickou či grafickou podobu slova. Zkoumaná slova *apple* ['æpl]¹² a *art* [ɑ:rt] mají na svém počátku stejný grafém „a“, který je však v prvním případě vyslovován jako æ (tj. přední otevřený vokál) a v druhém případě jako ɑ (tj. zadní otevřený vokál). Ve výše uvedených případech vyvolávala slova stejnou barvu neohledě na to, zda byla slova slyšena či čtena (Ward et al., 2005). Druhá zkoumaná dvojice má na svém počátku odlišné grafémy („n“ a „k“), které jsou oba vyslovovány jako české „n“ (viz fonetická transkripce: *nice* [nais], *knock* [nɒk]). Slova *nice* a *knock* vyvolávala odlišné synestetické prožitky barev, čímž byla ukázána důležitost grafické podoby slov u synestézie typu grafémy-barvy (Paulesu et al., 1995). Ve výše uvedených případech vzbuzovala slova stejnou barvu neohledě na to, zda byla slova slyšena či čtena (Ward et al., 2005). Z provedených výzkumů, vyplývá, že zkušenost barvy je vázána na reprezentaci úrovně grafémů neohledě na podobu vstupní modality (Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005).

1.3.2 Prostorová synestézie

V populaci je poměrně hojně zastoupený typ synestézie, někdy označovaný jako synestézie časových jednotek, při němž jsou časové entity rozmísťovány do prostoru. Nejčastěji se jedná o kalendářní měsíce, dny v roce či hodiny. Převažuje zde tendence cyklického rozložení měsíců v roce a hodin (zde je zřejmá motivace kruhového uspořádání hodin na ciferníku), zatímco dny v týdnu bývají většinou vnímány na lineární ose (Jarick et al., 2009).

1.3.3 Synestézie zvuky > barvy

Po lingvistických synestéziích se jedná o jednu z nejvíce zastoupených podob synestézie. Její výskyt je relativně častý u hudebníků, zpěváků či textařů. Ti jsou schopni popsat celé barevné škály,

---

¹² K přepisu výslovnosti používáme britskou výslovnost.

které jim vzbuzují konkrétní tóny, celé zvukové celky, či zvuky z okolí (Baron-Cohen, Burt, Smith-Laittan, Harrison, Bolton, 1996; Calkins, 1895). Tento typ synestézie údajně zakoušeli například světově známí francouzští básníci Arthur Rimbaud i Charles Baudelaire.

1.3.4 Synestézie tvary > chutě

Specifickým typem synestézie je propojení geometrických tvarů a objektů s různými chutěmi. Tento projev synestézie velmi detailně popsal Richard Cytowic v knize *The Man who Tasted Shapes* (1993). Cytowicův synestetik zažíval poměrně kuriózní stavy, při nichž mu chuť v ústech vyvolávala představu geometrického tvaru v mysli a zároveň přímý dotykový vjem vyvolaného objektu na kůži. Zkoumaný synestetik v knize uvádí, že jakmile se mu chuť na jazyku vyvinula, podoba zakoušených geometrických tvarů se začala zřetelně proměňovat (např. z kruhu na tečky).

Nadcházející část práce bude věnována dalšímu z typů synestézií, který je zároveň ústředním tématem této práce, a to lexikálně-chuťové synestézii. Tedy popisu situací, v nichž synestetikovi chutnají určitá slova komplexní a konkrétní chutí. V úvodu nadcházející práce se pokusíme stručně vymezit, co to vlastně chuť je, jaké jsou její složky a jak ji zpracováváme.

2. Lexikálně-chuťová synestézie

Nadcházející část práce se pokusí představit lexikálně-chuťovou synestézii tak, jak je prezentována v dosavadní odborné literatuře¹³. Popsané jevy a stanoviska budou následně přímo využity a podrobně popsány ve výzkumné části práce, kde budou nabyté poznatky z literatury, a z nich plynoucí vymezené hypotézy, konfrontovány s autentickými zážitky českých lexikálně-chuťových synestetiků.

Nedílnou složkou tohoto tématu je otázka vnímání chuti jako takové. Následující kapitola je proto věnována vymezení chuti a částečně i její konceptualizaci. Představeny zde budou jednotlivé složky, ze kterých se vjem chuti skládá. Otevřena bude otázka, do jaké míry je vůně součástí chutě, či zda se jedná o separátní, svébytný smyslový vjem.

Vzhledem k rozsahu této práce nebude možné zabývat se danými otázkami do hloubky, nicméně jednoznačně by si zasluhovaly svou pozornost. Mimo jiné i proto, že porozumění chuti se stalo v posledních letech velmi atraktivní také pro potravinářský průmysl, který by rád výsledky takového bádání využil při působení na své zákazníky¹⁴. V následujících podkapitolách vycházíme z velké části ze studie Auvrayové a Spenceho (2008).

2.1 Co je to chuť?

Primární otázka, kterou se tato část zabývá, zní: co považujeme za vjem chuti? Tradičně je jako chuť nějakého jídla vnímána informace, která je vyslána chuťovými receptory vnitřní dutiny ústní a jazyka do mozku (Auvrayová, Spence, 2008). Zda jsou do této informace zahrnuty také vonné aspekty dané substance, je ve vědeckých kruzích dosud diskutováno, stejně tak otázka míry komplexnosti tohoto vjemu. Co je ještě chuť a co už jsou podněty autonomní, které s chutí samotnou nemají co dočinění? Je vůně složkou chuti?

Odpověď na tyto otázky do určité míry komplikuje také odlišná terminologie v českém a anglickém jazykovém prostředí. Zatímco v češtině hovoříme o chuti a vůni, potažmo (zá)pachu, angličtina pracuje na poli chutí s označením *taste* a *flavor*, na rovině čichu s termíny *odor* a *smell*, které obsahují významové nuance, které jsou pro češtinu obtížně postižitelné. Nemyslíme si, že by toto

---

¹³ Veškeré odborné práce, vědecké články i studie, z kterých je čerpáno, se věnují výhradně těmto stavům prokázaným na angličtině. Je proto brán zřetel i na možné odlišnosti, které se mohou projevit v českém jazykovém prostředí.

¹⁴ Například skrze vizuální stránku obalu potravin, či skrze jeho název (viz výzkumy vlivu jmen na chuť zákazníka).

názvosloví komplikovalo porozumění této práci, ale pro budoucí studie bude důležité usnést se na jednotných českých ekvivalentech¹⁵.

Simnerová (2010) považuje chuť za smysl nejčastěji zakoušený ve spojení s dalšími vjemy. Při konzumaci potravy člověk zapojuje více smyslů zároveň: jídlo cítí (čichové vjemy), vidí jeho podobu (vizuální faktory), vnímá jeho strukturu (taktilní vjemy), absorbuje jeho chuť (chuťové komponenty), slyší sebe samého potravu konzumovat (auditivní složka), vnímá jeho teplotu, strukturu apod. Pravdou je, že podpoření jednoho z přidružených smyslů může ovlivnit či lehce modifikovat výsledný pocit chutě (srov. Simnerová 2010; Auvrayová, Spence, 2008; Taylor et. al 1999). Některé z těchto případů se pokusíme popsat v následujících řádcích.

Výzkum Stevensona et. al (1999) poukázal na faktor „sladkosti“, který může silně podpořit schopnost vůně modifikovat chuťové kvality. Když jsou například sladké vůně, které samy o sobě nemají chuť, přidány jako příchut' do roztoků, které mají participanti za úkol ochutnat, ovlivní to vnímání výsledné chuti, kterou účastníci výzkumu následkem této modifikace popisují jako sladkou. Je-li například karamelová vůně přidána do tekutiny, bude výsledná chuť roztoku označována jako chuťově sladší než totožný roztok bez vonného karamelového aroma. A naopak přidání karamelového aroma do tekutiny s citrónovou šťávou výrazně potlačuje kyselost výsledné chuti oproti testování chuti totožného substraktu bez přidaného aroma.

Auvrayová a Spence (2008) hovoří o „iluzi“ (zmatení) chuti vlivem změny teploty. Tvrdí, že pro velkou část populace platí, že bude-li jim bude do úst vložena kostka ledu (bez jakékoliv chuti), pocítí na straně jazyka jasně vnímatelný vjem slané chuti. Vysvětlují to tím, že zakušení vjemu skrze jednu sensorickou modalitu (dotyk nebo teplota) může podnítit vznik přidaného vjemu odlišné smyslové modality (například chuti).

Je zajímavé, že vnímání chuti se může lišit také kulturně a geograficky. Například vůně vanilky, karamelu, jahod a máty vzbuzuje v západní společnosti vjem sladkosti (Nguyen, Valentin, Ly, Chrea, & Sauvageot, 2002 citováno podle Auvrayová, Spence, 2008). Pravděpodobně z toho důvodu, že lidé často zakoušejí tuto vůni ve spojení se sladkými jídly. Zatímco ve východní části světa nejsou popisovány tyto vůně jako sladké. To je pravděpodobně způsobeno vlivem prokazatelně menších spojení těchto vůní se sladkými jídly ve východních kulturách a jejich tradicích stravování, než je tomu na západní polokouli (tamtéž).

---

¹⁵ Pro účely práce jsem zvolila volné překlady termínů *taste* jako „chuť“ a *flavor* jako „příchut'“. Označení *odor* a *smell* jsou v práci překládány většinou jednotně jako „vůně“.

2.1.1 Percepce chutě a vůně a jejich záměna

Výzkumy prokázaly, že člověk v určitých případech čich a chuť mísí, případně dané smyslové vjemy zaměňuje. Auvrayová a Spence (2008) tvrdí, že to, co mnoho lidí považuje za chuť jídla, přitom vzniká v nose. Uvádějí to na příkladu testování, v němž byli účastníci požádáni, aby popsali vlastnosti vůní, které cítí. Testované osoby typicky využívaly slov, která pocházejí z označení chuťových vjemů a chutí (např. sladký, kyselý apod.), ačkoliv čichový systém neobsahuje vlastní receptory citlivé na tyto podněty. Například vůně vanilky je konzistentně popisována jako sladká vůně (alespoň u populace ze západní polokoule)¹⁶, ačkoliv sladkost bývá typicky přiřazována k vjemu chuti.

Jiným každodenním úkazem, který potvrzuje zmatení mezi smysly chutě a vůně, jsou situace, kdy lidé hovoří o ztrátě chuti, když je jejich nos například důsledkem rýmy ucpaný (Auvrayová, Spence, 2008). V těchto situacích přitom nedochází k reálné ztrátě chuti, pouze je oslabena schopnost čichu a z toho vyplývající větší či menší absence vůně, kterou si lidé vykládají jako oslabení chuti. Podobná situace nastává, když je někdo požádán, aby si zacpal nos (většinou spolu se zakrytím očí) a pokusil se uhodnout název potraviny, kterou dostane ochutnat (např. jablko, cibule). Jídla, která jsou danému respondentovi velmi dobře známá, jsou najednou obtížně uhodnutelná, jelikož člověk vychází pouze ze svých chuťových vjemů. Simnerová (2010) zmiňuje příklad pacientů s anosmií (tj. ztrátou čichu), u nichž bývá uváděno, že jejich schopnost vnímání chutí je z důvodu absence vůní/zápachů oslabena a nejsou proto schopni komplexního chuťového prožitku.

Pěkným příkladem prolnutí chutě a vůně je výzkum řízený Andy Taylorem (Davidson, Linforth, Hollowood, Taylor, 1999), který se zaměřil na vnímání chutě a vůně při žvýkání žvýkačky. Účastníci tohoto testování byli požádáni, aby průběžně hodnotili vnímanou intenzitu chuti v ústech během žvýkání žvýkačky s příchutí máty (mint-flavored gum). Příchut' máty ve žvýkačce pocházela z obsaženého cukru, zatímco mentol umožňoval aktivaci čichových komponentů. Během měření se ukázalo, že intenzita vůně mentolu se velmi rapidně zvýšila ve chvíli, kdy lidé začali žvýkačku žvýkat. Vlastní intenzita mentolové vůně se zhruba po 4 až 5 minutách ustálila na jednotné míře a její vnímaná intenzita výrazně klesla (mapován byl pokles chuti cukru v ústech) a mohla být navýšena pouze uvolněním dalšího cukru (např. přidáním ochucovadla bez zápachu). Výsledky výzkumu Taylora et. al. (1999) ukázaly, že lidské vnímání intenzity mentolové chuti bylo řízeno hladinou cukru v jejich ústech (měřeno na jejich jazyce).

---

¹⁶ V Asii a na východě jsou mnohdy chutě, které jsou vnímány evropskou a americkou společností jako běžné, vykládány z důvodu odlišné stravovací kultury a tradice jinak.

2.1.2 Vliv vizuální a auditivní stránky na výslednou chuť

Chuťový vjem může být ovlivněn také změnou auditivních anebo akustických vlastností. Barva může ovlivnit vnímanou chuť (Zampini et al., 2007). Pokud jsou například některá bílá vína uměle obarvena na červenou barvu, uvádějí respondenti, že cítí vůni červeného vína (z orig. *more red wine odor terms*). Zároveň u totožného vína s jeho přirozenou (tj. bílou) barvou tyto vonné aspekty dotazovaní nezmiňují (Morrot, Brochet, Dubourdieu, 2001 citováno podle Auvrayová, Spence, 2008).

Některé studie poukazují na rozdíly ve vnímání chutě či vůně při manipulaci s akustickou složkou, tedy zvukem, který je produkován během konzumace potravin. Zampini a Spence (2004) ukázali, že změna amplitudy nebo frekvenční složky v rámci produkování zvuku při požívání bramborových lupínků (chipsů) může mít přímý vliv na vnímání míry jejich křupavosti a svěžesti. Jinými slovy produkováný zvuk ovlivňoval vjem finální chutě. Jiné studie manipulovaly se zvukem u syčených nápojů nebo se zvuky, které vytváříme při žvýkání (Zampini, Spence, 2005).

2.1.3 Multisenzorické vnímání chutě

Zakoušený vjem chuti se skládá z několika složek: z teploty, textury, konzistence a dále z chemických dráždiv, která chuť provázejí (Delwiche, 2004). Všechny tyto složky se společně zaslouhují o prožitek konečné chuti.

Jedna z nejdůležitějších funkcí úst je testování substancí a jejich chutnosti. Jazyk a ústní stěny jsou citlivé na velikost, tvar, texturu, konzistenci a teplotu. Ačkoliv si mnohdy myslíme, že ústa jsou úplně odlišný orgán náležející k jiným smyslovým modalitám, jsou to právě ústa, která jsou velmi citlivá na haptické/taktilní vjemy. Proto když jíme či pijeme, zažíváme množství odlišných vjemů zahrnujících chuť a vůni, ale také dotyk, teplotu a někdy také podráždění či bolest v oblasti úst či nosu.

Askhenazi a Marks (2004) tvrdí, že obtížnost ve zkoumání čichových komponentů oproti chuťovým spočívá v tom, že je při zkoumání chuti primárně směřována pozornost na ústa a jazyk, kde jsou umístěny chuťové pohárky, ne však čichové receptory. Čichové receptory přitom mohou být stimulovány dvěma cestami: skrze nos, čichání (*orthonasal olfaction*) nebo skrz ústa během jezení a pití (*retronasal olfaction*). Čich si tímto vytváří dvojí modalitu skrze něž objevuje objekty v okolním světě a uvnitř těla. V běžně zažité terminologii něco „cítit“ znamená zpracovávat vjemy z vnějšího okolí mimo ústa, zatímco něco „chutnat“ vyjadřuje okusit nějakou substanci uvnitř úst, tak jak je to typické pro konzumaci jídla a pití (Auvrayová, Spence, 2008).

Struktura a konzistence substance je registrována stiskem čelistí, kousáním a žvýkáním. Teplotu detekují senzory umístěné na jazyku, tzv. papily, a charakteristiku chuti vyhodnocují chuťové

pohárky na jazyku, horním a spodním patře. Tvar, velikost a granuly registruje haptická schopnost úst.

Poměrně obtížné je vymezení verbálního popisu zažívané chutě. Dle psychofyzické definice má chuť status minoritního smyslu, jelikož je vymezována omezeným množstvím vjemů: sladká, kyselá, hořká, slaná a umami (Chandrashekar, Hoon, Ryba, Zuker, 2006; Smith, Margolskee, 2006). Lexikálně-chuťová synestézie se však vymezuje jedinečností a zároveň komplexností chutí, které daní synestetici zažívají (Simnerová, 2011). Respondenti výzkumů hovoří o zemité chuti, železité nebo například o chuti ušního mazu či bublin (tamtéž).

2.1.4 Syntetické a analytické vnímání chutě

McBruney (1896) rozlišuje mezi analytickým a syntetickým vnímáním chuti. Analytické vnímání představuje spojení dvou a více entit v jednu, přičemž původní entity si stále zachovávají tytéž své vlastnosti. Dalo by se to připodobnit například k orchestrálnímu koncertu, který člověk vnímá jako jeden celistvý zvuk, ale zároveň je při bližším soustředění schopen vydělit jednotlivé nástroje, které slyší.

Syntetické vnímání se naopak objevuje minimálně u dvou či více entit, které se spojí v nový, jedinečný třetí vjem. Například červená a žlutá barva vytvářejí finální výsledek vjemu barvy oranžové, u které člověk není schopen pouhým okem vyabstrahovat jednotlivé složky (tj. rozložit oranžovou barvu na barvy, z nichž byla vytvořena).

McBurney (1896) vymezuje ještě možnou třetí kategorii, právě pro vnímání chuti, kterou nazývá „fúze“. Dle McBurneyho nevytváří vůně a chuť nový, odlišný vjem. Jedná se spíše o sjednocení chutě a vůně do jednoho vjemu, kde si obě složky zachovávají své charakteristiky a jsou i v dané jednotě člověkem analyzovatelné.

Ačkoliv pod pojmem chuť mnohdy myslíme i vnímanou vůni, jsme stále schopni od sebe vědomě tyto dvě složky oddělit a popsat, jak dané jídlo voní a zároveň zvlášť vyjádřit, jakou zakoušíme chuť, když ho jíme. Nicméně v některých případech může být tato diference obtížná a člověk totožně popisuje vůni i chuť (kupř. chutná to sladce a voní to sladce). S nepřesnou linií mezi popisem chuti a vůně jsme se setkali ve výzkumné části práce (viz 4. a 5. kapitola *Výzkum lexikálně-chuťové synestézie českých mluvčích* a *Realizace výzkumu lexikálně-chuťové synestézie českých mluvčích*), kdy respondenti nebyli schopni vydělit mezi průvodním vjemem chutě a vůně a tyto dva vjemy zaměňovali.

2.2 Vymezení lexikálně-chuťové synestézie

Specifickým druhem synestézie je případ lexikálně-chuťové synestézie (z anglického *lexical-gustatory synesthesia*), někdy nazývána také synestézie typu slova–chuť. U tohoto typu synestézie čtení, mluvení a/nebo poslouchání slov samovolně vyvolává vjem chuti, který může být realizován kognitivní asociací mezi spouštěcím slovem a průvodní spuštenou chutí a/nebo vjemem skutečné chuti v ústech (srov. Simnerová, Haywoodová, 2009; Ward, Simnerová, Auyengová, 2005; Simnerová 2011; Simnerová, Logie, 2007). Ve všech případech tohoto druhu synestézie jsou průvodní chuťové vjemy komplexní a detailní, zahrnující nejen chuť, ale také teplotu a strukturu vyvolaného jídla/chuti. Simnerová a Haywoodová (2009) uvádí vjem synestetika nazývaného v odborné literatuře G. S., kterému výraz *clue* navozoval chuť „studených zbytků kusů brambor tuhoucích v masové šťávě“ (viz anglické *cold, leftover potato scraps with congealing pot-roast gravy*). Simnerová a Ward (2009) zase uvádějí příklady synestetika J. I. W., kterému například výraz *jail* doslova „zaplavuje ústa chutí slaniny“.

Lexikálně-chuťová synestézie je v populaci poměrně málo zastoupená. Do roku 2007 bylo v odborné literatuře popsáno 12 případů této synestézie (Cytowic, 1989; Simnerová, Ward, 2006; Ward, Simnerová, 2003; Ward et al., 2005; Richer, 2011) spolu se čtyřmi historickými zdroji pojednávajícími o tomto tématu (Pierce, 1909). V populaci se údajně nachází méně než 0,2 % lexikálně-chuťových synestetiků (Simnerová, Logie, 2007). Julie Simnerová ve své přednášce o synestézii¹⁷ demonstruje množství výskytu tohoto typu synestézie v populaci průměrem, že je pravděpodobnější probudit se na operačním stole uprostřed operace či mít každé oko jiné barvy, než mít tento typ synestézie.

Výzkumy prokázaly (srov. Simnerová, 2011), že je lexikálně-chuťová synestézie ovlivňována stravovacími návyky, tj. synestetikovou životosprávou. Velký vliv hraje obzvláště stravování v období dětství. Chuť, se kterými se synestetik setkal / které prožíval v období dětství, mnohem více figurují v podobě průvodních chutí než chuť, s nimiž se v dětství nesetkal (Richer et al., 2011).

Fonémy spouštějící určitou chuť mají také tendenci objevovat se v názvu průvodní potraviny. Ward, Simnerová (2005) uvádějí například slova *cinema* (kino) > *cinnamon* (skořice), *village* (vesnice) > *vanilla* (vanilka) aj., v nichž je patrná fonologická motivace mezi průvodcem a spouštěčem. Jinými příklady těchto situací byly dvojice *Barbara* > *rhubarb* (rebarbora), *union* (jednotka/unie) > *onion* (cibule) aj. O tomto vztahu blíže pojednává následující kapitola 2.1 *Ortografická, či fonologická povaha*.

---

¹⁷ Dostupné na youtube [21. 4. 2016] *Tasty Coloured Sounds: The experience of Synaesthetes by Dr. Julia Simner* (2014) <https://www.youtube.com/watch?v=4vFqNjySBHk>

2.2.1 Ortografická, či fonologická povaha

Výzkumy ukázaly (srov. Ward, Simnerová, 2003; Simnerová, Haywoodová, 2009), že lexikálně-chuťová synestézie je spouštěna fonologickou povahou slova: konkrétně fonologickými jednotkami, které dané slovo obsahuje. Významnou roli hrají jednotlivé fonémy, z nichž je průvodní slovo tvořeno, stejně jako jejich pořadí v daném slově. Uspořádání hlásek má totiž přímý vliv na konečnou artikulační podobu slova jako celku. Slova obsahující stejné vzorce fonémů (spíše než grafémů) převážně vyvolávají stejné chutě (Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005).

U synestézie typu slova > barvy byla prokázána závislost spouštěné barvy na ortografické podobě průvodního slova. Tedy na tom, jak se slovo píše a na jeho grafické struktuře, přičemž klíčovou roli hraje první písmeno (potažmo první slabika) daného slova. U lexikálně-chuťové synestézie nic takového potvrzeno nebylo. Naopak zde je ovlivněna výsledná chuť např. lexikální frekvencí slova, tj. jak často je slovo užíváno v aktivní slovní zásobě mluvčího. Hovoří se také o důležitosti množství výskytu daného slova (slov) v synestetickém slovníku (Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005). Chuťovému synestetikovi mnohem pravděpodobněji asociují s chutěmi slova, která jsou v jeho promluvách hojně zastoupena a jsou tedy v epicentru jeho slovní zásoby. Oproti tomu slova z periferie synestézie mnohdy nevzbuzují vůbec. Málo frekventovaná slova a smyšlená slova evokují průvodce výrazně méně (tamtéž). Jinými slovy, sémantika a frekvence zastoupení slova v synestetických promluvách má přímý vliv na to, zda dané slovo bude nějakou chuť vzbuzovat. Oproti tomu konkrétní podoba chuti je dle dosavadních výzkumů závislá na fonologické struktuře daného slova, tj. z jakých fonémů se skládá.

Výzkumy s J. I. W. prokázaly, že podobně znějící slova vyvolávají blízké/podobné chutě. Význam zde hraje shodný počet fonémů ve slově (Ward, Simnerová, 2005). Kupř. slova *message* (zpráva), *college* (vysoká škola, kolej), *edge* (kraj, hrana) chutnala jako vepřová rolka či párek. Ward a Simnerová (2005) proklamují, že každá synestetická chuť je propojena s konkrétními fonémy, jejichž přítomnost ve slově umožňuje generovat danou chuť. Například u synestetika J. I. W. a chutnala všechna slova, která obsahovala foném [k], po vejcích. Jednalo se výběrově o slova: *accept* (přijmout), *York*, *chuck* (hodit), *fax*.

Ve své nadcházející studii Simnerová a Ward (2006) svou teorii ještě prohloubili a přednesli doklady, že chuť nemusí být spouštěna vizuální či akustickou podobou slova, ale může být ovlivněna menšími jednotkami – subkomponenty: grafémy a fonémy.

Ukázali, že slova provází synestetická chuťová představa, ačkoliv informace o jejich psané, či zvukové podobě může být dočasně nedostupná. Tento stav je nazýván jako tzv. tip-of-tongue (dále pod zkratkou T. O. T.), do češtiny toto lze přeložit jako „mít to na jazyku“. T. O. T. nastává v případech,

kdy je v paměti vyvoláno slovo ve tvaru lemmatu¹⁸, ne však ve tvaru lexému¹⁹. Synestetici ve stavu T. O. T. jsou schopni zakusit chuť slova dříve, než ho vysloví (Simnerová, Ward, 2006). Z toho vyplývá, že tvar lemmatu slova – ne jeho zvuk nebo hláskování – vyvolává chuťový vjem.

Mezi další lexikálně-sémantické vlivy ovlivňující synestetický vztah můžeme zařadit názvy jídel ve smyslu saussarovského označujícího. Lingvistické jednotky označující potraviny mají tendenci chutnat jako přesně to jídlo, které označují (viz slovo *jablko* chutná po jablku). Tento jev odkazuje spíše k lexikálně-sémantické než k fonologické rovině spouštějící chuť. Vzhledem k tomu, že se ale jedná o stavy, které jsou známé nesynestetické populaci a jsou pro ni typické, nebude tomuto věnována bližší pozornost.

Případy, kdy by například slovo *jablko* chutnalo po mrkvi a opačně, nejsou mezi chuťovými synestetiky moc časté. Ačkoliv u synestézie grafémy–barvy je tato situace poměrně běžná. Kupříkladu výraz *červená* vyvolává vjem zelené barvy apod. (Simnerová, Ward, 2005). U lexikálně-chuťové synestézie se opakovaně potvrdilo, že slova sdílející fonologii či sémantiku s názvy jídel následně nabývají korespondující synestetické chutě (Pierce, 1907; Ferrari 1907, 1910; Simnerová, Ward, Auyeungová 2005).

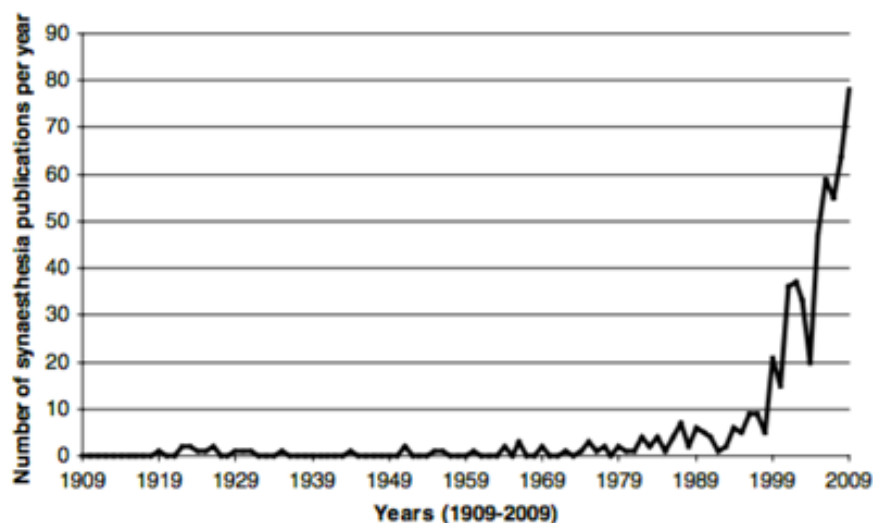
2.3 Proběhlé výzkumy: lexikálně-chuťová synestézie

Když Simnerová v roce 2011 hodnotila to, jaká je synestézii věnována v odborné literatuře pozornost, zjistila, že 50 % všech vědeckých článků publikovaných za posledních sto let, pochází z období mezi lety 2004 a 2009. Graf 2 znázorňuje počet vědeckých článků o synestézii vydaných každý rok v rozmezí let 1909–2009.

---

¹⁸ Označuje základní podobu (alolex) lexému (tedy slova nebo fráze), která se uvádí jako reprezentativní ve slovnících (slovníkový tvar), nebo souhrn všech tvarů určité lexikální jednotky reprezentovaný jejím základním (heslovým) tvarem (lemmatem v předchozím významu).

¹⁹ Lexém čili lexikální jednotka je základní jednotka slovní zásoby jazyka. Jedná se o množinu všech tvarů určitého slova nebo slovního spojení.

Graf 2. Historie vědeckého výzkumu synestézie mezi lety 1909–2009²⁰.

Na konci 20. století se synestézie začala těšit velké pozornosti odborné veřejnosti. Z velké části to bylo zapříčiněno rozvojem metod, které umožnily sledovat lidský mozek – metoda funkční magnetické rezonance aj. Do té doby (v průběhu 19., poč. 20. století) se výzkumy zaměřovaly převážně na prokázání „nefalšovanosti“ (z anglického *genuineness*) synestézie. Od přelomu století však byly zkoumány také kognitivní, neurologické a smyslové procesy, které se na synestézii podílejí. Velkou roli v zájmu o synestézii hrál rozmach webových stránek v devadesátých letech minulého století, skrze které se mohli synestetici z celého svět spojit a zkontaktovat (Simnerová, 2011). V České republice sdružuje synestetiky facebooková stránka *Synestézie v České republice* <https://www.facebook.com/synesteziecz>, která je spravována Ústavem českého jazyka a teorie komunikace FF UK.

Přestože je lexikálně-chuťová synestézie v rámci ostatních podob synestézie poměrně vzácně zastoupena, bylo v odborné literatuře k roku 2011 dle Simnerové (2011) popsáno na 10 případů tohoto typu (srov. Cytowic, 1989; Ward, Simnerová, 2003; Ward et al., 2005; Simnerová, Ward, 2006; Simnerová, Haywoodová, 2009) a čtyři případy z historických zdrojů (Ferrari, 1907, 1910; Pierce, 1907). Tabulka 1 představuje synestetické chutě doplněné o jejich popisy, které byly uvedenými výzkumníky zachyceny ve vědeckých studiích věnovaných synestézii. Některé z případů budou níže blíže rozepsány.

²⁰ Zdroj: Simnerová, 2011: 1398.

ZDROJ	SPOUŠTĚNÉ SLOVO	PRŮVODNÍ VJEM	JAKOST
SIMNEROVÁ, HAYWOODOVÁ (2009)	<i>Safety</i>	toast lehce pomazaný máslem ²¹	název jídla
SIMNEROVÁ, WARD (2006)	<i>Tambourine</i>	drobivé sušenky ²²	název jídla zahrnující strukturu
WARD, SIMNEROVÁ (2003)	<i>Jail</i>	studená, tvrdá slanina ²³	název jídla zahrnující strukturu a teplotu
PIERCE (1907)	<i>Ethel</i>	náprstek na jazyku ²⁴	pouze struktura
FERRARI (1907, 1910)	<i>Alessandro</i>	chuť smažených brambor a zápach spálené vlny ²⁵	chuť a vůně jídla
SIMNEROVÁ, HAYWOODOVÁ (2009)	<i>Spluk</i>	jogurt	název jídla reagující na neexistující slovo
WARD ET AL. (2005)	<i>Beef</i>	převařené, vysušené hovězí maso ²⁶	název jídla shodný se spouštěčem

Tabulka 1. Synestetické chutě. Příklady spouštěných chutí, které byly dokumentovány ve vybraných (výše zmíněných) historických a současných studiích²⁷.

První zmínky o lexikálně-chuťové synestézii se v odborné literatuře objevují počátkem 20. století. Pierce (1907) dokládá případ, v němž téměř všechny typy sluchového vnímání (známá i neznámá mluvená slova, hudba, hluk) vzbuzovaly zkoumanému subjektu chuťové zážitky. Pierce (1907) ve svém výzkumu použil 10 slov začínajících písmenem *a* a tato slova vzbuzovala 9 odlišných chutí, 11 slov začínajících písmenem *b* vyvolávajících 11 různých chutí, 7 slov začínajících na *c* vyvolávalo 7 zcela odlišných chutí atd. Domněnka o spojitosti prvního písmene slova a výsledné chuti tedy u Pierce (1907) nebyla potvrzena (srov. Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005).

Ferrari (1907, 1910) hovoří o dvou případech italských mluvčích, u nichž se objevily rysy synestézie slova–chuť. Některá slova u nich vzbuzovala chuť, stejně tak jako vůně. Například slovo *Alessandro* chutnalo po „smažených bramborách“ a vonělo po „spálené vlně“ (Ferrari, 1970 citováno dle Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005). Ferrari (1907) ve svém výzkumu použil 30 slov začínajících na písmeno *a*, která vyvolávala 26 odlišných chutí, 9 slov začínajících na *b* vyvolalo 9 různých chutí, 16 slov se začátečním písmenem *c* vzbuzovalo 16 odlišných chutí atd. Ačkoliv ani

²¹ z originálu lightly buttered toast

²² z originálu crumbly biscuit

²³ z originálu cold, hard bacon

²⁴ z originálu a thimble on the tongue

²⁵ z originálu taste of fried potato and smell of burnt wool

²⁶ z originálu overcooked, dried out beef

²⁷ zdroj: Simnerová (2011: 1402).

u Ferrariho nebyla nalezena přímá spojitost mezi prvním písmenem a finální chutí, bylo zde ukázáno na jev jiný: fonologický a sémantický vztah mezi spouštěcím slovem a průvodní synestetickou chutí. Příkladem fonologického vztahu je například slovo *Gaspere* chutnající jako asparagus – it. *asparagi* (Ferrari, 1910 in Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005) a jména *Alfredo* a *Gofredo* vyvolávající chuť jahod – it. *fragole* (Ferrari, 1907 in Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005). Jako příklad sémantického vztahu mezi průvodcem a spouštěčem uvádí Ferrari (1907) jméno *Natalina* a chuť *panspeziale*, tj. tradičního chleba, který se jí v Itálii na Vánoce (italsky Vánoce „Natale“ jsou morfologicky blízké jménu *Natalina*). K obdobnému závěru jako Ferrari o shodě mezi podobně znějícími slovy produkujícími podobné chutě, došel také Pierce, ale jeho příklady byly méně zřejmé než Ferrariho. Nicméně s jistotou je možné konstatovat, že v naprosté většině případů vzbuzují slova označující jídlo chuť právě onoho označovaného jídla. V takovýchto případech nastává naprostá shoda mezi sémantickou a fonologickou stránkou spouštěcího slova a jeho průvodní chutí (viz výše zmíněný příklad slovo *jablko* asociuje chuť jablka).

Downey (1911) popsal případ tzv. barevné chutě (citováno podle Ward, Simnerová, 2003). Zkoumaný synestetik zakoušel chutě barev rozmístěných v ústech (a v několika případech také projektovaných mimo tělo). Jednotlivé chutě byly konzistentně zastupovány barvami, které přetrvávaly několik minut a zůstávaly stále a neměnné v průběhu let.

Jiný stav popsal Myers (1911), jehož respondent zakoušel barvy propojené s chutěmi, přičemž podoba synestetické barvy byla anekdoticky popisována jako barva vlastní testovanému objektu, tj. konzumované potraviny. Tj. červená barva chutnala po jahodách apod.

Ginsberg (1923) dokumentoval synestetické stavy, při nichž sladká chuť navozovala vjem červeno-oranžové, zatímco slaná chuť vzbuzovala modrou barvu. Kombinace těchto dvou chutí (jakási sladko-slaná chuť) asociovala fialovo-červenou barvu, tedy kombinaci barev vyvolaných samostatně slanou či sladkou chutí.

2.3.1 Výzkum: Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005

V roce 2005 podrobil výzkumný tým složený z Warda, Simnerové a Auyeungové testování 14 synestetiků (viz Tabulka 2). Jednalo se o 7 synestetiků, kteří zažívají synestézii mezi grafémy a barvami (průměrný věk těchto dotazovaných byl 39 let), a 7 synestetiků, jimž slova asociují chutě (průměrný věk 37 let). Studie bohužel blíže nepředstavuje, jaké povahy byly zažívané asociace ani čím byly motivovány. Nezmiňuje se ani o konzistenci v odpovědích napříč časem. Všichni zúčastnění

potvrdili, že synestetické stavy prožívají od nepaměti. Mezi zkoumanými převažovali ženy²⁸. Výzkumníci z tohoto zkoumání vyvodili několik závěrů, pro naše účely práce uvádíme informace týkající se pouze lexikálně-chuťových synestetiků:

a) dvě třetiny respondentů (4 ze 6) uvedly, že mají v příbuzenstvu alespoň jednoho synestetika – pozoruhodné je, že se z velké většiny jednalo o jiný typ synestézie, než prožíval zkoumaný synestetik. Je tedy pravděpodobné, že se dědí dispozice k synestézii, ne však její konkrétní forma (Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005: 31);

b) u chuťových synestetiků byly pozorovány velmi celistvé synestetické vjemy, zahrnující nejen chuť, ale také teplotu a strukturu (př. výraz *jail* navozoval J. I. W. „bacon, hard cold“ /česky: studená, tuhá slanina/). Spolu s konkrétní lokalizací prožívané chuti (ve všech případech kromě jednoho se jednalo o umístění prožitku v oblasti úst a jazyka. Jediná dotazový S. K. M. popisoval čichové prožitky.

Vzhledem k nízkému počtu zkoumaných lexikálně-chuťových synestetiků nelze vyvozovat obecné závěr. Proběhlý výzkum je proto třeba vnímat jako případovou studii provedenou na omezeném množství osob a jako možnou inspiraci, jakým směrem dál vést synestetické výzkumy zabývající se slovy a chutěmi.

STUDIE	PRŮVODCE	POHLAVÍ	VĚK	DALŠÍ TYP SYNESTÉZIE	SYNESTÉZIE V RODINĚ
S. G.	barva	žena	37		bratr
D. L. S.	barva	žena	68	hudba–barva, bolest–barvy	bratr
S. J. T.	barva	muž	43	hudba–barva, bolest–barvy / vůně	sestra
K. A.	barva	muž	48		neznámé
L. B.	barva	žena	27		neznámé
K. Z.	barva	žena	29		neznámé
K. W.	barva	žena	25		neznámé
J. G.	chuť	žena	28		neznámé
S. K. M.	chuť	žena	41	vlastní jména–barva / vůně	neznámé
L. A. S.	chuť	žena	23		neznámé
J. I. W.	chuť	muž	43		sestra
M. Z.	chuť	žena	45		dcera
C. S.	chuť	žena	29	grafém–barva	bratr, sestra
D. M. S.	chuť	žena	48		neznámé

Tabulka 2. Detaily 14 účastníků synestetického zkoumání²⁹.

²⁸ Mezi 7 zkoumanými byly ženy zastoupeny v poměru 6 : 1 muži. Srov. Baron-Cohen et al. (1996) uvádí 5.5 : 1; Cytowic (1989) 2.5 : 1.

²⁹ Zdroj: Ward, Simnerová, Auyeungová, 2005: 30.

2.4 Smyšlená slova a chutě

Ve spojení s lexikálně-chuťovou synestézií jsou vedeny debaty, jakou podobu mají/by měla mít spouštěcí slova – je nutné, aby tato slova existovala v mluvených jazycích? Vyvolávají chutě také smyšlená, v daném jazyce neexistující (dále jako smyšlená) slova?

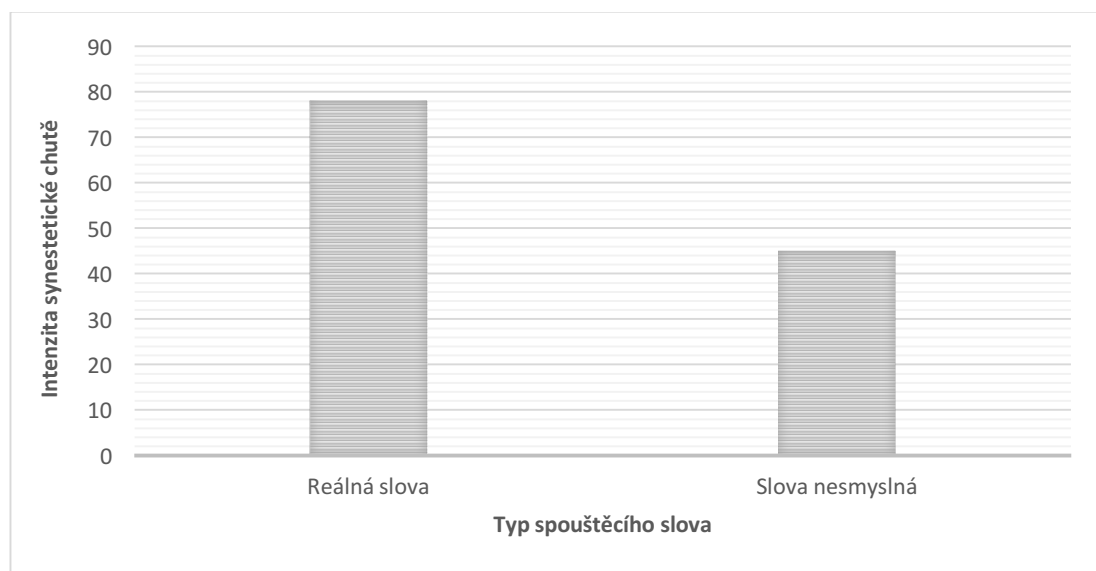
Ward et al. (2005) ve svém výzkumu poukázal na to, že také smyšlená slova mohou generovat chutě. Smyšlená slova postrádají význam, zároveň jsou ale složena z fonologických komponentů, které jsou v daném jazyce běžně používány. Nabízelo by se proto vysvětlení, že chuť evokuje fonologická povaha slova spíše než jeho sémantická stránka.

Simnerová a Haywoodová (2009) na příkladech dokládají, že chuťová synestézie může být spouštěna smyšlenými výrazy. Není to však způsobeno fonologickými vlastnostmi těchto smyšlených slov, ale jejich blízkostí k reálným slovům a lemmatům těchto slov (viz výraz *keach* je blízek slovům *beach*, *teach*, *peach*). Synestézii smyšlených slov spouštějí lemmata existujících příbuzných slov, ne fonologická podoba samotných nereálných slov.

Vytváření smysluplných (*sense*) a nesmysluplných (*nonsense*) slov je ovlivněno počtem a povahou jejich lexikálních příbuzných slov. Jako slova příbuzná jsou myšlena slova, která sdílejí stejné fonologické/hláskové vlastnosti (například pro slovo *race* jsou to výrazy *lace*, *face*, *rate*, *rice*, *rack*, *raise*). Nejedná se o příbuznost na rovině sémantické (jak je tomu zvykem rozumět v české terminologii), ale na rovině ortografické a fonologické.

Simnerová a Haywoodová (2009) vymezily tři rysy, které jsou signifikantní u synestézie slova-chuť, jedná-li se o spouštěcí slova v podobě slov smyšlených. Zprvée hraje roli, zda je vymyšlené slovo fonologicky příbuzné slovu existujícímu (viz smyšlený výraz *keach*), anebo naopak zcela nepřibuzné (viz *villps*). Pakliže je slovo příbuzné, mnohem spíše generuje synestetický prožitek. Zadruhé hraje roli ortografická podoba slova a její blízkost ke slovu existujícímu. Kupř. slovo *peeple* mohem spíše generuje synestézii nežli slovo *baybee*, které je svou psanou podobou vzdálené existujícím slovům anglické slovní zásoby. Třetím faktorem, který se projevil ve vlivu smyšlených slov na synestézii, je menší míra konzistence (tj. shody) v čase oproti reálným slovům. Testovaní synestetici i kontrolní skupiny vykazují u smyšlených slov mnohem menší míru konzistence oproti míře konzistence u reálných slov. Ward a Simnerová (2005) navíc prokázali, že chuť iniciovaná neexistujícím slovem je zároveň méně intenzivní než chuť spouštěná reálně existujícím výrazem. Předkládají také návrh, že smyšlené slovo je prakticky možné chápat jako slovo s nulovou frekvencí zastoupení, čímž se snaží podpořit svou domněnku, že synestézii u jednotlivých slov přímo ovlivňuje jejich lexikální frekvence v daném jazyce (Ward, Simnerová, 2005).

Simnerová s Haywoodovou (2009) dále rozváděly hypotézu, zda hraje u smyšlených slov roli homofonická podobnost k existujícím slovům označujícím názvy jídel. Ukázalo se, že slova, která jsou podobně/stejně znějící jako slova označující názvy jídel, byť mají jiný význam (v případě smyšlených slov potom žádný význam), jsou z pohledu chutě popisována intenzivněji. Simnerová a Haywoodová uvádějí příklady vymyšleného slova *toffie*, které je z fonologického hlediska blízké výrazu *coffee* (tj. káva) a které evokuje výraznější chuť než například výraz *people*, které se neblíží žádnému existujícímu anglickému slovu označujícímu jídlo. Graf 3 (viz níže) zobrazuje sebehodnocení synestetiků, kteří měli ohodnotit intenzitu chutě, kterou v nich vyvolávají reálná a smyšlená slova.

Graf 3. Reálná a smyšlená slova z pohledu synestetiků³⁰.

2.4.1 Výzkum: Simnerová, Haywoodová, 2009

Simnerová a Haywoodová (2009) testovali pět lexikálně-chuťových synestetiků, kteří byli rekrutováni z jejich databáze synestetických dobrovolníků, na míru asociativnosti mezi neexistujícími slovy a chutěmi. V popisu výzkumu není blíže specifikován způsob, jakým byli tito respondenti vybráni, ani kritéria, kterým museli podléhat. Všichni zvolení testovaní byli mluvčí severoamerické anebo britské angličtiny a jejich průměrný věk dosahoval 42,5 let (stručné informace o respondentech, jejich pohlaví, věku a procentuální míře konzistence u testovaných slov uvádí tabulka 3 níže).

³⁰ Zdroj: Simnerová, 2011: 1406.

STUDIE	POHLAVÍ	VĚK	% SLOV VZBUZUJÍCÍCH CHUŤ
B. L.	žena	21	85.0
J. B.	žena	61	86.3
S. L.	žena	59	100
F. R.	žena	27	46.3
G. S.	muž	58	100

Tabulka 3. Detaily 5 účastníků synestetického zkoumání³¹.

Účastníci byli testováni na 80 slovech (převzatých z testování Warda et al., 2005) a bylo zkoumáno procentuální zastoupení slov, která respondentům vzbuzovala nějakou chuť. Výsledky se pohybovaly od 46,3 % do 100 % (viz tabulka 5 výše). Popis struktury nebo jiných vlastností popisované chuti se vyskytl pouze zřídka (př.: synestetik S. L. pro slovo *quality* uvedl popis vyvolané chuti „jako když kousnu do korku“³²). Po několika měsících (v průměru po 10, 2 měsících) byli synestetici na týchž slovech znovu testováni) a v průměru dosáhli 80,5% konzistence vzhledem k předchozím uvedeným odpovědím. V porovnání se synestetiky dosáhla kontrolní skupina složená z 10 osob v průběhu opětovného testování pouhé 10% konzistence odpovědí.

Blíže ke slovům, která byla testována: jednalo se o slova, která byla veškerá víceslabičná a v angličtině reálně neexistují (tzv. *non-words*). Zároveň byla všechna z nich pseudo-homofona³³, tedy slova, která sdílejí totožnou výslovnost se slovy v angličtině reálně existujícími. Ta byla ještě rozdělena do dvou skupin: a) na tzv. blízká pseudo-homofona (př. *peep*le), která se ve své grafické podobě lišila ve většině případů pouze jedním písmenem od reálného slova *people* a výslovnost byla k reálnému slovu takřka totožná; b) vzdálená pseudo-homofona (př. *bay*bee), která se již od existujícího slova odlišovala minimálně ve dvou či více písmenech (*bay*bee > *baby*). Polovina blízkých a polovina vzdálených pseudo-homofon byla založena na označeních jídla či pití (viz *toffie*, *biskitt*). Výzkumná slova jsou uvedena v nadcházející tabulce (tabulka 4).

BLÍZKÁ PSEUDO-HOMOFONA		VZDÁLENÁ PSEUDO-HOMOFONA	
<i>označující jídlo</i>	<i>neoznačující jídlo</i>	<i>označující jídlo</i>	<i>neoznačující jídlo</i>
popkorn	peep	sossidge	yoonaerse

³¹ Zdroj: Simnerová, Haywoodová, 2009: 174.

³² Quality (česky kvalita/jakost) vzbuzovala chuť, která v originálním znění zněla „like biting into a cork“

³³ Detailní popis volby slov a tvorby pseudo-homofon, stejně tak testování blízkosti zvolených slov na nesynestetických, je přiblížený přímo ve studii Simnerové, Haywoodové (2009) *Tasty non-words and neighbours*.

pumpkyn	buttun	mushrume	pensul
cherri	lissen	lettiss	baybee
karrot	tyger	biskitt	messidge
kustard	wunder	graipfrutte	sitti
cookee	rezerve	koffy	phizzee
chokolate	yelloe	paystree	mennee
chickin	payper	shampain	moddull
potatow	increese	tannjereen	egzam
wayfer	piktute	wroobarb	puddull
turkee	hamster	marmerlaid	wrabitt
toffie	pilloe	olliv	munni
kurry	sircle	kabbidge	phokuss
vinigar	creeture	hunni	twylite
sinnamon	prizon	rayzinn	muzik
mellon	prezentation	marzeepann	airlume
kranberry	nayture	muphinn	lyunn
pankake	koncentrate	baykunn	rekwire
turnipp	doktor	kokonutt	puppee
apricot	adventure	grayvee	taybull

Tabulka 4. Uvádějící veškerá zkoumaná blízká a vzdálená pseudo-homofona³⁴.

Respondentům bylo v náhodném pořadí na obrazovce ukázáno všech 80 slov a byli instruováni, aby ke každému slovu přiřadili do volného pole chuť (pokud jim slovo nějakou chuť vzbuzuje). Testovaní zároveň byli požádáni, aby ke každému slovu připojili intenzitu chuti (na škále od 0 do 9), jež prožívají. Veškeré instrukce dostali respondenti v písemné podobě a na průběh testování měli libovolné množství času.

Výsledky testování ukázaly, že neexistující slova, která byla ortograficky bližší k jejich reálným protějškům (viz *people*), generovala chuť signifikantně častěji než ortograficky vzdálená slova (viz *baybee*). Zároveň bližší pseudo-homofona, která byla tvořena z názvů jídel či nápojů (př. *toffie*) produkovala chuť mnohem více než slova, která jídlo neoznačovala. Výzkum prokázal, že synestetické chutě neexistujících slov jsou predikovány jejich ortografickou blízkostí k reálným slovům. Smyšlená slova, která jsou blízká slovům reálným, vyvolávají vjem chuti oproti nereálným vzdáleným slovům

³⁴ Zdroj: Simnerová, Haywoodová, 2009: 180.

mnohem pravděpodobněji. Zároveň byla potvrzena hypotéza o propojení chutí a slov, jež danou chuť označují. Ve všech případech vzbudila nereálná slova blízká slovům reálným a označující nějaké jídlo právě chuť tohoto jídla (viz slovo *chickin* vzbudilo chuť kuřete – v originálu *chicken* apod.) Ve výzkumné části práce jsme se snažili dozvědět více o smyšlených slovech u českých synestetiků, kde probíhalo testování na smyšlených slovech *tanep* a *brola*. Bližší informace o výzkumu se nacházejí v kapitole 4. *Výzkum lexikálně-chuťové synestézie u českých mluvčích.*

3. J. I. W.: případová studie

V roce 2003 provedl výzkumný tým složený z výzkumníků Jamieho Warda a Julie Simnerové rozsáhlé testování respondenta s vývojovou synestézií, dále označovaného jako J. I. W. Do dnešního dne je J. I. W. nejvíce zkoumaným lexikálně-chuťovým synestetikem. Poměrnou část této práce jsme se proto rozhodli věnovat popsání právě případu J. I. W., u něhož byl prokázán vysoce strukturovaný, nenáhodný vztah mezi určitým seskupením fonémů (spíše než grafémů) a výslednou chutí.

3.1 J. I. W.: představení

Testovaný J. I. W. je muž, pravák, 43 let, povoláním podnikatel. J. I. W. si svou synestézii uvědomil v 6 letech při nástupu do školy, kdy zjistil, že ostatní nesdílí stejné prožitky. Matka J. I. W. není synestetička, u sestry se synestetické rysy projevují v podobě asociací mezi slovy a konkrétními barvami a vůněmi (Ward, Simnerová, 2003). Stav ostatních členů rodiny není známý. Nejsou uváděny žádné příznaky epilepsie ani jiných neurologických chorob, jedinou zdravotní komplikací, která byla u J. I. W. nalezena, představuje tinnitus, tj. šelest v uších.

Určité fonémy uvnitř slov vyvolávají u J. I. W. synestetický prožitek chuti. Tyto vjemy jsou spouštěny vlastní promluvou J. I. W., stejně tak mluvením někoho jiného, čtením, jeho vnitřní promluvou či samomluvou. Průvodní chuť je subjektivně lokalizována v ústech a na jazyku J. I. W. Silné chuťové vjemy mohou přetrvávat delší dobu až do okamžiku, než jsou překryty jiným prožitkem chuti (Ward, Simnerová, 2003). Chutě se objevují jako podstatná část J. I. W. snů, které testovaný popisuje jako velmi bohaté také v dalších smyslových detailech. J. I. W. shledává svou synestézii jako iritující, jelikož mu brání v koncentraci při čtení a ztěžuje soustředění během komunikace s lidmi.

V testu přidělování obrázků Graded Naming Test (McKenna, Warrington, 1983) získal J. I. W. 24 bodů ze 30, čímž se zařadil do kategorie „zcela normální“.³⁵ Obrázky bez daného korespondujícího slova u J. I. W. nevyvolávaly žádné chuťové zážitky. V testu N. A. R. T.³⁶ (Nelson, 1985) získal J. I. W. 41 bodů z 50, čímž se dostal na úroveň IQ 120. Synestézie J. I. W. není evokována zvuky okolí (tj. dětský pláč, hra na klavír apod.) a je pravděpodobně vázaná výhradně na různé podoby lidské řeči (Ward, Simnerová, 2003). Žádný jiný z 27 odlišných zvuků, které byly J. I. W. puštěny, neevokoval synestetický vjem chuti. Synestetické prožitky u J. I. W. podporuje alkohol a tlumí únava a kofein.

---

³⁵ v originále *bright normal*

³⁶ N. A. R. T. = National Adult Reading Test

Změny nálad (veselí, smutek) žádný vliv nepůsobí. U testovaného J. I. W. byly zjištěny rysy eidetismu³⁷, kterých si nebyl vědom jako něčeho neobvyklého.

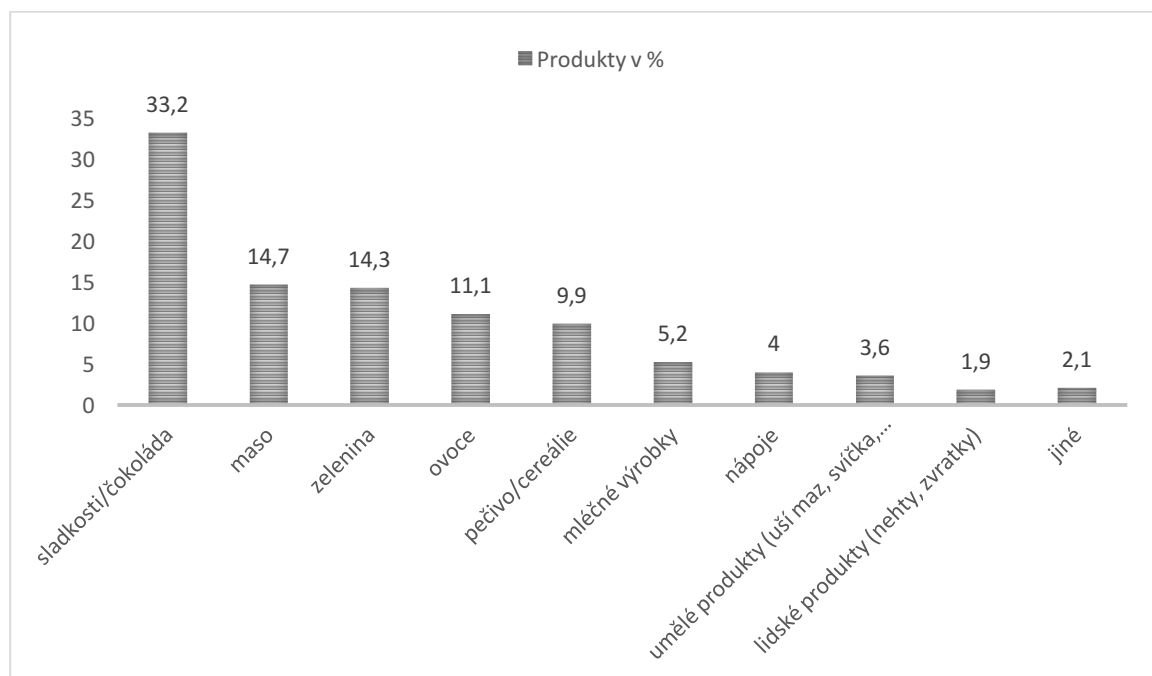
3.2 J. I. W.: testování

V průběhu testování obdržel J. I. W. korpus odlišných 671 slov a byl požádán o popsání jejich chutí, pokud mu daná slova nějakou chuť vzbuzovala. Část výrazů (44 %) neevokovala žádnou chuť a některé označil J. I. W. jako těžce identifikovatelné. Pouze 88 slov z celkového počtu 671 výrazů spouštělo J. I. W. chuťové asociace. Ačkoliv by bylo prospěšné zabývat se důvodem, proč některá ze slov nevzbuzovala žádné asociace, zaměřili se Ward a Simnerová (2003) výhradně na testování těch slov, která spouštěla identifikovatelné chuťové vjemy.

Odpovědi J. I. W. byly velmi detailní, ačkoliv pro něj bylo v určitých případech obtížné danou chuť popsat. Například anglický výraz *this* (toto) chutnal jako „chléb namočený v rajské omáče“, slovo *safety* (bezpečí) chutnalo po „toustu jemně potřeném máslem“ a jméno *Phillip* vzbuzovalo chuť „málo zralých pomerančů“ (Ward, Simnerová, 2003). Jednotlivé definice v sobě obsahovaly také popis struktury, kupř. výraz *Egypt* evokoval „křupky, mokro“ či teploty – viz slovo *still* (stálý) asociovalo „studený toast“. V malém počtu případů byly zastoupeny všechny tři popsané oblasti zároveň, např. výraz *jail* (vězení) vyvolával chuť „studené, tuhé slaniny“. Po zanalyzování odpovědí bylo zjištěno, že pouze malé procento popisů nespadá do kategorie chutí potravin. Veškeré ostatní popsané chutě se dají rozdělit v rámci označení potravin/jídel (viz Graf 4).

---

³⁷ Eidetismus je schopnost vybavit si velmi živě dříve slyšené či viděné. Jedná se o fenomén, který byl již dříve spojován se synestézií (po zhlédnutí určitého objektu člověku zůstává tento obraz před očima, což je relativně časté u dětí, ale postupně vymizí).

Graf 4. Soupis a procentuální zastoupení J. I. W. chutí³⁸.

3.3 J. I. W.: prokázání autenticity

Synestézie čelila v posledních letech pochybám, zda se jedná o autentický, nefalšovaný jev. Jelikož nelze nahlédnout do lidské mysli a získat přístup k něčím zkušenostem a zážitkům, bylo obtížné tyto domněnky vyvrátit. Ward a Simnerová (2003) vymezili tři charakteristické rysy, kterými se pokusili prokázat autentičnost synestézie u testovaného. Mezi tyto 3 faktory řadili: a) konzistenci odpovědí napříč delším časovým rozmezím³⁹ (viz retestování po 27 letech Simnerová, Logie, 2007), b) fonémické povědomí, které není výrazně lepší než povědomí kontrolní skupiny, c) výsledky testů funkční magnetické rezonance (Ward, Simnerová, 2003).

3.3.1 J. I. W.: konzistence

Konzistence J. I. W. v čase byla zkoumána opakovaným testováním 88 slov, která u testovaného v předchozím měření (o 4 měsíce dříve) evokovala určitou chuť (Ward, Simnerová, 2003). Kontrolní skupina v počtu 14 respondentů obdržela tatáž slova na dvou sezeních konajících se v rozmezí 2 týdnů.

³⁸ Zdroj: Simnerová, 2011: 1404.

³⁹ Dle dnešních výzkumů však konzistence nemusí být nutným rysem synestézie (viz kapitola 1.1.3 Konzistence).

Jedna polovina členů kontrolní skupiny byla upozorněna, že jejich odpovědi budou v budoucnu znovu testovány, a účastníci byli požádáni generovat takové asociace, které si budou schopni opakovaně vybavit. Byly jim stanoveny tzv. podmínky záměrného učení (z anglického *intentional learning condition*⁴⁰). Po napsání odpovědí měla první část kontrolní skupiny ještě 30 minut na kontrolu svých asociací a byli upozorněni, že ti, kteří dobře uspějí v dalším testování, budou finančně ohodnoceni (Ward, Simnerová, 2003).

Druhá část kontrolní skupiny dostala instrukce napsat první asociaci jídla či pití, které se jim vybaví, a nebyla seznámena s dalším testováním v budoucnosti, tzv. nezáměrné učení (z anglického *incidental learning*⁴¹). Při opětovném testování po dvou týdnech byli veškerí členové kontrolní skupiny (tj. respondenti z první i druhé poloviny skupin) požádáni vybavit si v časovém rozmezí 10 vteřin své předchozí odpovědi, případně vymyslet jiné jídelní asociace. Slova byla uváděna v jiném pořadí než při prvním testování. Veškerí účastníci výzkumu byli finančně ohodnoceni. Respondenti z první skupiny, tzv. záměrného učení, byli navíc extra honorováni za každých 11 asociací shodných s odpověďmi z prvního testování (Ward, Simnerová, 2003).

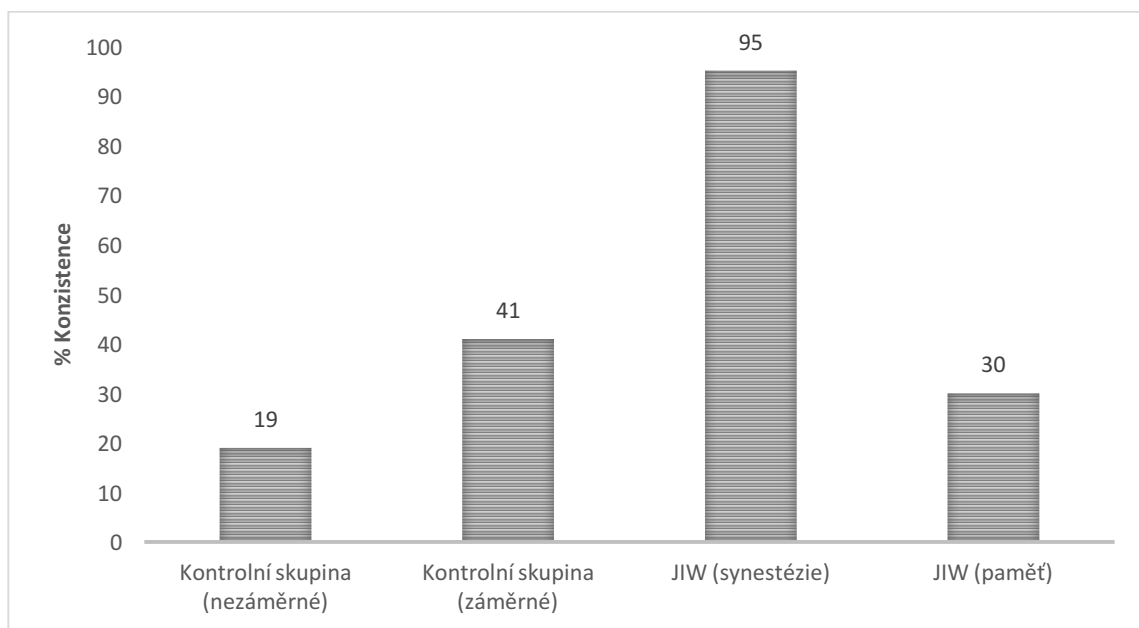
Míra konzistence asociací mezi slovy a chutěmi u synestetika J. I. W. a účastníků z obou částí kontrolní skupiny je uvedena v tabulce níže (viz Graf 5). Tabulka zachycuje účastníky, kteří nebyli upozorněni na opětovné testování (v tabulce nazvaní *Kontrolní skupina: nezáměrné*); účastníky, kteří byli informováni o opětovném testování v čase a byli finančně honorováni za každých 11 totožných asociací z celkových 88 slov (viz *Kontrolní skupina: záměrné*), a synestetika J. I. W.

J. I. W. byl testován na dvou skupinách slov: 1. skupina slov byla složena z výrazů, které u něj vyvolávají synestetické prožitky (v tabulce nazýváno *J. I. W.: synestézie*), 2. skupina slov obsahovala výrazy, které synestézii nespouštějí a J. I. W. byl odkázán na svou paměť (viz v tabulce *J. I. W.: paměť*). J. I. W. dosáhl 94% konzistence u slov, která u něj vyvolávala vjem určité chuti, což je výrazně větší míra konzistence, než které dosáhly ostatní kontrolní subjekty.

---

⁴⁰ Intentional learning = záměrné/intencionální učení. Dané, stanovené, plánované působení, učení uskutečňované v určitých „intencích“ (Johnson, Thomson, 1962).

⁴¹ Incidental learning = nezáměrné učení, náhodné, bezděčné učení či působení (Johnson, Thomson, 1962).

Graf 5. Míra konzistence mezi slovy a chutěmi u J. I. W. a kontrolní skupiny⁴².

K vyvrácení hypotéz, že je vysoká konzistence odpovědí způsobena jeho výjimečně dobrou pamětí byl J. I. W. opětovně testován na 53 slovech, u kterých dříve uvedl, že mu nezpůsobují žádné chuťové vjemy. Na začátku testování obdržel J. I. W. stejné instrukce jako první skupina (záměrného učení): asociovat slova tak, aby byl schopen si své asociace opětovně vybavit.

Jak ukazují výsledky v posledním sloupci tabulky (*J. I. W.: paměť*), J. I. W. skóre nepředčilo výsledky účastníků kontrolní skupiny. Z toho důvodu je možné vyloučit hypotézu, která přisuzovala vysokou konzistenci v oblasti slov a chutí jeho dobré paměti na jídlo (Ward, Simnerová, 2003).

3.3.2 J. I. W.: fonémické povědomí

Z testování vyplývá, že synestézie J. I. W. je vázána na fonologické odlišnosti uvnitř spouštějících slov (Ward, Simnerová, 2003). Bylo proto důležité zaměřit se na synestetikovy schopnosti v oblasti fonologického povědomí a dozvědět se, na jaké úrovni jsou jeho schopnosti v této oblasti a zda je schopen vědomého spojování slov a chutí.

J. I. W. byl testován dvěma testy a výsledky byly porovnány s normami pro daný věk a vzdělání⁴³ dle McCallum (2002). V prvním testování byl požádán spočítat počet fonémů uvnitř 24

⁴² Zdroj: Ward, Simnerová, 2003: 242.

⁴³ J. I. W. opustil své středoškolské vzdělání v 18 letech a dál nenastoupil na univerzitu.

slov, která obsahovala mezi 3 až 5 fonémy (kupř.: anglické slovo *pause* obsahovalo 3 fonémy, angl. výraz *trance* obsahoval 5 fonémů). J. I. W. dosáhl 50% úspěšnosti⁴⁴, což bylo označeno jako normální.

Ve druhém kole testování byl J. I. W. požádán, aby obrátil pořádek fonémů ve 48 slovech, např.: *fox* (liška) versus *scoff* (posměch); /fɒks/ -> /skoʃ/ (Ward, Simnerová, 2003). Polovina slov po převrácení tvořila existující slova, druhá polovina slov postrádala význam a byla smyšlená. J. I. W. byl úspěšný v 75 %, což je průměrný výsledek gramotného dospělého člověka. V obou testech prokázal J. I. W. průměrné schopnosti a průměrné znalosti v oblasti fonemiky.

3.4 J. I. W.: shrnutí

J. I. W. prokázal v průběhu času výrazně konzistentnější odpovědi než jakýkoliv člen kontrolní skupiny, což nemůže být způsobeno pouze dobrou pamětí. Jeho odpovědi vycházely z drobných aspektů fonologické struktury spouštějících slov. J. I. W. neproказuje výjimečnou úroveň fonémického povědomí. Výsledky funkční magnetické rezonance prokázaly bilaterální aktivaci v Brodmannově oblasti zodpovědné za chuť, když J. I. W. poslouchal slova, ne však tóny. Takové výsledky nebyly pozorovány u kontrolní skupiny.

---

⁴⁴ Ve výsledcích testu nebylo zkoumáno, zda dobře/špatně spočítané fonémy se pojí či nepojí se slovy vzbuzujícími synestetický zážitek

Výzkumná část práce

4. Výzkum lexikálně-chuťové synestézie českých mluvčích

Na základě poznatků nabytých z odborné literatury a shrnutých v teoretické části této práce budou v nadcházející, výzkumně zaměřené části podrobně popsány hypotézy, které jsme si vymezili, výzkumné otázky, které jsme si kladli, a hlavně zde bude detailně představen samotný průběh výzkumu lexikálně-chuťové synestézie v českém jazykovém prostředí, který probíhal v několika fázích od listopadu 2015 do července 2016.

Vzhledem k tomu, že tento typ synestézie nebyl do současné chvíle v českém jazykovém prostředí podrobněji zkoumán⁴⁵, vycházeli jsme v mnohém z údajů získaných z výzkumů na anglicky mluvících synestetických, hlavně pak z prací Julie Simnerové a Jamieho Warda, ale také z dalších. Pozice vlastovky ve výzkumu českých chuťových synestetiků přinášela určité výhody, ale také nejedno úskalí (nalezení respondentů, ustanovení a uzpůsobení výzkumné metodologie vhodné pro naše cíle, sestavení výzkumných otázek aj.).

Vzhledem k prvenství v bádání v oblasti chuťové synestézie u českých mluvčích jsme si kladli za cíl, aby náš výzkum – od začátku koncipovaný jako kvalitativní, ne kvantitativní, primárně zaměřený na představení několika případových studií – mohl posloužit jako pomyslný odrazový můstek pro další bádání, ať už vědcům z řad odborné veřejnosti; či studentům filologických, psychologických nebo lékařských oborů; ale také lidem, kteří u sebe synestetické prožitky pociťují, ale dosud je neuměli pojmenovat a v rozhovoru s okolím se setkávali s nepochopením.

K realizaci samotného výzkumu bylo v první řadě zapotřebí nalézt vhodné respondenty zažívající lexikálně-chuťovou synestézii. Ačkoliv se procentuální zastoupení lexikálně-chuťových synestetiků v celosvětové populaci – dle Simnerové (2011) 0,2 % – může na první pohled zdát poměrně malé, při přepočtu na zastoupení v České republice⁴⁶ získáme poměrně velké číslo cca 21 000, tj. pro srovnání množství obyvatel okresních měst Kutná Hora či Náchod. Na území hlavního města Prahy by se teoreticky (při rovnoměrném rozmístění synestetiků po celém území ČR) mohlo

---

⁴⁵ Vědecky aktivní je v oblasti synestézie český psycholog dr. Radkin Honzák, který publikuje příspěvky na svém osobním blogu <http://blog.aktualne.cz/blogy/radkin-honzak.php> a dále na platformách časopisu *Vesmír*. Lexikálně-chuťové synestézii se věnuje však jen okrajově a primárně se zabývá synestézií mezi grafémy a barvami.

⁴⁶ Při 0,2 % z 10 553 843 obyvatel – tj. počet obyvatel na území ČR k datu 1. 1. 2016 – získáme 21 108 obyvatel.

jednat až o 2 535 osob⁴⁷, tedy o každého pětistého obyvatele Prahy. Pro účely práce bylo nutné nalézt v české populaci několik osob, které lexikálně-chuťovou synestézi bezděčně zažívají. Naším cílem bylo položit dotyčným formou strukturovaného rozhovoru nahrávaného na diktafon dostatečné množství otázek týkajících se na povahu jejich synestetických prožitků, zastoupení synestézie v rodině, vlivu okolí na zažívané stavy, vědomí počátku těchto prožitků apod. (o přesné podobě rozhovoru pojednává kapitola 5.1 *Podoba rozhovoru a kladené otázky*). Nahraný rozhovor následně převést do psané podoby (viz Přílohy 5–8) a skrze analýzu získaných dat – porovnaných s vymezenými hypotézami v úvodu výzkumné části práce – se pokusit vyvodit závěry o stavu a podobě lexikálně-chuťové synestézie v českém jazykovém prostředí.

4.1 Vymezení hypotéz

Na nejobecnější rovině bylo cílem našeho zkoumání dozvědět se více o principu lexikálně-chuťové synestézie u českých rodilých mluvčích. Vzhledem k tomu, že se v České republice jednalo o vůbec první výzkum tohoto druhu, vycházeli jsme z hypotéz, které byly proklamovány u cizojazyčných synestetiků, a zajímalo nás, zda budou doloženy také v českém prostředí. V čem budou spočívat případné odlišnosti u mluvčích češtiny a zda se vůbec nějaké odlišnosti projeví.

Na základě tvrzení z odborné literatury byly stanoveny následující výzkumné otázky, které jsme rozdělili do dvou částí: a) otázky, které jsou prezentovány jako specifické rysy pro jakýkoliv z typů synestézie; b) tvrzení, která popisují charakteristické projevy typické pro lexikálně-chuťovou synestézi. Níže následují podrobněji rozepsané hypotézy, které jsme chtěli výzkumem potvrdit, případně vyvrátit. V kapitole 5.1 *Podoba rozhovoru a kladené otázky* jsou poté rozepsané konkrétní otázky (vyplývající z níže předeslaných hypotéz), které byly kladeny dotazovaným synestetikům při osobním setkání.

Tvrzení shodná pro jakýkoliv z typů synestézie:

1. Vyvolávané průvodní synestetické vjemy zůstávají neměnné (konzistentní) napříč časem⁴⁸ (srov. Ward, Simnerová, 2003; Ward, Simnerová, 2005).
2. Synestetici si nejsou vědomi výjimečnosti svých stavů⁴⁹ a zažívají je tzv. odjakživa (srov. Simnerová, 2009).

---

⁴⁷ Při 0,2 % z 1 267 449 obyvatel – tj. počet obyvatel hl. m. Prahy k datu z 1. 1. 2016 – získáme 2 535 obyvatel.

⁴⁸ Z časových důvodů nebude možné tuto hypotézu potvrdit či vyvrátit, jelikož v rámci tohoto zkoumání vybraní synestetici nebyli podrobně opětovnému testování v delším časovém období. Domníváme se, že otázka časové konzistence by se nabízela k rozpracování pro další zájemce ve výzkumu lexikálně-chuťové synestézie.

⁴⁹ Předpokládají, že se jedná o běžné stavy, které zažívají všichni okolo nich (Simnerová, 2009).

3. S velkou pravděpodobností se některý z typů synestézie vyskytuje také u dalších členů rodiny (srov. Baron-Cohen et al., 1996; Cytowic, 2002; Day, 2005).
4. Synestetici své prožitky nejsou schopni korigovat vůlí, tyto stavy jsou bezděčné a automatické (srov. Ward, Simnerová, 2003; Chromý, 2010).
5. Synestetické prožitky jsou jednosměrné, fungují pouze jedním směrem⁵⁰ (srov. Ward, Simnerová, Auyengová, 2005).

Specifická tvrzení pro lexikálně-chuťovou synestézii:

1. Vztah mezi spouštěčem a průvodcem je fonologické a/nebo věcně sémantické povahy. (srov. Ward, Simnerová, Auyengová, 2005; Simnerová 2011).
2. Pociťovaná průvodní chuť je komplexní povahy⁵¹ (srov. Simnerová, Haywoodová, 2009; Ward, Simnerová, Auyengová, 2005; Simnerová, Logie, 2007).
3. Vyvolaná chuť je lokalizována v ústech – popřípadě na jazyku, nebo v krku (srov. Simnerová, Haywoodová, 2009; Ward, Simnerová, Auyengová, 2005; Simnerová 2011; Simnerová, Logie, 2007).
4. Smyšlená slova vyvolávají chutě⁵² (srov. Ward et al., 2005; Simnerová, Haywoodová, 2009)

4.2 Představení výzkumu

Synestetický výzkum s cílem získání relevantních dat probíhal v několika fázích⁵³. V prvním kole sběru dat (přibližně listopad 2015 až březen 2016) šlo především o distribuci dotazníku mezi co nejvíce osob s cílem získat největší možné zastoupení odpovědí. Zároveň tím také zvýšit pravděpodobnost výskytu lexikálně-chuťových synestetiků mezi dotazovanými, a získat kontakt na možné synestetiky a případně je moci následně oslovit za účelem osobního setkání a bližšího popisu prožívaných stavů. Detailněji o podobě dotazníku, jeho distribuci, množství odpovědí a získaných odpovědích hovoříme v kapitole 4.2.1 *První podoba sběru dat*.

Tento elektronický dotazník se následně pro potřeby práce ukázal jako nedostačující, jelikož nebyl schopen oddělit pravé synestetiky od tzv. domnělých synestetiků, tj. osob, které dle zvolených

---

⁵⁰ Např.: slovo vyvolává chuť, ale konkrétní chuť již zpětně nevyvolává slovo.

⁵¹ To znamená, že kromě chuti hovoří synestetici také o konkrétní struktuře, konzistenci či teplotě průvodního vjemu.

⁵² Taková slova, jež jsou hláskově blízka existujícím slovům z daného jazyka, ale postrádají význam.

⁵³ Ke změnám v metodice sběru dat docházelo mj. i v průběhu samotného šetření, jelikož se určité metody ukázaly jako nefunkční nebo pro naše účely nedostatečné. O všech změnách infoR. M.ujeme a pokoušíme se podat jejich vysvětlení a odůvodnění.

kritérií (viz charakteristické rysy synestézie v kapitole 1.1 *Rysy synestézie*) výjimečné stavy nezažívají, ale samy se za synestetiky označily. Z výše zmíněných důvodů jsme se rozhodli přistoupit k druhému testování (nezávislému na prvním testování⁵⁴). Jelikož se ukázalo jako poměrně obtížné nalézt lexikálně-chuťové synestetiky formou takového dotazníku, v kterém je na pouhém rozhodnutí samotného respondenta, zda sám sebe považuje za synestetika, či ne, rozhodli jsme se koncipovat nadcházející (v pořadí druhý) dotazník odlišně. Primárním cílem v tomto případě nebylo nalézt lexikálně-chuťové synestetiky, ale pokusit se díky odpovědím co největšího množství respondentů odpovědět na otázku, jak si mluvčí utváří vztah mezi slovem a chutí. Jinými slovy, na jakých principech je vytvářeno asociativní spojení mezi konkrétním slovem a smyslovým vjemem, v našem případě chutí.⁵⁵ Sekundárním cílem poté samozřejmě bylo rozšiřovat dosavadní databázi kontaktů na možné synestetiky, kterým slova vzbuzují vjem chuti. O selhání asociativního zkoumání blíže pohovoříme v kapitole 4.2.2 *Druhá podoba sběru dat*.

Ve třetí fázi výzkumu bylo na základě 150 odpovědí vybráno 40 potenciálních synestetiků, kteří uvedli, že zažívají lexikálně-chuťové synestetické prožitky. Z nich bylo 10 osob osloveno emailem (kritéria výběru jsou rozvedena níže v kapitole 4.2.3 *Třetí fáze: výběr respondentů-synestetiků*) a byli požádáni o osobní rozhovor za účelem podrobného zkoumání jejich synestetických prožitků. Realizováno bylo pět rozhovorů, které byly nahrány na diktafon (přepisy nahrávek a podoba informovaného souhlasu, který účastníci podepsali, jsou připojeny v sekci Přílohy 3, 5–8) a poznatky, které rozhovory přinesly, se staly hlavním těžištěm páté kapitoly této práce – viz kapitola 5. *Realizace výzkumu českých synestetiků: případové studie*.

4.2.1 První podoba sběru dat

Po konzultaci s vedoucím práce, dr. Chromým, bylo přistoupeno k první podobě sběru dat: vyhledávání vhodných (tj. synestetických) respondentů skrze elektronický dotazník šířený po Internetu. Dotazník byl spolu s průvodním textem o synestézii publikovaný na webových stránkách Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK⁵⁶, požádána byla také Studentská rada FF UK, zda by nemohla formou emailu distribuovat dotazník mezi studenty FF UK, dále byl odkaz nahrán na FB stránky *Synestézie v České republice*⁵⁷, na FB profil ÚČJTK FF UK a ČNES FF UK. Zároveň byl odkaz

---

⁵⁴ Respondenti, kteří se skrze své odpovědi v dotazníku jeví jako synestetici, obdrželi emailem prosbu o vyplnění také druhého dotazníku.

⁵⁵ Proč bylo v průběhu výzkumu od tohoto cíle upuštěno, bude blíže vysvětleno v nadcházejících kapitolách.

⁵⁶ Text s odkazem na dotazník je dostupný na tomto odkazu <http://ucjtk.ff.cuni.cz/veda-a-vyzkum/synestezie-2/>

⁵⁷ viz <https://www.facebook.com/synesteziecz>

dotazníku šířen skrze sociální sítě a emailem mezi známé autorky této práce. Spolu s příspěvkem o synestézii (totožný text jako na webu ÚČJTK FF UK) byl odkaz na dotazník publikován na osobním blogu⁵⁸ českého psychiatra zabývajícího se dlouhodobě synestézií, MUDr. Radkina Honzáka, CSc., pod názvem *Prosba k synestetikům aneb pošli to dál* (obsah textu publikovaný na Honzákově blogu a stránkách ÚČJTK FF UK je přiložen v závěru práce – viz Příloha 1).

K tvorbě dotazníku bylo využito Formulářů Google, které umožňují klást otázky jak s otevřenou odpovědí, tak s odpovědí ve formě výběru z možností. Dotazník na úvodní straně popisoval, co je to synestézie, a představil výzkum synestézie na ÚČJTK FF UK pod vedením dr. Chromého. Připojeno bylo také krátké ilustrační video Richarda E. Cytowica *What color is Tuesday? Exploring synesthesia*, které v pár minutách srozumitelně definuje synestézii a její možné prožitky⁵⁹. Následně byli respondenti dotázáni, zda si spojují slova s chutí. Uveden byl ilustrační příklad a následovala odpověď v podobě volby možností ano/ne. Dále byli dotázáni, jestli zažívají některý další typ synestézie (možnosti odpovědí: s barvou/ s osobností /jiné – zde šlo zaškrtnout jednu, více, či žádnou možnost). Pokud na první otázku (Spojujete si slova s chutí?) odpověděli kladně, byli požádáni o uvedení příkladu jejich lexikálně-chuťových synestetických zážitků. Na třetím, posledním listu dotazníku se nacházelo poděkování a prosba o zanechání emailové adresy (žádné jiné osobní údaje vyžadovány nebyly) za účelem dalšího možného kontaktování. Dotazník je dostupný na následujícím webovém odkazu <https://goo.gl/D6haEU>.

Vzhledem k celkovému počtu dvou až tří otázek (v závislosti na odpovědích) byl dotazník časově velmi nenáročný, odhadovaný čas vyplnění se mohl pohybovat okolo 5 minut. Díky stručnosti dotazníku se podařilo získat relativně velké množství odpovědí. Během prvního měsíce šíření (listopad 2015) byl dotazník vyplněn 104 respondenty, z nichž 11 uvedlo, že si spojují slova a chutě. V následujících 4 měsících (do března 2016) nebyl výrazný nárůst. A ke konci měsíce března, kdy jsme skončili s distribucí tohoto dotazníku (a začali jsme distribuovat druhý – viz dále), se podařilo v celkovém počtu získat 150 odpovědí. Z tohoto konečného počtu 21 osob uvedlo, že jim slova vyvolávají chutě. Kontakt na sebe však uvedlo pouze 13 z nich a zbylých 8 tedy nebylo možné dále kontaktovat. Uvedené příklady stavů, které respondenti zažívali, se však ne vždy ukázaly jako synestetické a tedy zajímavé pro účely výzkumu.

Ukázalo se, že úskalí tohoto dotazníku spočívá v obtížnosti reflexe synestézie u sebe samého. Respektive v definici toho, co za synestézii považoval respondent a co jako synestézii popisuje odborná literatura a tato práce (viz vymezené faktory synestézie uvedené v kapitole 1.1 *Rysy synestézie*). Někteří respondenti, kteří sami sebe označili za synestetiky a uvedli příklady svých

---

⁵⁸ viz <http://blog.aktualne.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=26399>

⁵⁹ viz <https://youtu.be/rkRbebvoYql>

synestetických prožitků, byli následně vyhodnoceni jako nesynestetici, jelikož jejich prožitky nebyly výjimečné (tj. nelišily se od prožitků běžné populace). Objevovale se například sdělení: *segedínský guláš – kyselá chuť všude v ústech – musím na to myslet, říci to klidně může někdo jiný; chuť či vůni si vybavím pouze u slov, která je pojmenovávají; čokoláda – sladký, koně – smrad, nemocnice – savo nebo nemocnice na Kubě – pach nafty.*

Zároveň se ale objevila také velmi zajímavá tvrzení⁶⁰:

například slovo "jablko" mi vyvolává pocit jezení moučnatého jablka tzv. "po plné hubě", ale tentýž dojem mi vyvolává slovo "plkat", asi díky zvuku "blk"/"plk" (x pokud "jablko" je vyslovováno jako "jabko", ten pocit chybí). dále: zvuk "tr" ve slovech svetr, setr, setrvačnic, fotr, futro, futrovat, Petr, metr, litr atd. ve mně vyvolává dojem, že cítím oblečení po večeru v hospodě, které je načichlé zatuchlým alkoholem a cigaretami. slova jako "sedlo", "jídlo", "svodidlo", "líčidlo", "povidla", "sedlina" atd. se mi z nějakého důvodu odpoří, protože vyvolávají chuť suchého knedlíku (nebo těsta z rohlíku), který nejde polknout (asi kvůli zvuku "dl") - slovo "knedlík" do této kategorie patří také, stejně jako "špendlík". slova jako "kolik", "kolík", "kolek", "kolínko", "kastlík" (začínající a končící "k-k", kromě "králík" a všeho obsahujícího "r") - chuť malých sladkých tvrdých bonbonů, sladké a přitom tvrdé. slova jako "datlovat", "rantl", "hatlat", "patlat", "tlení", "tlemit", "výtlem", "tlustý" - chuť čehokoliv, co je lepkavé a přeslazené, tzv. hubolep, klidně to může být obrovský kus žvýkačky - asi kvůli zvuku "tl" - ovšem u slov, kde je delší samohláska "zatloukat", "tlouct" mám dutě dřevěný zvuk než lepivou chuť --- u všech těchto slov mám chutě a vůně jak při přečtení, tak i při vyslovení a zaslechnutí, nezávisle na kontextu (slovo může být izolované nebo součástí textu)

Výše uvedené prožitky náleží synestetice F. L., jejímuž případu je věnovaná kvalitativní studie – viz kapitola 5.2.1 *Synestetik F. L.* Jiné zajímavé stavy popisuje synestetika J. I., kterou se zabývá kapitola 5.2.2 *Synestetik J. I.*:

U českých slov tyto vjemy nevnímám, ale u německého jazyka mám od malička pocit, že některá slova zapáchají, dost nepříjemně, asi jako špinavý nebo zpocený člověk, případně ještě něco horšího. Jsou to zejména slova, kde spojují hlásky kn, pfl. apod., ale i všechna další německá slova, přitom význam neznám, německy jsem se nikdy nedokázala naučit. Jako řeč (zvuk i psaná slova) mi němčina „smrdí“. Celý život to tajím, protože nejsem xenofobní a nechci nikoho urazit!!! Rozumové důvody pro to nemám.

---

⁶⁰ Do synestetikovy výpovědi není žádným způsobem zasahováno a je převzata v přesné podobě, v jaké se objevila v dotazníkovém šetření.

Nebudeme se nyní zabývat analýzou těchto prožitků, jelikož obě synestetičky vyplnily ještě následující dotazník a jejich popisované prožitky byly natolik pozoruhodné a vymykající se svou výjimečností stavům ostatních respondentů, že byly osloveny a požádány o osobní setkání a řízený rozhovor (jehož přepis obsahuje příloha 5 a 6). Kapitola 5.2.1 *Synestetik F. L.* a kapitola 5.2.2 *Synestetik J. I.* přibližují jejich synestézii a pokouší se rekonstruovat mechanismy, kterými jsou jejich synestetické prožitky řízeny.

4.2.2 Druhá podoba sběru dat

Vedle snahy o získání dalších kontaktů na osoby s lexikálně-chuťovou synestézií (shodně s prvním dotazníkem) se tento dotazník zaměřil na zjišťování tvorby synestetických párů, tedy vztahu mezi spouštěcím vjemem (slovem) a průvodní chutí, ale zároveň i porozumění mechanismům, na základě nichž si nesynestetici vytvářejí dvojice slovo–chuť. Myšlenkou bylo tyto dvě sady informací vzájemně porovnat a pokusit se říct, jak, v čem a čím se odlišují dvojice slova a chuti u synestetiků a nesynestetiků. Přičemž domnělá hypotéza by předpokládala tvorbu těchto párů na rovině asociací. Například slovo *strom* by dle tohoto tvrzení pravděpodobně u nesynestetika mohlo asociovat (byl-li by nucen určit tuto dvojici) chuť jablka (nebo jiného ovoce, které roste na stromě). Jelikož by mohlo být hledáno významově nejbližší slovo, které sémanticky se slovem *strom* souvisí a označuje nějakou potravinu, tj. slovo, které chutná.

V časovém horizontu, ve kterém jsme se tímto tématem zabývali, však nebylo možné získat dostatečně velký a tedy průkazný vzorek odpovědí, z nichž by bylo možné vyvodit kvantitativní závěry.

Podoba dotazníku byla ve formálních ohledech totožná s prvním dotazníkem. Opět se jednalo o Formuláře Google a dotazník byl šířen stejným způsobem. Navíc byli osloveni respondenti z prvního dotazníkového šetření, zda by mohli vyplnit i tento druhý dotazník a formou emailu bylo také zkontaktováno zhruba 1000 osob, které se již dříve účastnily synestetického výzkumu (převážně grafémy–barvy) na FF UK a jejich kontakty byly zaneseny v databázi synestetiků dr. Chromého.

Úvodní strana dotazníku stejně jako v prvním případě obsahovala informace o tom, co je to synestézie a že se výzkumem synestézie u rodilých mluvčích nyní zabývá ÚČJTK FF UK. Následně bylo vysvětleno, v čem dotazník spočívá a co je úkolem dotazovaného. Dotazník obsahoval 16 slov, z nichž se jednalo o 8 substantiv a 8 verb, které se snažili rovnoměrně zastoupit škálu abstrakt i konkrét. Jednalo se o slovesa *plynout, myslet, domnívat se, číst, plavat, sekat, chodit, vzlykat* a podstatná jména: *postel, hromosvod, strom, kovadlina, kniha, bolest, sirotek, hřebík*. Úkolem respondentů bylo přiřadit k těmto slovům chuť dle jejich vlastního uvážení. Na výběr nebyly žádné možnosti, ale pod každým

slovem bylo volné pole, do něhož se vpisovala libovolně rozsáhlá odpověď. Pokud respondent odpovědět nechtěl nebo asociaci neměl, vložil do pole spojovník. Následovaly otázky na pohlaví respondenta, jeho věk, mateřštinu (důležité bylo vyfiltrovat případné nerodilé mluvčí češtiny) a zjišťovací otázka, zda si dotazovaný spojuje slova a chutě (možné odpovědi: ano/ne). Pakliže zadal dotazovaný kladnou odpověď, byl požádán, zda by mohl svou synestézii a její projevy blíže popsat.

Výše zmíněná druhá podoba dotazníkového šetření byla distribuována v rozmezí dubna 2016 do června téhož roku. Během tohoto období byl dotazník zodpovězen 139 respondenty, z nichž 48 na otázku, zda si spojují slova s chutí, odpověděli, že ano. Jak již bylo výše zmíněno toto množství nebylo dostatečné, aby bylo možné pokoušet se o porozumění mechanismům tvorby páru chuť-slovo. Přistoupili jsme proto v tomto bodě k dalšímu kroku, který byl od začátku plánován jako hlavní těžiště výzkumu: kvalitativní popis synestetický prožitků několika českých synestetiků. Celý dotazník je dostupný na následujícím odkazu: <https://goo.gl/ICwUBP>.

4.2.3 Třetí fáze: výběr respondentů-synestetiků

Pomyslnou třetí fází probíhajícího synestetického výzkumu byla volba osob, kterých by se bylo možné detailně zeptat na jejich prožívané stavy. V kapitole výše jsme zmínili, že z druhé podoby dotazníku bylo získáno 48 kladných odpovědí, v nichž dotazovaní uvedli, že si samovolně spojují určitá slova s chutí či vůní. Devět osob však neuvedlo svůj email, tedy je nebylo možné kontaktovat ani se s nimi jiným způsobem spojit a byli proto z výzkumu vyřazeni. V rámci zbývajících 39 potenciálních chuťových synestetiků jsme se řídili popisem uvedených stavů, které dotazovaní popsali jako projevy své synestézie. I v tomto dotazníkovém šetření se nacházely prožitky, které nebyly tzv. pravě synestetické, ale pohybovaly se spíše na bázi vzpomínek na určité situace, které se pojily s chuťovým či vonným vjemem. Někteří respondenti na možné asociativní propojení dokonce sami poukázali. Některé z odpovědí zde uvádíme.

Myslím, že se jedná o jakési asociace, které jsou někdy dané předchozí zkušeností, ale jindy jsou zcela volné a jedná se spíše o nějakou podobnost slov, tvarů, barev, které vyvolají synestézii.

Asociace jsou v mém případě dvojího druhu - buď se mi s určitým slovem vybaví vzpomínka na jídlo nebo chuť z minulosti, která je s ním spojená, nebo slovo zní na poslech tak, že evokuje určité jídlo nebo chuť.

Jedná se dle mého odhadu/zkušenosti spíše o asociace. Například při opakovaném čtení knih se mi vždy vybaví vůně/chutě, které jsem cítila, když jsem danou knihu četla poprvé.

Z uvedených popisů prožitků jsme se pokusili vybrat deset (ze synestetického hlediska nejzajímavějších) respondentů (viz Příloha 2), kteří byli následně osloveni prostřednictvím emailu a dotázáni, zda by byli svolní k osobnímu setkání a řízenému rozhovoru o jejich synestézii. V tomto emailu bylo avizováno, že rozhovor bude orientačně trvat od 30 do 60 minut v závislosti na hloubce a šíři jejich synestetických prožitků, bude nahráván na diktafon a respondenti budou finančně honorováni částkou 300 Kč.

Z deseti vybraných a kontaktovaných osob jsme se na uskutečnění setkání domluvili s pěti respondenty, jejichž popsané projevy synestézie, tak jak je uvedli v dotazníku, uvádíme níže. S dalšími pěti dotázanými se nepodařilo setkání z různých důvodů zrealizovat (dvě osoby na zasláný email nezareagovaly, jeden kontaktovaný žije dlouhodobě v zahraničí a další dva projevíli zájem, ale nepodařilo se v daném časovém období setkání uskutečnit). Zde následují popsané projevy synestézie pěti respondentů, s kterými se následně povedlo osobní setkání (a věnují se jim kapitoly 5.2.1–5.2.4):

Odjakživa mi některá slova „voněla“ a jiná „zapáchala“, ale dodnes jsem si neuvědomila, že to vlastně vyvolává i chuťové vjemy. Nevím přesně, jestli u mě nejde víc o představivost než synestézii – i když té mám rozvinutých víc druhů. Některých slov (většinou převzatých z němčiny) se doslova štítím a mám i problém je vyslovit, protože mi zapáchají a vyvolávají chuť něčeho odporného. (synestetička J. I.)

Pozoruji na sobě jednak synestezii písmeno-barva, číslice-barva, zvuk-barva, tvar-barva, jednak slovo + asociace, například určité shluky písmen evokují určitou chuť nebo představu chutě/vůně (dl, kl, tk, tl, mní, kní, kř, hř, atd), z čehož možná vyplývá určitý systém, jak to funguje (zvuk křupání kvůli obsahu "kř" ve slově jako křoví), ale někdy je to náhodné (jablko opravdu evokuje zakousnutí do jablka), vůně si představuji méně než chutě a většinou souvisí s evokací, která v tom slově je (např. dokola kolem - vůně čerstvého nátěru, protože "lak"). (synestetička F. L.)

Při pohledu nebo mluvě o nějakých věcech se mi buď vybavují konkrétní potraviny, nebo pak i vůně a vlastně celkový pocit. Například pokud se mluví o moři, vzpomenu si, jaký vítr vál, jak je cítit ve vzduchu sůl a jak tu sůl i chutnám na jazyku. (synestetička R. M.)

Nemám ji [chuť] spojenou se všemi slovy a často je to ovlivněno tím, jak dané slovo zní (hlásková nebo zvuková podobnost). Např. Izrael - hrášek z lusku, Rakousko - kremrole, budoucnost - pudíng, Verunka - meruňka apod. (synestetička K. K.)

Více než chutě se mi vybavují vůně, tak tomu bylo i u Vašeho testu. Někdy jsou to pouze pocity. Také záleží na tom, v jakém spojení je slovo vysloveno. Přiznám se, že při testu, jsou-li slova osamocena, mi někdy chvíli trvalo, než chuť naskočila. Je to i tím, že v řeči slova nezaznívají takto osamoceně.
(synestetická P. K.)

5. Realizace výzkumu českých synestetiků: případové studie

V předchozí části jsme nastínili, jakým způsobem bylo postupováno při výběru respondentů. V této části se zaměříme na proběhlé rozhovory s danými respondenty, na možnou podobu interpretace získaných dat a na zhodnocení míry přínosu informací pro výzkum lexikálně-chuťové synestézie jako takové.

Všech pět rozhovorů bylo zrealizováno v průběhu července 2016 po předchozí emailové/telefonické domluvě. Setkání se konala na území hl. města Prahy, ačkoliv někteří z respondentů byli mimopražští. Mezi původními deseti oslovenými respondenty bylo zastoupené obojí pohlaví, výsledných pět realizovaných setkání však bylo výhradně s ženami–synestetičkami⁶¹. Blíže o jednotlivých respondentkách v samotných kapitolách.

Ačkoliv bylo zrealizováno v celkovém počtu setkáních pět, v této práci jsou využity přepisy a poznatky ze čtyř těchto sezení. Pátá dotazovaná se ukázala pro účely této práce neadekvátní a její popisované stavy byly vyhodnoceny spíše jako silné asociace než synestézie. Respondentka si asociovala vůně se situacemi a věcmi nežli se slovy⁶². Z těchto důvodů se zde jejím případem nezabýváme.

Dotázané množství testovaných není možné brát jako průkazný vzorek, čehož jsme si byli od začátku výzkumu vědomi. Zkoumání proto bylo od samého začátku koncipováno jako přínos kvalitativní s možnými třemi až pěti respondenty (anebo také s jedním v závislosti na problematičnosti nalezení vhodného dotazovaného), jejichž synestetické prožitky budou detailně popsány bez snahy o paušalizaci závěrů. Spíše než o celkový popis stavu lexikálně-chuťové synestézie v České republice, jsme se pokusili o sondu do české populace a vůbec první popis alespoň jednoho mluvčího češtiny, jež vnímá tyto ojedinělé stavy jako sobě vlastní a přirozené.

Čtyři dotazované se v této práci objevují výhradně pod anonymizovanými zkratkami, žádné z jejich citlivých údajů v práci nejsou použity. Dotyčné byly detailně informovány o průběhu výzkumu, o nahrávání rozhovoru a následné analýze získaných dat pro vědecké účely výzkumu synestézie v ČR (podoba informovaného souhlasu se nachází v příloze 3 připojené v závěru práce).

---

⁶¹ Nabízí se v tomto bodě zmínit tvrzení Simnerové (2010), že hojnější zastoupení žen ve výzkumu synestézie není způsobeno vyšší mírou zastoupení synestézie u ženského pohlaví, ale pravděpodobněji větší ochotou žen obecně účastnit se výzkumů.

⁶² Pro představu uvádíme některý z jejich prožitků: „*cítím-li na ulici vůni parfému, který používala moje matka, vybavím si právě ji*“.

5.1 Podoba rozhovoru a kladené otázky

Rozhovor s respondenty byl do určité míry řízený a pro všechny dotazované jednotný (examinátor měl jednotnou sadu otázek pro všechny dotazované). V závislosti na konkrétní podobě rozhovoru mohlo docházet k určitým odchylkám u jednotlivých mluvčích vzhledem k jejich individuálním prožitkům. Kladené otázky je možné rozdělit do pěti tematických oblastí:

1. Míra synestetičnosti prožitků
2. Charakteristika zažívaných prožitků
3. Původ synestetických prožitků
4. Synestetikova rodina
5. Synestetikovo okolí

Podrobná osnova rozhovoru se nachází v závěru práce (viz Příloha 4). Klíčové výzkumné otázky, které nás zajímaly, následují pod tímto odstavcem. Otázky byly koncipovány na základě odborné literatury, z níž vycházely a pokoušely se ověřit totožné hypotézy, jež byly proklamovány u mluvčích angličtiny. V některých případech byly uzpůsobeny, aby odpovídaly povaze češtiny jakožto flektivního jazyka (kupř. otázky dotazující se na flexi – časování a skloňování – a jejich možný vliv na podobu výsledné chuti). Výběrově zde prezentujeme některé z výzkumných otázek, které jsou pro každou ze 4 dotazovaných synestetiček zodpovězeny a přehledně shrnuty v tabulce 5 v kapitole *5.3 Sumarizace odpovědí respondentů*.

1. Jaké povahy je vztah mezi spouštěným slovem a průvodní chutí?
2. Do jaké míry je pociťovaná chuť komplexní povahy? V čem tato komplexnost spočívá a z jakých složek se prožívaná chuť skládá? Je k chuti přidružena také vůně?
3. Kde je vyvolaná chuť lokalizována? Jedná se o takřka fyzický prožitek v ústech či o představu v mysli?
4. Hraje svou roli sémantický význam spouštěného slova? Potažmo abstraktnost/konkrétnost daného označení?
5. Může mít vliv na výslednou chuť slovně-druhová příslušnost spouštěného slova?
6. Mohou chuť vyvolat i smyšlená slova postrádající význam, kupř. slovo *brola* či *tanep*?
7. Ovlivňuje slovní okolí spouštěného slova průvodní chuť? Liší se chuť u slov kontextově zapojených a naopak z kontextu vyvázaných?
8. Může být chuť spuštna také cizím, tj. ne-rodným jazykem?
9. Objevuje se synestézie v rodině dotazovaného či mezi jeho příbuznými?

10. Zažívá dotazovaný ještě jiný typ synestetických vjemů kromě lexikálně-chuťových prožitků?
11. Je dotazovaný schopen datovat vznik svých stavů, či je prožívá tzv. odjakživa?
12. Jak dotazovaný hodnotí a vnímá své synestetické prožitky? Jsou mu v něčem prospěšné či ho naopak v něčem omezují?

5.2 Dotazování respondenti–synestetici

Následující podkapitoly jsou věnovány představení projevů synestézie u čtyř lexikálně-chuťových synestetik (v této práci z důvodu anonymizace údajů označené jako synestetika F. L., J. I., K. K. a R. M.), které jsou všechny rodilými mluvčími češtiny. Každé z nich je dedikován následující medailonek popisující charakteristiky jejích prožitků; specifika, čím se její vjemy vymykají a přidružené synestetické prožitky, které dotýčná zažívá. V závěru práce popisujeme shodné tendence, které byly společné pro všechny dotazované a zároveň odchylky, které byly u jednotlivých mluvčích odlišné.

Popsané stavy vycházejí z proběhlých osobních rozhovorů, jejichž kompletní přepisy jsou připojeny na konci práce (Přílohy 5 – 8) a jejichž citacemi dokládáme (a na nich stavíme) následující kapitoly. Pro rozhovory používáme ortografický přepis s tím, že neměníme přesné znění jednotlivých slov. Částečně vycházíme z pokynů pro přepis pro korpusy z řady ORAL. Níže připojujeme stručný seznam základních transkripčních zkratk a značek, které se v přepisech často opakují.

<SM> smích

<PT> potichu

@ hezitace

. krátká pauza

.. dlouhé odmlčení

[ ] vzájemný překryv dvou výpovědí

( ) špatně srozumitelné slovo

- přerušená či nedokončená výpověď

+ navázání na předchozí výpověď

N examinátor

dvoupísmenná anonymizační zkratka oddělená tečkami pro označení replik respondentů

5.2.1 Synestetik F. L.

Synestetička F. L. je žena, které je 29 let a má vysokoškolské vzdělání v oboru filologie. Kromě lexikálně-chuťové synestézie intenzivně prožívá synestézii mezi grafémy a barvami, kterou popisuje jako velmi silnou⁶³.

Prožitky chutí nezažívá u slov cizího původu (například u slov *esej, filozofie, absolvovat* apod.), dále u odborných vědeckých termínů anebo u slov, která jsou hodně abstraktní. Naopak u konkrétních slov, nebo slov specificky složených (tj. obsahujících tzv. kritické fonémy – o nich dále), chutě pociťuje. Domnívá se, že vliv na výslednou chuť má konkrétní souhra hlásek v daném slově a z toho plynoucí finální zvuková podoba slova. Jako kritické hlásky (fonémy), které vzbuzují konkrétní chuť, F. L. označila hlásku L například ve slovech *špendlík, knedlík, knoflík, blikat*, která jí vzbuzuje v ústech chuť tvarohu. Vjem vzbudila slova, která byla zaslechnutá, nebo je respondentka četla (případně nad nimi přemýšlela, jelikož to označila za obdobnou formu recepce jako čtení). Sama to vymezila slovy, že ona musí být „recipientem slov“. K chuti se jí přidružily také další vlastnosti například konzistence zakoušeného vjemu, kterou popisovala u výše zmíněných slov jako slizkou, dále také tvar a určitá struktura (potažmo granularita). Naopak vůně ani teplota nebyly pociťovány vůbec. Výše zmíněné synestetička popisuje své stavy mimo jiné takto:

N: mohla byste mi konkrétně třeba příklady uvést abych měla -

F. L.: tak třeba příklad kdy jsem si to prvně uvědomila že něco takovýho se děje @ asi někdy ve třetí třídě na základce byl <SM diktát> na tvrdý a měkký i a vona ta učitelka diktovala prostě slova . @ diktovala slova špendlíky knedlíky knoflíky blikat . a . ten . podivnej klastř s tím L . ta slabika . ve mně evokovala prostě takovej pocit jako kdyby měl člověk něčeho plnou pusy . i když jsem to jenom slyšela nemusela jsem to nutně vyslovovat . @@ já jsem si tak náak . jako mně ty slova splynuly všechny dohromady . ačkoliv samozřejmě žejo významově jsou úplně jiný . @@ slova tohohle typu . prostě jakoby ta fonetická skladba . nebo druhá možnost je že mi to slovo @ připomíná jiný slovo který pro mě nese jakoby nějakou . @ ňakej chuťovej význam ale kterej je tam danej vlastně tím co znamená

N: a v rámci té fonetické podoby těch slov jsou tam nějaké konkrétní hlásky které by vám to vzbuzovaly? je to právě to L třeba které jste zmiňovala nebo -

F. L.: to L no

---

⁶³ Na tomto místě uvádíme citaci z rozhovoru, v níž synestetička F. L. hovoří o obtížích, které zažívala u označení linek pražského metra: „[...] a ty metra linka A B C . červená žlutá zelená a prostě jsou ty písmena přeházený . já nemám A zelený ale červený . B nemám žlutý ale zelený a C nemám červený ale žlutý . úplně jako naopak ty barvy jsou tam přeházený . a teda v tom případě když mi někdo . někdo řek @ prostě tam pojeděš po zelený . tak já jsem že jo . šla na béčko a pak jenom koukám ono má jinou barvu“.

N: a jste i schopná popsat jaká to je chuť? . jakoby vnímáte přímo i ten typ té chuti? nebo -

F. L.: docela jo . je to takovej trochu teda bez chuti ale je to - prostě jako kdyby . měl člověk plnou pusou <SM tvarohu nebo něčeho takovýho> prostě co nemůže jako dostat dolů . jako ne dusivý @ spíš . jako slizká konzistence. ta chuť . jako <SM cement trochu> konzistence prostě taková jako slizoidní

F. L. uvádí, že v otázce vztahu spouštěného slova a průvodní chutě se jedná buď o případy fonetické skladby inkriminovaných slov, anebo o významovou blízkost k jinému slovu, které respondentce chuť vzbuzuje. Ukazuje se zde důležitost hláskové podoby spouštěného slova, která hraje svou roli (oproti významu slova jako takovému). Slovně-druhovú příslušnost přitom výsledné chutě nijak zásadně neproměňuje (pouze pokud dochází k výrazné hláskové změně například v kořeni slova nebo při přidání sufixů viz *stůl > stolu, špendlík > přišpendlit* apod.). Vzhledem k tomu, že synestetička F. L. zmínila také silnou grafémickou synestézii s barvou, popisovala některé své vjemy u slov jako komplexní prožitky barvy doplněné o chuť. Konkrétně se poté jednalo o určitá písmena, která byla popisována jako písmena s tzv. jedlou barvou (viz níže).

F. L.: @ třeba J . J který já vidím jako @ takový podivně našedlý růžovošedý hodně světlý tak tam je prostě . to já mám asociovaný s chutí prostě nudlí . nebo nákejch takových jako . nudlí že jo . buď to evokuje ten tvar toho písmene nebo ta barva taková jako našedlá podivná .. těstovitá . dá se říct . možná z obou směrů to jde . možná to teď mě napadá

F. L.: <SM když to říkám> @ že v tom hraje roli jak ten tvar toho grafému tak i to ta barva kterou k tomu mám připojenou

N: a myslíte že takhle u všech písmen z abecedy byste byla schopná tu –

F. L.: né u všech určitě né u všech určitě né @ to spíš u těch který maj jakoby jedlou barvu

N: co znamená jedlá barva?

F. L.: jedlá barva je barva která je jakoby asociovaná s nějakou potravinou jako třeba ta světle žlutá a ta těstovitá podivná

F. L. uvádí, že chuť mohou potenciálně spustit i slova z jiného jazyka nežli z češtiny, jelikož svou roli nehraje význam slova, nýbrž jeho hláskové složení.

N: vnímáte ty chutě pouze u češtiny nebo i u slov z cizího jazyka . když máte teda vlastně i anglistiku tak asociujou se vám chutě i s cizíma slovy? třeba s angličtinou nebo třeba s dalším ještě jiným cizím jazykem?

F. L.: jako do určitý míry asi taky ale @ určitě to není @ jakoby daný tím slovem ale spíš že prostě to jakoby vnímám . podle shluků těch @ já nevím to je těžký vysvětlit protože jako s češtinou se člověk narodí že jo začíná v tom myslet vyměřet vlastní slova učit se nějak jako .. a sám poznává ten jazyk ale pak když se naučí cizí jazyk to už je jako trochu jiný .. takže jako možná taky ale nevnímám to tak jako @ není to tak do oka bijící jako u češtiny

N: a zároveň jak jste zmiňovala že to u těch přejatých - nebo slov cizího původu že tam to nevnímáte +

F. L.: ne

N: + máte nějaký vysvětlení proč u těch slov ne? byt' by tam třeba byly ty shluky který vám v češtině -

F. L.: no moje teorii je že @ když je člověk malej tak ty cizí slova prostě nezná a já mám pocit že většina těch mejch asociací kdybychom šli třeba do historie . že . @ že vznikly že sem se třeba učila mluvit nebo psát nebo . vůbec češtinu češtinu používat . teda to je můj dojem já fakt nevím

Na otázku, zda mohou vyvolávat chutě i smyšlená slova, která se v češtině nevyskytují, bylo odpovězeno, že ano. Například slovo *brola* vyvolávalo „*chuť, která se dává uměle zelenejm potravinám*“ (synestetická F. L.). Při otázce proč F. L. vysvětlila: „*no asi ze dvou důvodů . protože písmeno B je pro mě zelený a @ .. brola mě nějak jako evokuje brokolici*“. Zde byl doložen vztah napříč zvukovou podobou mezi daným slovem a označením jídla (*brola* > brokolice).

F. L. nepopisuje svou synestézii jako nijak omezující či iritující. Vnímá ji jako běžnou součást svého vnímání, které jí v některých situacích může pomoci v zapamatování, např. skrze synestézii grafémy–barvy si lépe pamatuje číselné řady (jako například data, ne však telefonní čísla), naopak skrze chutě si pamatuje čtené texty, jelikož jsou obohacené ještě o další smyslovou (emoční) složku. V rodině o své synestézii F. L. moc nehovořila, ale z ojedinělých (neúspěšných) snah o rozhovor s rodiči se zdá, že jiní členové rodiny kromě dotazované synestézii nezažívají. Na její synestézii může mít do určité míry vliv její aktuální rozpoložení. Pokud je na F. L. vytvářený tlak či je ve stresu, popisuje své synestetické prožitky jako slabší. Projevů synestézie si je F. L. vědomá tzv. odjakživa, ačkoliv název těchto stavů se dozvěděla teprve před několika lety náhodně při četbě odborné literatury. Celý přepis rozhovoru je připojen v závěru práce (viz Příloha 5).

5.2.2 Synestetik J. I.

Synestetická J. I. je ženského pohlaví, je jí 67 let, má vystudovaný technický obor, ale v průběhu života se věnovala spíše umělecké dráze. Do současné chvíle maluje obrazy jmen⁶⁴, píše knihy (povídkového a autobiografického rázu, nejedná se o knihy o synestézii) a pracuje v mediální sféře.

---

⁶⁴ Při nichž využívá barevné vjemy, které jí jsou asociovány u křestního jména a data narození dotyčného.

V místě svého bydliště také pořádá přednášky pro synestetiky a ráda by v budoucnu tamtéž založila spolek synestetiků. Spolu s lexikálně-chuťovou synestézií velmi silně prožívá také synestézii mezi grafémy a barvami a grafémy a personifikací (písmenům přiřazuje konkrétní vlastnosti⁶⁵). Souhrnný název pro své prožitky – synestézie – se dozvěděla před rokem, do té doby si myslela, že je „jenom náháká divná“ a že má „určitý vjem, který jiní lidé nemají“ (synestetika J. I.).

U dotazované J. I. převažují chuťové vjemy u abstraktních slov, či slov v cizích jazycích, jelikož významová stránka slova a znalost vlastností daného slova ji „ruší“ (viz následující citace z rozhovoru):

J. I.: mnohem líp mi to jde u abstraktních slov a taky u cizí řeči kdy nevím co to znamená to slovo . tam to mám jasný . protože mě ruší . mě ruší @ to že vím co ta věc znamená a jaký má vlastnosti ta věc a jak by asi třeba u slova stůl vonělo dřevo . že jo . to mě tam ruší . to už není synestetický [...] jakmile neznám význam tak mi to jde úplně skvěle . právě u těch slov kde neznám ten význam

Slova, která v češtině význam postrádají, J. I. též vzbuzovala chuť (z výše popsaných důvodů). Chuť slova *brola* J. I. popsala jako chuť kuřecího stehna, při otázce po důvodu této chuti dodala: „*brola . to je úplně krásný . jak se člověk do toho zakousne a je to šťavnatý a kulatý maso je to . je to takový . nemálo vláknitý . prostě perfektní*“. Zeptali jsme se také na slovo *tanep*: „*tanep . ale to už zas bude spíš asociace . to mi zase smrdí jako lepidlo . ale to možná . protože mi to připomíná lepicí pásku . nevím . no já nevím jestli nebyla někdy značka podobná na to . to nevím*“, (synestetika J. I.). Ukázalo se, že u J. I. je pro vyvození finálního chuťového vjemu velmi důležitá grafická podoba spouštěného slova. Jelikož si nejprve představí vizuální podobu daného slova a až skrze tento vizuální vjem jí asociují přidružené barevné a chuťové vjemy. U slova *tanep* například hrálo roli, zda je poslední písmeno P či B. *Taneb* s B by vyvozoval jiné chutě nežli *tanep* s P. „*To by bylo víc teda takovýho do medovýho . to by bylo příjemnější*“ (synestetika J. I.).

Podobně jako synestetika F. L. má i J. I. své tzv. kritické fonémy, jedná se o L a B (a dále o K a N) například ve slovech *holub*, *klobouk*, *kloub*, která vzbuzují následující chuťový vjem: „*něco vazkýho víceméně bez chuti bublinovýho tahavýho . no . nic moc jako <SM> . [...] BL nejsou úplně nepříjemný . ale jsou to takový ty bublavý věci z lidských útrob <SM> který člověk nemusí jako . ale někdy i . bez chuti jenom . ale takový vazký bubliny . ale to je zase . vidíte . asociace z toho BL jo . jako bublina . já nevím .nevím*“

---

⁶⁵ Citujeme zde příklady, které J. I. uvedla: „tak třeba áčko je hodně odvážný průbojný sebevědomý . béčko je takový laskavý ale taky sebevědomý není to žádný utáplej drobeček . céčko je takový spíš otevřený ale zase nehrne se do ničeho náhák strašně“.

U J. I. slovně-druhová příslušnost ani kontextové zapojení slova nehraje pro výslednou chuť roli. To, na čem podoba chuti závisí, je – stejně jako u F. L. – konkrétní seskupení hlásek ve spouštěném slově. Zajímavé je, že ačkoliv je J. I. více než 30 let vegetariánka, mnohá slova jí vzbuzují právě vjemy masových chutí (*plout* > chuť kapra, *brola* > kuřecí stehno). Kuriózní stavy zažívá J. I. ve slovech, kde jsou vedle sebe hlásky K a N, tyto shluky jí doslova smrdí a hnusí se jí (viz níže).

J. I.: [...] třeba . když je vedle se K N tak to cejtím vysloveně teda zápach . to je mi hnusný

N: třeba ve slově knoflík?

J. I.: á <znechucení> to je úplně nejhorší

N: knedlík?

J. I.: tam je i F a to už je .. knedlík ..

N: nebo knot?

J. I.: knot .. no .. tydle slova opravdu nemám ráda

N: a že vám to smrdí to K N? nebo jaký je ten stav?

J. I.: jo . přímo smrdí . no no úplně a jako chuť fuj jako jako . jako když člověk kousne do něčeho zkaženého

J. I. si veškeré své vjemy (barevné i chuťové) představuje ve své mysli. U chutí se nejedná o takřka fyzický pocit chuti v ústech, ale skrze vizuální představu grafické podoby slova je J. I. vyvolána chuť/potažmo konkrétní jídlo, do něhož si představí, že se zakusuje. U češtiny J. I. silnější vjemy vzbuzuje, slovo vidí napsané, než kdyby ho slyšela.

Synestetické stavy prožívá J. I. i u cizích jazyků, kde neznalost významů slov podporuje synestetické vjemy. Naopak porozumění obsahu slov J. I. v některých případech stavy narušuje. Konkrétně se jedná o seskupení hlásek K N, které jsou J. I. krajně nepříjemné.

J. I.: ale u tý řeči teda . u tý němčiny . tam i kdybych znala význam toho slovo . protože těch půl roku sem se učila . tak tohleto přebije bohatě teda

N: a jsou to zase konkrétně náké . hlásky . které vám sou takhle nepříjemné?

J. I.: určitě . a to podobný seskupení jako v tý češtině . a já mám podezření . že třeba ten knoflík jak ste říkala že tam je to K N F a že mi to připomíná tu němčinu . že proto je mi to . je mi to nepříjemný

N: takže třeba německá knajpe?

J. I.: <znechucení> no . to je hrozný slovo . fůj . néé <SM>

N: <SM je to špatný> ?

J. I.: <SM to je jak když sem na mučení> české knedlík snesu jako jo . ale jako knéédľ to jako . to prostě je strašný

Zatímco němčina dotazované vzbuzuje spíše nepříjemné chutě, italština je podle ní voňavá a barevná, ruština šťavnatá a francouzštinu považuje respondentka za „rozblemcanou, kašovitou“ (viz citace níže).

J. I.: tak ta francouzština mi připadá taková jako rozblemcaná taková jako kaše jo . jako když je všechno rozmixovaný . ale zase jo . to může bejt u mě zas nějaká asociace . protože hašé . nebo takový jejich všelijaký pyré . to je vlastně z francouzský kuchyně a mně je to takový nějaký nepříjemný no

N: takže tam by nešlo o nějaký konkrétní slova z francouzštiny ale už ten zvuk toho jazyka?

J. I.: zvuk toho jazyka ve mně vyvolává pocit nějakýho rozblemcanýho mišmaše

J. I. pociťuje chuťové prožitky spolu s čichovými vjemy, ačkoliv pociťované vůně je někdy obtížné definovat, jelikož se vymykají standardní škále. V jejích prožitcích bývá přidružený vjem struktury (např. hladká/hrubá/zrnitá) a případně tvaru (viz popis chutě slova *knoflík* dle J. I.: „*no takovej . právě ten . do bubliny a do . nebo roztažený . do šířky . ale furt to drží u sebe . jako takový vazký*“ a popis slova *klobouk*: „*ale to slovo klobouk . furt mi jako zní trošku bublinovatě jo . nebo mazlavě . nevím jak bych to řekla*“).

Jako další parametr chutě uvedla J. I. „kulatost a hranatost“. Chuť okurky popsala jako „kulatou“, zatímco suché tvrdé maso je „hranaté“. Bližší přiblížení těchto vjemů uvádíme v citaci rozhovoru:

J. I.: [...] bylo by to kulatější . protože okurka chutná kulatě žejo . je taková šťavnatá .

N: chutná kulatě . co to znamená?

J. I.: <SM to já nevím . já myslela že to je normální>

N: můžete to trošičku popsat?

J. I.: já myslela že každému chutná okurka kulatě . no že je to takový oblý

N: a chutná ještě něco dalšího kulatě?

J. I.: no . třeba to maso ze stehna no anebo od kosti . nebo klišky třeba

N: aha . @ a chutná něco . a když něco chutná kulatě . tak může vám něco chutnat i jakoby [jinak] ?

J. I.: [hranatě]? no . může

N: hmm . a můžu se zeptat co?

J. I.: no . třeba zrovna suchý tvrdý maso . je takový jako hranatý dřevěný

J. I. je přesvědčena, že synestetické stavy má vrozené. Stejně tak dvě z jejích tří dětí – starší dcera a syn. Dcera si spojuje grafémy s barvami, syn do určité míry slova s chutěmi (J. I. však uvedla, že náš dotazník syn nevyplnil, jelikož čeština mu žádné vjemy nevzbuzuje, vjemy mu vzbuzuje francouzština, u které mu všechna slova smrdí). Na otázku, jak J. I. svou synestézii vnímá, zda ji v něčem omezuje, nebo naopak obohacuje, odpovídá: „*mně to určitě vobohacuje život . mě to strašně baví*“. Celý přepis rozhovoru je připojen v závěru práce (viz Příloha 6).

5.2.3 Synestetik K. K.

Synestetička K. K. je žena, je jí 27 let a má vystudovanou pedagogiku a pracuje jako učitelka na prvním stupni. Silněji než chuťovou synestézii u sebe vnímá propojení mezi grafémy a barvami. Zažívá také prostorovou synestézii, při níž si časové údaje (dny v týdnu, měsíce, ale také hodiny) rozmisťuje do prostoru⁶⁶.

Oproti tvrzením F. L. aj. I. se K. K. domnívá, že spojení mezi slovem a chutí je u ní ovlivněno zvukovou podobností názvů nějakého jídla a spouštěného slova. Jako příklady slov a synestetických chutí uvádí: *Izrael* > hrášek, *Rakousko* > kremrole, *bude/budoucnost* > pudink. Nicméně i zde lze najít kritické fonémy, které se objevují ve více slovech, jedná se o hlásky R, mnohdy přidružené s L.

K. K.: já myslím že sou pí* nebo písmena ne . hlásky . který sou výraznější . který to jako by dělaj . a pak sou hlásky který jakoby nedělaj nic . moc . <PT ty to jakoby jenom doplňují>

N: hmm . a co sou prosimtě ty výraznější hlásky? nebo který takhle vnímáš?

K. K.: výraznější .. @ .. no . tak R L určitě .

N: R L?

K. K.: R L určitě . a pak bych řekla že . jak kdy jo . že třeba T někdy může být . a někdy když je spojený že třeba za ním je zase souhláska . tak třeba už se jako schová

K. K. upozorňuje, že se jedná o velmi konkrétní chutě, například u hrášku jde výhradně o hrášek vyloupaný z lusků (vařený hrášek by to nebyl, dodává). Pudinkem je zase myšlen „*pudink jak vaří a vybublává*“ (synestetička K. K.).

Stejně jako J. I. hovoří K. K. o bezděčnosti a automaticnosti těchto stavů.

---

⁶⁶ Ilustračně uvádíme citace z rozhovoru, kdy K. K. hovoří o své prostorové synestézii: „třeba ten čas jsem si představovala jako takovej kruh a rok jako kruh kterej prostě se jako opakuje jako spirálovitě a tam sem třeba nevěděla jestli jako já vždycky stojím v lednu anebo jestli jako se přesouvám podle toho co je za roční období“.

K. K.: myslím si že ne ale nedokážu to asi takhle jako .. teď jsem o tom přemýšlela cestou sem . a jako nemám takhle to jako seznam . že spíš prostě se třeba o něčem bavíme nebo něco čtu a prostě najednou mě to jako napadne . ale @ fakt spíš jako .. to je asi jako s těma barvama . řekla bych že ta synestézie funguje tak . že to člověk tak nějak jako má . ale vůbec o tom nepřemýšlí . vůbec to nepřejde vlastně jako do té . vědomý roviny . a @ .. třeba .. no . třebas tadydle to si myslím že se ani nijak nevyvíjí celkově a že to jakoby tak nějak funguje a mě prostě ani nenapadne to pojmenovat a když se mě na tohle ptáte . anebo když to bylo jako v tom dotazníku tak to bylo najednou jako . hrozně jako zvláštní si to pojmenovat

V otázce vlivu slovně-druhově příslušnosti se K. K. zamýšlela, zda jí vzbuzují chutě všechny slovní druhy, či se jedná výhradně o ty ohebné a jestli to hraje roli. Po kratší úvaze K. K. uvádí ohebné slovní druhy (podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa) a příslovce jako spouštěče své synestézie. Naopak spojky a předložky ty, zdá se, nic nevyvolávají. Obdobné tvrzení (byť nevycházelo ze slovně-druhově příslušnosti) se objevovalo i u F. L. a J. I., které obě shodně uvedly, že jednoslabičná a obecně krátká slova (viz kupř. zmíněné spojky, předložky) by jim chutě pravděpodobně nevyvolaly. Skloňování ani časování dle K. K. chutě nijak výrazně neovlivňuje *Izrael*, stejně tak *Izraelec* i *izraelský* vzbuzuje totožné chutě. Vliv nemá ani konkrétnost/abstraktnost či kontextové zapojení/vyvázaní daného vyjádření, svou roli dle K. K. má výhradně hláskové složení slova. Zároveň podobně složená slova (byť významově odlišná) mohou vyvolat stejnou chuť právě díky totožným hláskám. K. K. popisuje, že chutě jí mohou spustit i cizojazyčná slova, jelikož (ne)porozumění významu není zásadní, na rozdíl od hláskové skladby slova. Příklad prožitku u anglického slova popisuje K. K. níže:

K. K.: [...] teď kon mě napadlo slovo . já bud mít teď kon svatbu . takže jako čtu takový různý blogy a tam je slovo brajd . pořád . nevěsta <SM> tak to mi třeba . todle bych třeba řekla brambory s lečem

N: a můžu se zeptat proč? seš nějak schopná ten mechanismus mi nějak přiblížit?

K. K.: brajd . brajd . možná to je taky . taky to je zvuk . podle mě je to všechno o zvucích . přijde mi že trochu čvachtá . to bych jako . jako ta paprika jako když je rozvařená

N: a tak se tam teda dostalo to lečo, jo?

K. K.: jo . zároveň to B R je takový tvrdší takže tam musí být něco čeho se jakoby zachytit aby mi přišly jakože ty pečený brambory

Vzhledem k odhlédnutí od významové stránky K. K. zažívá chutě také u (v češtině) neexistujících slov. Slovo *brola* popsala jako „něco hodně oblého a hladkýho, hladký povrch“. Na otázku,

co znamená oblá a hladká K. K. odpovídá: „mně přídě že to slovo jakoby tak sklouzne prostě“. Slovo *tanep* popisuje K. K. následovně:

K. K.: tanep . tanep . by bylo určitě možná fazole třeba . nebo něco prostě takovýho dlouhýho a úzkýho

N: takže ty když to slovo slyšíš . tak si představíš nákej tvar

K. K.: jo . jo . ten tvar v tý puse hraje roli . ale v puse . když se bavíme o těch chutích . třeba ta fazole ale lusková . jako lusk fazole . tak bych si to představila jakoby zezadu z krku dopředu do pusy

N: [jako když máš v puse ten lusk]

K. K.: [třeba nemohlo by to bejt od tváře k tváři]

Zažívané vjemy pociťuje K. K. v ústech, respektive „vznikne jí představa, že má to jídlo v puse“ (synestetická K. K.). Z výše zmíněného vyplývá, že svou roli hraje také orientace objektu v ústech, jeho tvar, dále textura (hrubé/drsne/hladké apod.) a struktura. Naopak vůni K. K. většinou nevnímá. Vjemy vzbuzují slova jak slyšená, tak přečtená či vyřčená. K. K. si jakýkoliv typ produkce (sama píše text) či recepce (čtení) slova převede na hlásky, které skrze svoji zvukovou podobu vzbuzují výsledný chuťový prožitek. Zajímavé je, že K. K. se domnívá, že její repertoár chutí je již pomyslně uzavřený a dál se nerozšiřuje (viz níže).

K. K.: já myslím že ne . to je právě to že . myslím že se ani ten repertoár těch chutí nerozšiřuje . když jako poznám něco co sem dřív neznala . myslím že to někdy vzniklo jako třeba nevím v ranějším věku kdy . kdy prostě . nevím . co sem prostě jedla v tu dobu . a . @ že už se to prostě teďko nerozšíří . že třeba poznám nové slovo ale že si ho připojím k tomu co už znám odjak* není to odjakživa žejo . ale třeba jako od dětství

V rodině K. K. se synestézie objevuje také u její maminky (mezi grafémy a barvami) a sestry, bratr nic takového nezažívá. K. K. si není vědomá konkrétního momentu, nebo zlomu, od kdy by se začala synestetické projevy uvědomovat, pravděpodobně ji zažívá od malička. Stejně jako J. I. uvádí i K. K., že synestézie jí pomáhá v zapamatování si určitých věcí (např. telefonních čísel skrze barvy), zároveň jí ale vjem podobné barvy u různých slov může i zmást: „mně se třeba . to je úplně jako divný . ale mě se třeba strašně pletou slova revizor a prezident . což znamená něco úplně jinýho . ale prostě mě se zdá tak úplně strašně podobný . zase . sou tam podobný hlásky . takže to hodí podobnou barvu a . no . a prostě je to jako matoucí“. Celý přepis rozhovoru je připojen v závěru práce (viz Příloha 7).

5.2.4 Synestetik R. M.

Synestetička R. M. je žena, je jí 26 let, má vystudovanou fakultu sociálních věd a momentálně se žíví prací ve vládním sektoru. R. M. si spojuje grafémy s barvami a také jí určitá slova vzbuzují vjem vůně, chutě a reminiscenci na uplynulý zážitek či konkrétní situaci. Pro ilustraci uvádíme stavy vzbuzené slovem *vlna*, *půda* a *děšť*.

Vlna:

„když se řekne jakoby jo třeba ta vlna . tak si prostě představím . jako cítím jako kdybych stála na pláži . že prostě mám takovou tu chuť . chuť takový tý slaný . slanosti jakoby v puse . cejtím takovej ten svěží vítr jakoby v nose žejo takovou tu prostě žejo . jako mně to přijde jako spíš jakoby taková komplexní věc než že by to bylo vyloženě třeba jenom jako chuť“

Půda:

„třeba půda . když se řekne půda . tak mám dvě . první co mě napadne . že jsem v lese a jako kdybych měla prostě jako kdybych spadla a měla jsem prostě na tom . jako na . na rtech jako prostě jako půdu . jo . ale zároveň . s tím ale mám jakoby vůni jehličí a pak přijde druhá věc která mě u toho napadne a to je prostě pole slunečnic a vůně slunečnic a prostě jako . jako kdybych prostě měla . něco olejnatýho na sobě“

Děšť:

„třeba s deštěm tohle mám takový hodně . tam mám chuť takovou jako železitou v puse . a takovej ten vzduch před tím deštěm . kdy prostě víš - nebo krátce po dešti . třeba teďkon . kdybych vyšla ven . tak je tam takovej ten mokrej beton . že jo . a mám v puse takovou železitou chuť a s tím vůni takovýho toho mokrého betonu“

Je otázkou, do jaké míry zažívá R. M. vjemy skutečně synestetické, či zda se jedná o vyšší míru senzitivity a asociativnosti. Hranice těchto dvou stavů je poměrně křehká a mnohdy obtížně vymežitelná. Popis případu R. M. jsme přes jeho synestetickou nejednoznačnost shledali jako velmi vhodně kontrastující materiál k předchozím třem synestetickým projevům u F. L., J. I. a K. K. Dotazovaná R. M. si skrze vůni vyvolává komplexní vizuální a prostorové vjemy. Na otázku, zda přidružené chutě vnímá respondentka v ústech, odpovídá: „podle mě to je spíš první na ten nos a pak se mi to dá jako do tý pusy“, zároveň dodává, že nemůže rozeznat vůni bez chutě (že tyto dva vjemy jsou pro ni prakticky jeden).

Slovní druh nehraje roli, totéž co slovo *děšť* by dle respondentky vzbudilo také slovo *prší*. Jedná se o označení významově stejných skutečností, které vyvolávají totožné (podobné) vjemy. Zda jsou slova abstraktní či konkrétní, stejně zda jsou kontextové zapojená či ne, chutě nemění. Cizí jazyky synestetické prožitky vzbuzují taktéž. Například anglický termín *sea* spouští totéž co český ekvivalent *moře*. Označení barvy *červená* respondentce vzbuzuje chuť rajčete, zatímco *red* by jí už tutéž chuť nespustilo. Co se týče komplexnosti vjemů uvádí respondentka, že vůně spolu s celkovým pocitem jsou u ní jsou silnější a upřednostněné před chutěmi (viz citace): „*že mám i takovej prostě pocit že bych stála na pláži a cítím ten vítr kolem sebe a nadechnu se a mám takovou tu prostě jako solnou chuť a jakoby i vůni a prostě takový jako jáé příjemný*“, synestetička R. M.. Pokud je přidružen i chuťový vjem, R. M. nevnímá jeho struktura, ale poměrně přesně si je vědoma jeho lokalizace v ústech: „*já necítím strukturu . jenom jakoby tu chuť . a mám to takhle vzadu . jakoby takhle vzadu na jazyku . jak máš ten jazyk . tak jako v druhý půlce . vzadu . hodně vzadu . vzadu na kořeni . tak spíš tam jakoby a na horním patře*“.

V rámci svých prožitků R. M. popisuje prostorové rozložení, nebo spíše vědomí si pozice sebe samé v rámci kompozice asociovaného prožitku:

R. M.: když si představím tu pláž . nebo ten les . tak jakoby spíš vnímám to za sebou . než to co je přede mnou . nevím jak to říct [...] třeba když dostanu chuť moře . tak jak říkám . mám pocit že sem někde si představím . nebo mi to evokuje že jako sem někde jinde . a většinou moje pozornost se kouká dozadu ne dopředu . jakoby se prostě věnuju tomu [...] jakoby vnímám prostor za sebou a to už jako moc nerozeznávám . jako kdybych se na sebe dívala já sama zezadu . takhle spíš

N: hmm . takže ty vidíš sebe sama . jako vidíš svoje záda vlastně?

R. M.: nevidím . ale mám ten pocit jako bych se na sebe jako dívala . já to neumím jakoby říct prostě . nevím jak to jakoby pospat [...] já si prostě představím fotku a já sem součástí tý fotky.

R. M. uvedla, že její stavy jsou nestálé, domnívá se, že synestézii prožívá převážně ve chvílích, kdy její mozek „není zaměstnaný“ (například doma, když je sama).

R. M.: nevím . jestli to třeba závisí když můj mozek v tý chvíli si dělá něco jinýho . nebo jako - asi spíš když jsem jako spíš sama . a když jsem jako víc v klidu a jako že to . já si myslím když to podvědomí samo může fungovat . než když jako v kanceláři todle moc jako nemám .

R. M. si není vědomá bližší datace svých vjemů, určité zážitky si vybavuje z období střední školy, ale vzhledem k tomu, že si neuvědomila specifičnosti těchto zážitků, více se nad nimi nikdy

nezamýšlela. O přítomnosti synestézie v rodině není informována. Svou synestézii vnímá spíše pozitivně, konkrétně hovoří o „vzpomínkách“, které jí synestézie vyvolává. Celý přepis rozhovoru je připojen v závěru práce (viz Příloha 8).

R. M.: no ty situace mi přijdou jako vzpomínka . jak sem říkala že se dívám na sebe sama zezadu . tak mi to přijde jako bych se dívala sama na sebe ve vzpomínce . něco takovýho jako . nevím . tak mi to jako přijde

5.3 Sumarizace odpovědí respondentů

Všem čtyřem dotazovaným synestetickým byla kladena stejná sada otázek (podrobný soupis všech otázek je přiložen v závěru práce – viz Příloha 4). V těle práce jsme dotazy shrnuli do 12 klíčových bodů, které jsou vymezeny v kapitole 5.1 *Podoba rozhovoru a kladené otázky*. Odpovědi na každou z těchto 12 otázek jsou obsaženy v medailonech jednotlivých respondentek. Pro větší míru přehlednosti a možnost vzájemného porovnání jsme odpovědi synestetiček F. L., J. I., K. K. a R. M. shrnuli v následující tabulce (viz Tabulka 5):

	F. L.	J. I.	K. K.	R. M.
KOMPLEXNOST VJEMŮ	chuť, konzistence, struktura (ne vůně)	chuť, konzistence, struktura, vůně	chuť, konzistence, struktura, textura, tvar (ne vůně)	skrze vůni chuť, teplota, struktura
LOKALIZACE CHUTI	v ústech	vizuální obraz v mysli	v ústech	ústa, horní patro, jazyk
VLIV VÝZNAMU	význam nehraje roli, jde o hlásky (spíš konkrétní slova)	význam ruší (spíš abstraktní slova)	význam nehraje roli (jde o hlásky)	význam nehraje roli
SLOVNÍ DRUH SLOVA	nemá vliv	nemá vliv	spíš nemá vliv (ale jde o ohebná slova)	nemá vliv
SMYŠLENÁ SLOVA	vzbuzují chutě	vzbuzují chutě	vzbuzují chutě	vzbuzují chutě
KONTEXT	kontext nehraje roli	kontext nehraje roli	kontext nehraje roli (jde o hlásky)	kontext nehraje roli
RECEPCE SLOVA	musí být recipient (slyšet nebo číst slovo, případně o něm přemýšlet)	silnější vjemy u napsaných slov (než když je slyší, nebo říká)	cokoliv (slovo pak převede vždy na zvukovou podobu)	ne

CIZÍ JAZYK	ano (nejde o význam, ale o hlásky)	ano (nejde o význam, ale o hlásky)	ano (viz <i>bride</i>)	ano (viz <i>sea</i>)
SYNESTÉZIE V RODINĚ	neví	ano (syn a dcera)	ano (matka a sestra)	neví
JINÝ TYP SYNESTÉZIE	ano (grafémy–barvy)	ano (grafémy–barvy, grafémy–personifikace)	ano (grafémy–barvy, prostorová synestézie)	ano (grafémy–barvy)
VZNIK PROŽITKŮ	odjakživa	odjakživa	neví (asi odjakživa)	neví
HODNOCENÍ SYNESTÉZIE	neutrální (pomáhá v zapamatování)	baví ji to (pomáhá v zapamatování)	dobré (pomáhá v zapamatování)	neutrální

Tabulka 5. Shrnutí odpovědí dotazovaných respondentů.

Z výše zpracovaných dat je patrné, že mezi projevy synestézie dotázaných respondentek panují mnohé shody v rovině obecných rysů synestézie. Naopak konkrétní realizace jejich prožitků jsou velice individuální s mnohdy nepostihnutelnou linií mechanismu či principu, z nichž tyto prožitky vznikají. Ve většině uvedených případů si samy dotazované nebyly vědomy výjimečnosti svých stavů oproti vnímání nesynestetické populace, nepovažovaly to za nic neobvyklého a uváděly, že takto vnímají svět tzv. odjakživa. Obtíž, s kterou jsme se jako výzkumníci museli potýkat, spočívala v reflexi synestetických projevů u respondentek, které si mnohdy během rozhovoru nebyly na požádání schopné vzpomenout na své vjemy a blíže je popsat. Nepřirozenost těchto situací, kdy byly dotazované žádány o reflexi stavů, které po většinu svého života považovaly za běžné a společné všem lidem, se promítly také do podoby jejich odpovědí. Četně se v rozhovorech objevují výpovědi typu: *fakt nevím jako proč; to si ted' nevzpomenu; to já nevím . já myslela že to má každéj*.

V následujících řádcích se pokusíme o sumarizaci získaných dat. Vzhledem k tomu, že se jednalo o studie kvalitativního rázu, není naší ambicí podat paušalizující popis stavu lexikálně–chuťové synestézie v ČR, nýbrž předložit opakující se tendence ve čtyřech výše popsaných případových studiích (viz kapitoly 5.2.1 až 5.2.4).

Na otázku, jaké povahy je vztah mezi spouštěným slovem a průvodní chutí, nepadla jednoznačná odpověď. Důležitost byla ve velké míře přikládána konkrétnímu hláskovému složení slova a jeho fonetické podobě. Proč ale některé hlásky, tzv. kritické fonémy, chuť vzbuzovaly a jiné ne, a na jakém principu byla vyvolána konkrétní podoba chuti, dosud není zřejmé. V určitých případech (synestetička K. K.) pravděpodobně hrála roli shoda fonémů v průvodním slově a označení spouštěné chuti (viz kritické fonémy R a B v uvedených příkladech: *Izrael* > hrášek, *budoucnost* > pudink aj.).

Při tázání se po komplexnosti zažívaných vjemů hovořily dvě ze čtyř dotazovaných respondentek (synestetička J. I. a R. M.) o přidruženém vjemu vůně u svých synestetických prožitků

s chutí, naopak zbylé dvě (synestetická F. L. a K. K.) si přítomnosti vonného komponentu nejsou vědomy.

Všechny dotázané se shodují na umístění prožitku chutě v ústech. Byť u J. I. se jedná o primární vizuální zobrazení daného spouštěného slova v mysli a až skrze toto „vnitřní vidění“ slova si je schopna vyvolat chuťový vjem. Synestetická R. M. hovořila o prožitcích chutě v ústech a blíže také na horním patře a kořeni jazyku.

Kategorie slovního druhu spouštěného slova s velkou pravděpodobností nemá žádný vliv na výslednou podobu zakoušeného chuťového vjemu. Stejně tak žádné patrné změny nezpůsobuje ani flexe českých slov (deklinace u substantiv, komparace adjektiv či konjugace verb). Pokud by se však jednalo o výraznější hláskové změny v kořeni slova (*stůl* > *stoly*) anebo například o prefixaci (*špendlit* > *přišpendlit*), k posunu či úplné změně chuti může dojít.

Dotázaným byla shodně předložena dvojice slov, která se ve slovní zásobě češtiny nevyskytuje, jednalo se o smyšlené výrazy *tanep* a *brola*. Respondentky se shodly v názoru, že slova jim určité chutě vyvolávají, byť některé z nich (K. K. a R. M.) nebyly schopny chuť blíže definovat. Jednotný názor nicméně panoval v otázce možnosti spuštění chuti smyšleným výrazem, dotazované argumentovaly důležitostí hláskového složení slova oproti porozumění významu.

Stejný argument figuroval i v odpovědi na otázku, do jaké míry může kontext, v němž se slovo objevuje/neobjevuje, ovlivnit výslednou chuť. Všechny čtyři respondentky jednotně hovořily o nulovém vlivu kontextového zapojení.

K podobě recepce slova se zdály dotázané velmi benevolentní. Dotazované mohou slovo slyšet, číst, samy vyslovit či nad ním uvažovat ve své mysli a výsledná chuť tím není nijak zasažena. F. L. upozornila, že je pro ni důležité, aby byla přímým recipientem (jedná se tedy o formu recepce slova sluchem, nebo čtením), pokud slovo sama vysloví, zažívané stavy nejsou tolik silné. J. I. upřednostňovala z výše zmíněných podob příjmu psanou formu, která jí vzbuzuje u češtiny vjem nejsilnější (naopak u němčiny by nejsilnější chuťové prožitky vyvolala mluvená řeč).

V otázce, zda mohou být slova z jiných jazyků než z mateřštiny také spouštěcí, panovala opět jednotnost. Respondentky vesměs potvrdily výše několikrát zmíněné, že chuť nezávisí na významu slova (potažmo na porozumění významu slova – viz smyšlené výrazy), ale na konkrétní hláskové skladbě. Zajímavou okolnost svých prožitků poznamenala synestetická F. L., jíž v češtině přejatá slova z cizích jazyků (tj. slova cizího původu typu *esej*, *absolvovat*, *filozofie*) a výrazy z vědecké terminologie žádné synestetické vjemy nevyvolávají. Hypotéza o důležitosti hláskové podoby slova oproti jeho obsahové stránce byla do jisté míry zpochybněna příkladem R. M., které anglický termín *sea* vyvolával totožné stavy jako české slovo *moře*, u červené barvy se však stavy vyvolané anglickým termínem a českým slovem odlišovaly.

Výskyt synestézie v rodině byl s jistotou potvrzen u dvou respondentek (J. I. a K. K.), respondentky R. M. a F. L. se o svých stavech s rodinnými příslušníky nebavily a nebyly proto schopné dát na tuto otázku odpověď. J. I. potvrdila, že stejně jako ona, tak má synestézii mezi grafémy a barvami také její dcera a určitý stupeň chuťové synestézie poté její syn. K. K. se v synestézii grafémů a barev shoduje se svou matkou a sestrou.

Prakticky všechny synesteticky zažívaly jako primární a silnější synestetické vjemy mezi grafémy a barvami. Jistě by bylo pozoruhodné a mělo by význam zabývat se blíže tímto přidružením dalšího typu synestézie. Je otázka, zda by se například potvrdilo, že lexikálně-chuťová synestézie je například „vedlejším produktem“ synestézie mezi grafémy a barvami. Na základě počtu našich čtyřech respondentů nicméně není možné podobné závěry vyvozovat.

Ačkoliv dotazované nebyly schopny blíže uvést, odkdy si jsou svých projevů synestézie vědomy, ujednotily se v názoru, že pravděpodobně tyto stavy zažívají odjakživa. Vzhledem k bezděčnosti těchto prožitků a samovolnosti jejich spouštění se nikdy nezabývaly blíže tím, že jsou tyto stavy v něčem ojedinělé a odlišné od běžné (v tomto případě nesynestetické) populace. Mnohé z nich se o názvu těchto prožitků dozvěděly teprve v průběhu posledního roku, či několika let.

Vzhledem k samovolnosti těchto stavů nebyly schopné určitě popsat, co pro ně vlastně synestézie znamená, zda jim něco přináší nebo naopak upírá. F. L. ji hodnotila jako neutrální a upozornila na pomoc při pamatování si věcí skrze přidanou emoční, smyslovou složku. J. I. ohodnotily své prožitky jako zábavné a poznamenala, že si je užívá. O pomoci zapamatování si věcí hovořila také K. K., která dodala, že propojení barev a určitých objektů či skutečností se u ní projevuje také v běžném životě (například určité informace v diáři mají své pevné barvy, stejně tak složky na jednotlivé materiály se pojí neměnně s konkrétními barvami dle svého zaměření).

Závěr

Tato práce si kladla za cíl představit ve své teoretické části lexikálně-chuťovou synestézii, které dosud v české odborné literatuře byla věnována jen minimální pozornost. Domníváme se, že tento jev si zaslouhuje zájem mimo jiné také proto, že jeho bližší zkoumání může přinést důležité poznatky z oblasti teorie lidské mysli a může pomoci k bližšímu porozumění, jak funguje lidský mozek a jak si konceptualizujeme vjemy. V neposlední řadě jsme se v analyzovaných rozhovorech synestetických nejednou setkali s poznámkou, že jsou dotazované rády, že nejsou jediné, kdo tyto „divné“ stavy zažívá. Pokud by tato práce mohla přinést hledané odpovědi na otázky také samotným synestetikům, například jaké povahy jsou vlastně jejich stavy a čím to je, že je nezažívá každý, splnila by práce svůj účel. Jsou to právě synestetici, kteří se v populaci setkávají s neporozuměním a jejich stavy jsou považovány za výmysly či něco abnormálního. Věříme, že určitá osvěta o jevu synestézie by byla přínosem pro synestetickou i nesynestetickou populaci.

Výzkumná část práce byla od začátku do určité míry výzvou, jelikož nebylo jisté, zda se podaří naplnit vytyčené cíle: nalézt české lexikálně-chuťové synestetiky, kteří by byli stěžejním materiálem výzkumné části této diplomové práce. Synestetiky tohoto typu jsme následně našli skrze dotazníkovou šetření a detailní popis jejich stavů přináší obsáhlá kapitola pět *Realizace výzkumu českých synestetiků: případové studie*. Podrobně vyzpovídáno a nahráno na diktafon bylo pět respondentů, ačkoliv v konečné podobě jsou v této práci detailně představeny čtyři případy lexikálně-chuťové synestézie.

Na následujících řádcích shrnujeme nabyté poznatky z proběhlých rozhovorů spolu s hypotézami vymezenými ve čtvrté kapitole práce (viz 4.1 *Vymezení hypotéz*).

1. Vyvolávané průvodní synestetické vjemy zůstávají neměnné (konzistentní) napříč časem.
2. Synestetici si nejsou vědomi výjimečnosti svých stavů a zažívají je tzv. odjakživa.
3. S velkou pravděpodobností se některý z typů synestézie vyskytuje také u dalších členů rodiny.
4. Synestetici své prožitky nejsou schopni korigovat vůlí, tyto stavy jsou bezděčné a automatické.
5. Synestetické prožitky jsou jednosměrné, fungují pouze jedním směrem.

Otázka konzistence (neměnnosti) prožitků v průběhu času (srov. Ward, Simnerová, 2003; Ward, Simnerová, 2005) nebyla z časových důvodů touto prací zodpovězena ani řešena. Nicméně zaslouhovala by si pozornost longitudinálního výzkumu. V plné míře se naopak všechny dotazované shodly na tvrzení Simnerové (2009) o neuvědomování si výjimečnosti svých stavů, stejně jednotně souhlasily s prožíváním těchto stavů tzv. odjakživa. Výskyt synestézie u dalšího z členů rodiny

(srov. Baron-Cohen et al., 1996; Cytowic, 2002; Day, 2005) byl doložen u dvou ze čtyř dotazovaných. Zbylé dvě respondentky se o synestetických prožitcích s rodinnými příslušníky nikdy nebavily, není tedy možné vyvozovat žádné závěry. Automatičnost a bezděčnost prožitků (srov. Ward, Simnerová, 2003; Chromý, 2010) byla zmíněna všemi respondentkami jako charakteristický rys těchto stavů. Uváděly, že není možné korigovat je vůli, potlačit je či vytěsnit. Určitý vliv na intenzitu prožitků však může hrát aktuální rozpoložení (viz výpověď synestetiček F. L. a R. M.). Otázce jednosměrnosti prožitků (srov. Ward, Simnerová, 2003; Chromý, 2010) nebyla věnována potřebná pozornost, ale spíše s tím synestetičky souhlasily.

Co se týče specifických tvrzení vymezených pro lexikálně-chuťovou synestézii, není možné hovořit o obecných závěrech vzhledem k minimálnímu počtu respondentek. Považujeme ale za zajímavé, a snad pro další výzkumníky v tomto tématu také přínosné, vyjádřit se k vymezeným hypotézám:

1. Vztah mezi spouštěčem a průvodcem je fonologické a/nebo věcně sémantické povahy.
2. Pociťovaná průvodní chuť je komplexní povahy.
3. Vyvolaná chuť je lokalizována v ústech – popřípadě na jazyku, nebo v krku.
4. Smyšlená slova vyvolávají chutě.

Výzkum nebyla vystavěn takovým způsobem, aby umožnil do hloubky analyzovat podobu vztahu mezi spouštěčem a průvodcem. Získali jsme proto pouze orientační informace od čtyř synestetiček. Dotazované synestetičky se shodovaly v důležitosti a vlivu konkrétního hláskového složení slova na výslednou chuť. Vliv však nehrála ani obsahová, ani zvuková podobnost slova spouštěcího s názvem substance označující průvodní chuť. Spíše se u jednotlivých respondentek individuálně jednalo o konkrétní hlásky, tzv. kritické fonémy, které v jejich případech chuť vzbuzovaly.

Zda je pociťovaná chuť komplexní povahy (srov. Simnerová, Haywoodová, 2009; Ward, Simnerová, Auyengová, 2005; Simnerová, Logie, 2007) se opět individuálně lišilo, ačkoliv určitá míra komplexnosti se objevila u všech dotazovaných. Avšak složky, které tuto komplexnost utvářely se mohly odlišovat (zatímco u jedné byla vůně nedílnou součástí, u jiné se neobjevovala). Z více než jedné složky (tj. teplota, struktura, textura, tvar, potažmo vůně) se však sestávaly chutě všech dotázaných. Ohledně lokalizace zakoušené chuti v ústech (srov. Simnerová, Haywoodová, 2009; Ward, Simnerová, Auyengová, 2005; Simnerová 2011; Simnerová, Logie, 2007) panovala mezi respondentkami shoda. Všechny dotazované vnímají prožitek chuti umístěný v ústech, případně na jazyku či patře. Chuť vyvolaná smyšlenými slovy (srov. Ward et al., 2005; Simnerová, Haywoodová, 2009), tj. slovy v češtině postrádajícími význam, byla testována skrze vymyšlená slova *brola* a *tanep*. Všechny čtyři

dotazované odpověděly, že jim tato slova jsou schopna vyvolat chuť (ačkoliv konkrétní chuť byly schopny popsat pouze dvě z nich).

Tato práce se nesnažila o kompletní analýzu situace v českém jazykovém prostředí (jíž by bylo zapotřebí věnovat výrazně více času), ale pokusila se o představení toho typu synestézie, při němž slova vzbuzují vjem chutí; a nalezení alespoň jednoho rodilého mluvčího češtiny, který se vykazuje projevy odlišnými od nesynestetické veřejnosti, a jeho projevy a prožitky poté blíže popsat. Práce nemá ambice podat paušalizující závěry o stavu lexikálně-chuťové synestézie v českém prostředí a vzhledem k minimálnímu vzorku dotazovaných nemůže být ani takovýchto závěrů schopna. V čem však od počátku vidíme přínos a prospěch této práce, je poskytnutí určité míry osvěty o jevu nazývaném synestézie mezi dotazovanými (i mezi širší veřejností) a nastolení možných témat, jimiž by se výzkum lexikálně-chuťové synestézie mohl zabývat. Zároveň mohou být neúspěchy a úskalí, kterými jsme v této práci čelili, poučením pro další vědce a výzkumníky, kteří by se tomuto tématu v budoucnosti rádi věnovali.

Obtíž, s kterou jsme se jako výzkumníci museli potýkat, spočívala v reflexi synestetických projevů u respondentek, které si mnohdy během rozhovoru nebyly na požádání schopné vzpomenout na své vjemy a blíže je popsat. V tomto bodě je nutno poznamenat, že další úskalí, jež se nepodařilo v této práci plně postihnout, je přesné a jednoznačné vymezení hranice mezi tím, kdo je synestetikem a u koho se, spíše než o synestézii, jedná o větší míru asociativnosti. Proto bych i jako další možnou cestu bádání v oblasti synestézie navrhovala bližší zaměření na vymezení definice lexikálně-chuťové synestézie. Další z bodů, který se nepovedl jednoznačně popsat a bylo by k jeho prověření potřeba delšího časového horizontu a také většího počtu respondentů, je otázka mechanismu, na němž si mluvčí své synestetické vazby vytváří. Ačkoliv jsme popsali shodné tendence, jež se v našich případech vyskytly, zasluhoval by si tento princip bližší pozornosti.

Závěrem můžeme pronést, že otázka synestézie je doopravdy zajímavým tématem a díky své neprobádanosti v české jazykovědě nabízí velký prostor pro hlubší zkoumání tohoto unikátního způsobu vnímání.

Seznam literatury

- Auvrayová, M., Spence, Ch. (2008): The multisensory perception of flavor. *Consciousness and Cognition* 17, 1016–1031.
- Bargary, G., Mitchell, K. J. (2008): Synaesthesia and cortical connectivity. *Trends in Neurosciences* 31, 335–342.
- Baron-Cohen, S., Harrison, J., Goldstein, L. H., Wyke, M. (1993). Coloured speech perception: Is synaesthesia what happens when modularity breaks down? *Perception*, 22, 419–426.
- Baron-Cohen, S., Burt, L., Smith-Laittan, F., Harrison, J., Bolton, P. (1996). Synaesthesia: Prevalence and familiarity. *Perception*, 25, 1073–1079.
- Calkins, M. W. (1895). Synaesthesia. *American Journal of Psychology*, 7, 90–107.
- Cohen Kadosh, R., Walsh, V. (2008). Synaesthesia and cortical connections: cause or correlation?, *Trends in Neurosciences*, 31 (11), 549–550.
- Cytowic, R. E., Wood, F. B. (1982). Synesthesia I: a review of major theories and their brain basis. *Brain and Cognition*, 1, 23–35.
- Cytowic, R. E. (1989). *Synaesthesia: A union of the senses*. New York: Springer.
- Cytowic R. E. (1993). *The man who tasted shapes*. London: Abacus Books.
- Cytowic, R. E. (2002): *Synesthesia: A union of the senses*. 2nd ed. Cambridge, Mass., MIT Press.
- Davidson, J. M., Linforth, R. S. T., Hollowood, T. A., Taylor, A. J. (1999). Effect of sucrose on the perceived flavor intensity of chewing gum. *Journal of Agriculture and Food Chemistry*, 47, 4336–4340.
- Day, S. A. (2002). *Trends, multiple synesthetes, and implications for adjacency theories*. Paper presented at the Meeting of American Synesthesia Association, San Diego, USA.
- Delwiche, J. F. (2004). The impact of perceptual interactions on perceived flavor. *Food Quality and Preference*, 15, 137–146.
- Downey, J. E. (1911). A case of colored gustation. *American Journal of Psychology*, 22, 528–539.
- Džupová, O. (2012): *Vztah grafémů a barev u rodilých mluvčích češtiny*. Praha: FF UK, bakalářská práce.
- Chromý, J. (2010): Synestézie a její lingvistické aspekty. *Československá psychologie*, 54, 381–390.

- Jarick, M., et al. (2009). A different outlook on time: Visual and auditory month names elicit different mental vantage points for a time-space synaesthete. *Cortex* 45: 1217–1228.
- Johnson, R., Thomson, C. (1962). Incidental and Intentional Learning under Three Conditions of Motivation. *The American Journal of Psychology*, 75(2), 284–288. <http://doi.org/10.2307/1419613>
- Kennedy, H., Batardiere, A., Dehay, C., Barone, P. (1997). Synaesthesia: implications for developmental neurobiology. In: S. Baron-Cohen, J. E. Harrison (Eds.), *Synaesthesia: classic and contemporary readings*. Oxford: Blackwell.
- Marks, L. E. (1978). *The unity of the senses*. London: Academic Press.
- Maurer, D. (1997). Neonatal synaesthesia: implications for the processing of speech and faces. In: S. Baron-Cohen, J. E. Harrison (Eds.), *Synaesthesia: classic and contemporary readings*. Oxford: Blackwell.
- McBurney, D. H. (1986). Taste, smell, and flavor terminology: Taking the confusion out of fusion. In: H. L. Meiselman; R. S. Rivkin (Eds.), *Clinical measurement of taste and smell*. New York: Macmillan, 117–125.
- McKenna, P., Warrington, E. K. (1983). *The graded naming test*. Windsor: Nelson.
- Nelson, H. E. (1985). *National adult reading test*. London: NFER-Nelson.
- Paulesu, E., Harrison, J., Baron-Cohen, S., Watson, J. D. G., Goldstein, L., Heather, J., Frackowiak, R. S. J., Frith, C. D. (1995). The physiology of coloured hearing: A PET activation study of colour word synaesthesia. *Brain*, 118, 661–676.
- Simnerová, J. et al. (2006): Synaesthesia: The prevalence of atypical cross-modal experiences. *Perception* 35, 1024–1033.
- Simnerová, J., Logie, R. (2007). Synaesthetic consistency spans decades in a lexical-gustatory synaesthete. *Neurocase*, 13, 358–365.
- Simnerová, J., Haywoodová, S. L. (2009). Tasty non-words and neighbours: The cognitive roots of lexical-gustatory synaesthesia. *Cognition*, 110, 171–181.
- Simnerová, J. et al. (2010): What sound does that taste? Cross-modal mappings across gustation and audition. *Perception*, 39, 553–569.
- Simnerová, J. (2011): Lexical-gustatory Synesthesia and Food- and Diet-related Behavior. In: V.R. Preedy et al. (eds.): *Handbook of Behavior, Food and Nutrition*. Springer Science+Business Media, LLC 2011, 1397–1408.

Ward, J., Simnerová, J. (2003). Lexical-gustatory synaesthesia: Linguistic and conceptual factors. *Cognition*, 89, 237–261.

Ward, J., Simnerová, J., Auyeungová, V. (2005). A comparison of lexical-gustatory and grapheme-colour synaesthesia. *Cognitive Neuropsychology*, 22, 28–41.

Zampini M., Spence C. (2004): The role of auditory cues in modulating the perceived crispness and staleness of potato chips. *Journal of Sensory Studies*, 19, 347– 363.

Zampini M., Spence C. (2005): Modifying the multisensory perception of a carbonated beverage using auditory cues. *Food Quality and Preference*, 16, 632–641.

Zampini M., Sanabria D., Phillips N., Spence C. (2007): The multisensory perception of flavor: Assessing the influence of color cues on flavor discrimination responses. *Food Quality and Preference*, 18, 975–984.

Seznam příloh

Příloha 1

Text publikovaný na osobním blogu dr. Radkina Honzáka a na webu ÚČJTK FF UK.

Lexikálně-chuťová synestézie

Slova vyvolávající vjem chutě či vůně

Synestézie představuje způsob vnímání, kdy určitý vjem vyvolává vjem jiný, který není reálně přítomen (například číslice, nebo písmeno vyvolává dojem určité barvy, určité slovo vyvolává dojem chutě, zvuk vyvolává pocit dotyku apod.). V praxi to může znamenat, že synestetikovy dny v týdnu jsou pevně propojeny s určitými barvami, že barevně slyší hudbu anebo že mu slova chutnají určitou chutí či voní konkrétní vůní.

Ačkoliv se jednotlivé druhy synestézie mohou projevovat různě, vždy mají společnou přítomnost tzv. spouštěče (vjem, který je reálně přítomen) a tzv. průvodce (vjem, který reálně přítomen není, ale je spouštěčem vyvolán). Uvádí se, že synestézie se projevuje zhruba u 4 % populace. Není přesně známo, co synestézii způsobuje. Zřejmé je, že se jedná o tzv. krosmodální aktivitu napříč různými oblastmi mozku. Roli zde hraje také dědičnost (viz prokázaná přítomnost synestézie mezi příbuznými). Současné teorie zdůrazňují neuro-vývojové odlišnosti při dozrávání mozku synestetiků a nesynestetiků. Tato odlišnost způsobuje větší míru aktivity mezi oblastmi mozku, které spolu u nesynestetiků tímto způsobem neinteragují, zatímco u synestetiků ano. Údajně se každý rodí jako synestetik, ale velká většina osob o tuto „schopnost“ v průběhu vývoje přijde.

Specifickým druhem synestézie je výše zmíněný případ lexikálně-chuťové synestézie (z anglického *lexical-gustatory synesthesia*). U tohoto typu synestézie čtení, mluvení a/nebo poslouchání slov spouští pocit chuti. Ve všech případech tohoto druhu synestézie jsou průvodní chuťové vjemy komplexní a detailní, zahrnující nejen chuť, ale také teplotu a strukturu. Julia Simnerová a Sarah Haywoodová uvádí vjem synestetika, kterému anglické slovo *clue* navozovalo chuť „studených zbytků kusů brambor tuhnuících v masové šťávě“. U jiného synestetika byla pozorována fonologická spojitost mezi spouštěným slovem a názvem jídla, jehož chuť byla vyvolána – kupř. název amerického státu *Virginia* vyvolával chuť „vinegar“ (octu), jméno *Barbara* vyvolávalo chuť „rhubarb“ (rebarbory), město *Sydney* vzbuzovalo chuť „kidney“ (ledviny).

Lexikálně-chuťová synestézie je velmi málo zastoupená. Do roku 2007 bylo v odborné literatuře uvedeno 12 popsaných případů této synestézie (Cytowic, 1989; Gendle, 2007; Simner

& Ward, 2006; Ward & Simner, 2003; Ward et al., 2005) spolu se čtyřmi historickými zdroji pojednávajícími o tomto tématu (Ferrari, 1909, 1910; Pierce, 1909). V populaci se údajně nachází méně než 0,2 % lexikálně-chuťových synestetiků. Julie Simnerová ve své přednášce o synestézii uvádí, že je pravděpodobnější probudit se na operačním stole uprostřed operace či mít každé oko jiné barvy, nežli mít tento typ lexikálně-chuťové synestézie (záznam přednášky J. Simnerové možno shlédnout zde <http://bit.ly/1Q6OEWB>).

S kolegy z Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK se snažíme dozvědět o lexikálně-chuťové synestézii českých rodilých mluvčích co nejvíce (o jejím původu, vzniku, projevech a hlavně specifikách u mluvčích češtiny). Vzhledem k tomu, že většina dosavadních výzkumů probíhala výhradně na mluvčích angličtiny, jedná se v českém jazykovém prostředí o neprobádanou oblast. Z toho důvodu jsme vypracovali krátký dotazník s cílem získat kontakt na co nejvíce českých synestetiků, kterým slova vyvolávají pocit chutí či vůní. Nesmírně by nám pomohlo, kdybyste se do našeho výzkumu vyplněním dotazníku zapojili a šířili dotazník mezi své přátele a známé. Mnohokrát děkujeme za Váš čas! Vaše odpovědi jsou pro nás skutečně cenné.

Příloha 2

Odpovědi vybraných 10 synestetiků.

Některá slova pro mě mají chuť, a to velice konkrétní. U některých jsem si vědoma toho, že to tak je pokaždé, u některých si myslím, že je to dílem okamžiku - možná kdybych vyplňovala Váš dotazník za nějaký čas, byly by mé odpovědi jiné. U některých slov jsem i schopna vypátrat, proč tomu tak je (stojí za tím nějaký příběh, podobnost slov - třeba stejné hlásky apod.), u některých netuším. Mnoho slov má pro mě spíš "pocit v puse" než vyloženě chuť - tzn. spíš než chuť chleba se mi vybaví pocit, který mám, když ho žvýkám - tj. kromě chuti hlavně hmota, zvuk, dále pocit hýbajících se pantů atd. Při vyplňování dotazníku jsem si uvědomila zajímavou věc, kterou nevím, jestli jsem si správně interpretovala, nicméně ji zmiňuji - vyplňovala jsem dotazník záhy po vydatném jídle a mám pocit, že pro mě to spojení slovo-chuť nebylo tak silné jako jindy. Možná je to ale také tím soustředěním. Každopádně je možné, že "sytý synestezii nevěří" :)

Někdy když mluvím, vybavují se mi chutě, spíš nějak bezděčně. Neděje se to často (máte hloupě udělaný test, ptáte se, jestli se to děje ano/ne, nelze odpovědět "někdy"). Nejvíc mi utkvělo v paměti, když mi jednou při mluvení přišlo, že to, co říkám, "chutná jako mytí nádobí", i když jsem nebyla schopná říct, jaká chuť to vlastně je a jak asi tak může chutnat mytí nádobí.

Nemám ji spojenou se všemi slovy a často je to ovlivněno tím, jak dané slovo zní (hlásková nebo zvuková podobnost). Např. Izrael - hrášek z luskou, Rakousko - kremrole, budoucnost - pudink, Verunka - meruňka apod.

Nemyslím si, že jsem synestetik (existuje to slovo? Zrovna jsem četl výbornou knihu, kde autor věnuje dost prostoru synestézii a její roli v tvoření vzpomínek - Joshua Foer - Moonwalking with Einstein). Některá slova prostě mají takový náboj, ale přijde mi, že je to spíše jazyková podobnost těch slov s určitými jídly, než nějaká vnitřní vlastnost těch slov... příklad: vnitřní -> zabijačka, polévka (vnitřnosti), uhlí -> uhoř, parkování -> párky

Odjakživa mi některá slova "voněla" a jiná "zapáchala", ale dodnes jsem si neuvědomila, že to vlastně vyvolává i chuťové vjemy. Nevím přesně, jestli u mě nejde víc o představivost než synestézii - i když té mám rozvinutých víc druhů. Některých slov (většinou převzatých z němčiny) se doslova štítím a mám i problém je vyslovit, protože mi zapáchají a vyvolávají chuť něčeho odporného. (synestetika J. I.)

Pozoruji na sobě jednak synestezii písmeno-barva, číslice-barva, zvuk-barva, tvar-barva, jednak slovo + asociace, například určité shluky písmen evokují určitou chuť nebo představu chutě/vůně (dl, kl, tk, tl, mní, kní, kř, hř, atd), z čehož možná vyplývá určitý systém, jak to funguje (zvuk křupání kvůli obsahu "kř" ve slově jako křoví), ale někdy je to náhodné (jablko opravdu evokuje zakousnutí do jablka), vůně si představuji méně než chutě a většinou souvisí s evokací, která v tom slově je (např. dokola kolem - vůně čerstvého nátěru, protože "lak"). (synestetická F. L.)

Při pohledu nebo mluvě o nějakých věcech se mi buď vybavují konkrétní potraviny, nebo pak i vůně a vlastně celkový pocit. Například pokud se mluví o moři, vzpomenu si, jaký vítr vál, jak je cítit ve vzduchu sůl a jak tu sůl i chutnám na jazyku (synestetická R. M.)

Nemám ji spojenou se všemi slovy a často je to ovlivněno tím, jak dané slovo zní (hlásková nebo zvuková podobnost). Např. Izrael - hrášek z lusu, Rakousko - kremrole, budoucnost - puding, Verunka - meruňka apod. (synestetická K. K.)

Se slovy mi přicházejí pocity a pocit je pak jednoduché vztáhnout k chuti.

V podstatě chuť naskakuje se slovy automaticky, stejně jako mi slova připomínají i různé barvy.

Více než chutě se mi vybavují vůně, tak tomu bylo i u Vašeho testu. Někdy jsou to pouze pocity. Také záleží na tom, v jakém spojení je slovo vysloveno. Přiznám se, že při testu, jsou-li slova osamocena, mi někdy chvíli trvalo, než chuť naskočila. Je to i tím, že v řeči slova nezaznívají takto osamoceně.

Příloha 3

Podoba infoR. M.ovaného souhlasu

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Souhlas s pořizováním, uchováním a analyzováním záznamů konverzací

Následující výzkum probíhá v rámci výzkumu lexikálně-chuťové synestézie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, který vede dr. Jan Chromý. Výzkum se zaměřuje na charakteristické rysy a projevy tohoto druhu synestézie u rodilých mluvčích češtiny.

Formou ústního rozhovoru Vám budou kladeny otázky týkající se Vašich synestetických prožitků, jejich původu, míry prožívání apod. Vaše reakce budou zaznamenávány na diktafon. V jakékoliv fázi dotazování máte právo rozhovor bez udání důvodu ukončit. Celkový čas testování závisí na rozsahu Vašich odpovědí, neměl by však překročit 60 minut. Výzkum je finančně honorován jednorázovou částkou 300 Kč.

Výzkum je zcela anonymní a nahrávky Vašich odpovědí nebudou nijak spojeny s Vaším jménem. Svým podpisem vyjadřujete souhlas s pořizováním, uchováváním a analyzováním záznamů konverzací pro ryze vědecké účely.

Datum:

Vaše jméno:

Podpis:

Příloha 4

Osnova rozhovoru s dotazovanými synestetickými respondenty

Míra synestetičnosti

- Máte prožitek chuti u všech slov, nebo jenom u některých? Vyjmenoval/a byste nějaké příklady?
Čím víc, tím líp!
[V závislosti na konkrétních příkladech se zeptat na]:
  - Máte pocit chuti i u slov, která označují něco, co samo o sobě nemá chuť? U kterých třeba?
  - Máte pocit chuti i u slov, která označují něco abstraktního? U kterých třeba?
  - Máte pocit chuti třeba u sloves, nebo jiných slov než jsou podstatná jména? U kterých třeba?
  - Mají vždycky chuť jenom jednotlivá slova, anebo můžou mít nějakou specifickou chuť třeba celé věty, nebo nějaká slovní spojení?
- Týká se to jenom češtiny, nebo i některých cizích jazyků? Kterých?
- Mohou mít pro vás chutě i nová slova, se kterými se setkáte? Třeba když se řekne něco jako brola nebo tanep?
- Spojujete si se slovy ještě nějaké další prožitky kromě chuti, jako např. barvy nebo pocity dotyku? Jak se to projevuje?
- Spojujete si chutě ještě s nějakými dalšími podněty kromě jídla a slov? Vyvolávají vám chutě také třeba písmena nebo číslice?
- Máte ještě nějaké další synestetické prožitky? Třeba písmena nebo čísla, která vy vám vyvolávala barvy, zvuky, které vyvolávají barvy nebo chuti, barevné dny v týdnu, nebo v prostoru apod.?

Charakteristika prožitků

- Jak silný je váš pocit chuti u slov? Liší se to nějak mezi různými slovy?
- Vyvolávají vám chutě slova, která slyšíte, anebo napsaná slova (nebo obojí)?
- Liší se nějak chuť, kterou vám vyvolávají slova, a chuť určitého jídla? Cítíte to stejně, nebo jsou tam nějaké rozdíly? V čem ty rozdíly spočívají?
[případně:] Cítíte, že vám slova vyvolávají chuť přímo na jazyku nebo v ústech, anebo si pocit chuti jenom automaticky představujete, ale není to stejné, jako když jíte?
- Jak specifická je chuť, kterou vám slova vyvolávají? Můžete to uvést na nějakých příkladech?
[V závislosti na konkrétních příkladech se zeptat na]:
  - Je pocit chuti vyvolaný určitým slovem spojený nějak s teplotou? Jak přesně?
  - Je pocit chuti vyvolaný určitým slovem spojený s vůní? Jak přesně?

- Vyznačuje se pocit chuti vyvolaný určitým slovem nějakými vlastnostmi jídla, jako jsou tuhost, jemnost, slizkost, křupavost apod.? Jak přesně?
- Liší se nějak chuťové prožitky u jednoho slova? Například z hlediska toho, v jaké větě je slovo použito, nebo z hlediska toho, kdo ho říká? Jak to funguje?
- Vyvolávají vám stejná slova vždycky stejné chutě, anebo se ty chutě v dlouhodobém horizontu mění?
- Mohou mít různá slova stejnou chuť? Napadly by vás k tomu nějaké příklady?
- Existují nějaké běžné chutě, které se vám se slovy vůbec nespojují? Jaké třeba?

Původ prožitků

- Tušíte, čím je dáno, že u jednotlivých slov máte pocit chuti? Jak byste to zdůvodnil/a?
- Může to být třeba zkušeností z dětství?
- Vyvolávala vám slova chutě vždycky? Od kdy si to pamatujete?
- Existují nějaká slova, která vám začala vyvolávat dojem chuti teprve v poslední době?
- Víte o nějakých slovech, které pro vás naopak svou chuť ztratily?

Rodina

- Víte o někom z rodiny, kdo rovněž má pocit chuti, když slyší nějaká slova?
[pokud ano] Povídali jste si o tom někdy? Liší se nějak vaše prožitky?
- Má někdo z vaší rodiny nějaké jiné synestetické prožitky, například barvy spojené s písmeny nebo číslly apod.?

Prostředí

- Jak obecně hodnotíte svoje chuťové prožitky u slov? (příjemné, nepříjemné, neutrální)
- Je to pro vás v něčem limitující?
- Pomáhá vám to naopak v něčem? Máte třeba pocit, že si pamatujete slova lépe než vaši přátelé?
- Když se soustředíte, jste schopni/schopná zabránit tomu, aby vám určité slovo vyvolalo chuť?

Přepisy rozhovorů

Příloha 5 (F. L.)

Přepis rozhovoru se synestetičkou F. L. ze dne 5. 7. 2016

F. L.: chvíle napětí já vůbec nevím co očekávat

N: vůbec ničeho se nemusíte obávat .. tak jo tak jestli bych se vás mohla malinko zeptat na vaše vzdělání . spíš jenom jakoby z jaké je oblasti . jestli jestli jste [to je taková trošku mimo otázka]

F. L.: [filologie]

N: aha vy jste přímo jazykovědec

F. L.: <AO>

N: jasný skvělý tak to by mě pak ještě zajímala k tomu jedna otázka

F. L.: hmm

N: @ já začnu nejdřív . že bych se zeptala na míru vlastně .. těch vašich synestetických prožitků . na míru synestetičnosti . máte prožitky chuti u všech slov? nebo jsou nějaká slova u kterých to vůbec necítíte? případně nějaké příklady jestli byste mi mohla říct

F. L.: @@ myslím že to nepozoruju u slov cizího původu teda

N: aha

F. L.: anebo u hodně abstraktních pojmů

N: jasný

F. L.: @ zatímco když je slovo hodně konkrétní nebo jako specificky složený +

N: hmm

F. L.: + tak tam jo @ já mám pocit že to má hodně co dělat @ se stavbou slova [zvukovou]

N: [mohla byste mi konkrétně třeba] příklady uvést abych měla -

F. L.: tak třeba příklad kdy jsem si to prvně uvědomila že něco takovýho se děje @ asi někdy ve třetí třídě na základce byl <SM diktát> na tvrdý a měkký i +

N: jasně

F. L.: + a vona ta učitelka diktovala prostě slova . a @ diktovala slova špendlíky, knedlíky +

N: hmm

F. L.: + knoflíky +

N: hmm

F. L.: + blikat . a . ten . podivnej klastr s tím L +

N: jasný jasný

F. L.: + ta slabika +

N: <PT ten shluk>

F. L.: ve mně evokovala prostě takovej pocit jako kdyby měl člověk něčeho plnou pusou . i když jsem to jenom slyšela nemusela jsem to nutně vyslovovat

N: hmm

F. L.: @@ já jsem si tak ňák jako mně ty slova splynuly všechny dohromady +

N: hmm

F. L.: + ačkoliv samozřejmě žejo významově jsou úplně jiný . aa @@ slova tohohle typu . prostě jakoby ta fonetická skladba . nebo druhá možnost je že mi to slovo @ připomíná jiný slovo který pro mě nese jakoby nějakou . @ chuťov* (ňakej) chuťovej význam ale kterej je tam danej vlastně tím co znamená

N: a v rámci té fonetické podoby těch slov jsou tam nějaké konkrétní hlásky které by vám to vzbuzovaly? je to právě to L třeba které jste zmiňovala nebo -

F. L.: to L no

N: a jste i schopná popsat jaká to je chuť? . jakoby vnímáte přímo i ten typ té chuti? nebo -

F. L.: docela jo . je to takovej trochu teda bez chuti ale je to - prostě jako kdyby . měl člověk plnou pusou <SM tvarohu nebo něčeho takovýho> +

N: jasný

F. L.: + prostě co nemůže jako dostat dolů .

N: hmm hmm

F. L.: jako ne dusivý @ spíš . jako slizká konzistence

N: takže vnímáte i tu konzistenci?

F. L.: jo

N: [konkrétně že tu chuť (3)]

F. L.: [nono] ta chuť . jako <SM cement trochu>

N: hmm super

F. L.: konzistence prostě taková jako slizoidní

N: hmm . rozumím . a když jste zmiňovala že to je spíš u těch konkrétních slov než u těch abstraktních tak u abstraktních slov to vůbec nezažíváte? myslíte že tam je u vás to pravidlo že to musí být nějaká konkrétní slova co něco označují?

F. L.: abstraktní slova třeba @?

N: třeba radost nebo -

F. L.: radost . no to né to né . to zase .. já spíš mám na mysli takový jako @ abstraktní slova co .. <PZ> třeba z vědecký [z vědeckýho jazyka]

N: [ňáká třeba jako terminologie]

F. L.: no třeba . já nevím . esej.

N: jasně [tak u té se vám nic nevybaví]

F. L.: [no no] ne . vono je to teda asi taky cizí slovo ale třeba -

N: hmm.

F. L.: @@ <PZ> jo asi jsou to cizí slova

N: + u kterých [si nic nevybavujete]

F. L.: [hmm] asi mě napadaj takový jako +

N: jasný

F. L.: + absolvovat @ nebo . @ .. filozofie

N: rozumím

F. L.: jo

N: s tím by mě i zajímalo jestli u vás hraje jestli hraje roli jaký slovní druh to slovo je? . jestli jsou to výhradně jenom podstatný jména nebo to můžou být i slovesa?

F. L.: všechno . tam tam já já si nemyslim že to nák jako rozlišuju to mě ani popravdě řečeno nenapadlo +

N: jasný

F. L.: + že je @ nějaká skupina slov v tomhle směru větší význam

N: rozumím tomu správně že u vás možná spíš než o ten jakoby význam toho slova de doopravdy o ten shluk těch hlásek z kterých je to slovo složené?

F. L.: většinou asi jo @ .. spíš jo spíš jo @ protože @ i když třeba to slovo má nákej konkrétní význam tak @ .. @ já ho vnímám jinak třeba slovo slaný +

N: hmm

F. L.: + jo slaný prostě . to by mělo evokovat jako sůl

N: jasný

F. L.: ale . pro mě to evokuje prostě chuť něčeho suchýho a tvrdýho jako +

N: hmm

F. L.: + kdyby člověk chroupal nákej @ nevím co -

N: a konkrétně v tomhle slově je to pro vás čím způsobený? [že se tam objevuje]

F. L.: [slaný] s

N: že je to jakoby ta souhra tam toho S a L za sebou?

F. L.: hmm .

N: například u jiných slov jako slunce sladký

F. L.: slunce protože tam je U tak to je jakoby @ pocit <SM sání> +

N: hmm

F. L.: + u toho mám fakt jako pocit sání jako třeba když .. já nevím . zní to šíleně ale prostě když třeba člověk [saje] cucá nákej bonbón nebo něco nákou pastilku

N: [vůbec ne] hmm

F. L.: slunce

N: a takhle ta písmena sama o sobě kdyby nebyla přímo v nějakém slově tak vy byste byla schopná říct chutě přímo k nějakému písmenu? nebo tam hraje roli to že je to konkrétní [souhra] hlásek za sebou

F. L.: [vono to] vono to u mě souvisí i spíš s tou barevnou synestézií protože u mě odjakživa má každý písmeno svojí barvu +

N: hmm

F. L.: + a já nevím jestli je to způsobený tím co mi připomíná ten tvar toho písmeno nebo tou barvou že to vypadá jako ta barva náký . barva náký chuti

N: hmm

F. L.: ale třeba konkrétně písmeno D +

N: ano

F. L.: + který já @ +

N: hmm

F. L.: + vnímám jako světle žlutý +

N: hmm

F. L.: + že banánově žlutá . spíš jako toho voloupanýho že jo +

N: jasně

F. L.: + než ta šlupka . tak u toho písmena tam jakoby ta chuť je i zároveň tý banánový žlutě

N: takže myslíte že skrze .. vlastně písmeno že ta asociační řada by mohla být jako písmeno vy k tomu máte barvu +

F. L.: hmm

N: + a pak skrze tu barvu pak @ nák jako konkrétní jídlo které se s tou barvou pojí?

F. L.: jo . nebo i konkrétní chuť nebo tvar protože D je takhle zahnutý jako [do obloučku]

N: [rozumím] mohla byste mi eště máte eště náký takhle další další příklad?

F. L.: @ třeba J . J který já vidím jako @ takový podivně našedlý růžovošedý hodně světlý tak tam je prostě . to já mám asociovaný s chutí prostě nudlí . nebo nákejch takových jako . nudlí že jo . buď to evokuje ten tvar toho písmene nebo ta barva taková jako našedlá podivná .. těstovitá . dá se říct . možná z obou směrů to jde . možná to teď mě napadá

N: super

F. L.: <SM když to říkám> @ že v tom hraje roli jak ten tvar toho grafému tak i to ta barva kterou k tomu mám připojenou

N: a myslíte že takhle u všech písmen z abecedy byste byla schopná tu –

F. L.: né u všech určitě né u všech určitě né @ to spíš u těch který maj jakoby jedlou barvu

N: co znamená jedlá barva?

F. L.: jedlá barva je barva která je jakoby asociovaná s nějakou potravinou jako třeba ta světle žlutá a ta těstovitá podivná

N: hm

F. L.: @@ .. nebo . třeba určitě ne modrá . jo . nebo tmavě modrá nebo černá

N: to vůbec není barva která by se [vám] nebo skrze ni byste (2)

F. L.: [ne ne ne] ta neevokuje žádnou chuť ta je úplně <PT žádnou chuť neevokuje>

N: ani třeba s kávou nebo tak to už je moc –

F. L.: s kávou jako chuť kávy?

N: já spíš myslím skrze tu barvu . takhle tmavá barva

F. L.: @ já mám dojem že jakoby kávový kávový grafém já ve své hlavě ani nemám žádný písmeno @@ jako třeba dvojitý V mám jakoby hnědý . ale to je hnědočervená prostě takovej ten marún. hnědočervená . to s tím nesouvisí . to je zase jiná barva ..

N: dobře . a můžu se ještě zeptat jestli .. @ vnímáte ty chutě u jenom jednotlivých slov nebo jestli ta slova musí být v nějakých konkrétně celých syntaktických celcích? . jestli může být i slovo samo o sobě nebo jestli jde o ten kontext v jakým se to slovo -

F. L.: slovo samo o sobě .. slovo samo o sobě . třeba tady koukám na slovo @@ šatna . žejo. to mně teda nic neevokuje ale @@ dovedu si prostě představit že kdyby tam bylo napsaný nějaký jiný slovo že .. nějaký prožitek nebo nějaký @ .. smyslovej prožitek . buď chuť anebo prostě barva nebo výmečně nějaká .. [konzistence]

N: [a v rámci nějakého] kontextu může mít jedno slovo různé chutě?

F. L.: .. [pro mě]

N: [konkrétně jak] jste zmiňovala třeba ten špendlík a knoflík [a kdyby se kdyby byly v různých] kontextech jestli můžou mít nějakou chuť? takže ta chuť zůstává [stejná]

F. L.: jo tohle . [nee to si nemyslím] [maximálně] @ může se to třeba malinko pozměnit když je to slovo vyskloňovaný třeba +

N: hmm

F. L.: + špendlíková hlavička

N: hmm

F. L.: to už je trochu jiný než ten samotnej špendlík . kterej končí na to ík . lík ta poslední slabika nebo když je to víceslabičný čímž pádem jakoby se ten .. to nějak nahř* já nevím

N: hmm . rozumím

F. L.: jo

N: a je to tím že je to jiný tvar toho slova nebo třeba že pak kladete důraz na tu hlavičku že třeba pak špendlíková pak bylo v pozici vlastně toho přídavného jména že by to přebilo jakoby to řídící .. [slovo hlavička]? +

F. L.: [jo asi jo]

N: + kdyby to bylo třeba jako špendlíky jenom kdyby to bylo v množném čísle myslíte že už i pak [by to bylo jinak]?

F. L.: [taky špendlíky] špendlíky

N: a to je pořád ta stejná chuť?

F. L.: hmm . ať už to je špendlíková nebo [špendlíkárna]

N: [jasně]

F. L.: nevím co se z toho dá ještě . špendlíkovat

N: jasně

F. L.: přišpendlit . to už vůbec . asi jakoby ten základní tvar toho slova

N: hmm. super. díky . a . to už jste vlastně trochu zmínila jestli . vnímáte ty chutě pouze u češtiny nebo i u slov z cizího jazyka . když máte teda vlastně i <AO> tak asociují se vám chutě i s cizíma slovy? třeba s angličtinou nebo třeba s dalším ještě jiným cizím jazykem?

F. L.: jako do určité míry asi taky ale @ určitě to není @ jakoby daný tím slovem ale spíš že prostě to jakoby vnímám . podle shluků těch @ já nevím to je těžké vysvětlit protože jako s češtinou se člověk narodí že jo začíná v tom myslet vymezovat vlastní slova učit se náh jako .. a sám poznává ten jazyk ale pak když se naučí cizí jazyk to už je jako trochu jiný .. takže jako možná taky

N: + ale neuvědomujete si to tolik

F. L.: + ale nevnímám to tak jako @ není to tak do oka bijící jako u češtiny

N: a zároveň jak jste zmiňovala že to u těch přejatých - nebo slov cizího původu že tam to nevnímáte +

F. L.: ne

N: + máte nějaký vysvětlení proč u těch slov ne? byt' by tam třeba byly ty shluky který vám v češtině -

F. L.: no moje teorii je že @ když je člověk malej tak ty cizí slova prostě nezná a já mám pocit že většina těch jejich asociací kdybychom šli třeba do historie . že . @ že vznikly že sem se třeba učila mluvit nebo psát nebo . vůbec češtinu češtinu používat . teda to je můj dojem já fakt nevím . ale . @ třeba když sem se učila psát +

N: ano

F. L.: + a @ ve školce sem už to jako uměla . <SM psát> tak sem na každý písmeno používala pastelku (jo) mě to přišlo úplně normální

N: hmm

F. L.: + a na každou jinou na každý písmeno vždycky tu stejnou

N: a jsou právě tady ta . ta pastelka kterou jste měla +

F. L.: hmm

N: + tak je to teďka ta barva která zastupuje v rámci vaší jakoby synestetický abecedy [to písmeno]?

F. L.: [já si myslím žejo] já si myslím žejo já sem si teď podepisovala výkresy samozřejmě to už teď u sebe nemám a pamatuju si že jsem na každý písmeno používala jinou barvu a mě to přišlo úplně normální že to prostě tak má být

N: a v rámci těch chutí myslíte že třeba se vám ke konkrétním slovům připojujou jenom ty chutě který jste v dětství nějak nějak s nimi přišla do kontaktu nebo který jste ochutnávala? že například . třeba . já nevím . alkohol .. když ten když ten až teďka třeba až v dospělosti pijete nebo+

F. L.: <SM noo>

N: <SM asi rozumíte jenom jak to jakoby myslím>

F. L. <SM jo jasně> rozumím . @@ to nevím protože [třeba]

N: [jsou nějaké chutě který] vůbec vám se nevybaví protože –

F. L.: jako těch chutí co se mi nevybaví je určitě hodně . to je jako . to ani nejde obsáhnout. Ale třeba chuť kafe

N: hmm

F. L.: @@ jako ta se mi vybavuje taky z nějakýho důvodu u slov který obsahují prostě nějakou přízvuknou slabiku s F

N: hmm

F. L.: nevím proč . asi že je to takovej ostřej zvuk .. kafe má pro mě jako asociaci na ostrou ostrou chuť nebo ostřej . účinek . <PT nebo nevím co>

N: a řekla byste že i skrze tu fonologickou rovinu u slov která obsahují to slovo F tak se vám vybaví ta chuť kafe? třeba i proto že v tom slově kafe pokud by to bylo slovo kafe [a né káva]

F. L.: [je to možný] je to taky možný . je to taky možný

N: dobře

F. L.: fakt nevím . to mě nenapadlo <SM>

N: tak já tady mám otázku jestli pro vás můžou mít chuť i nová slova? tím myslím slova který pro vás třeba jako nemají žádný význam +

F. L.: aha

N: + slova typu brola tanep . jako slova s kterýma jste se dosud nesetkala který vlastně v češtině vůbec neexistují?

F. L.: a nemáte jich tam víc těch podivných novotvarů?

N: já konkrétně jsem [si tady vybrala] brola a tanep ale klidně slovo který dejme tomu ty hlásky z češtiny známe . ale v češtině takhle to slovo nedává . nemá význam sám o sobě. vzbuzuje vám slovo brola nějakou chuť?

F. L.: [<PT brola tanep>] brola . brola jo. [něco] -

N: jo? [dokázala byste] tu chuť nějak trošku přiblížit?

F. L.: brola . <SM brola> určitě to je zelený teda to slovo já nevím

N: hmm

F. L.: já nevím prostě zelený @ a @ je o spíš něco jako náká jako mentolová chuť nebo prostě ne . náká chuť která se dává uměle zelenejm potravinám

N: a můžu se zeptat proč? Proč jste k tomu přiřadila právě tady tu chuť?

F. L.: no asi ze dvou důvodů . protože písmeno B je pro mě zelený a @ .. brola mě nějak jako evokuje brokolici

N: hmm hmm jasný

F. L.: to je možný jakoby odkud se to prostě jakoby <SM vykličkovalo> k tomu že to má prostě nějakou chuť @@ uměle uměle barvených zelenejch potravin

N: a tanep?

F. L.: tanep . tanep .. tanep. jako ten ani né. to je .. nedokážu říct proč. asi že tam není shluk nějakých konsonantů kterej jakoby je chuťotvornej v mym případě bych řekla

N: a v těch příkladech teďka jak jste tohle zmínila mě napadá že vlastně ty slova co ste uvedla .. tak to vždycky bylo že tam vlastně byl .. minimálně z těch příkladů . dva konsonanty za sebou

F. L.: hm no no no

N: v rámci knof. Líku špendlíku je tady dejme tomu tam brola tak myslíte že i tohle je u vás to pravidlo? že to musí být nějaký dva konsonanty aby to .. aby u vás ta chuť byla spuštěná? jestli by se vám takhle jakoby takhle dal najít nějaký <SM algoritmus> kdybyste se nad tím zamyslela . což věřím že to je náh (3)

F. L.: noo . to bych musela mít nějaký dlouhý seznam slov a fakt jako si odškrtat jedno po druhým ale .. vono popravdě řečeno .. násilně si snažit vybavit chuť ke [každýmu] +

N: [no jasně no jasně]

F. L.: + je hrozně vyčerpávající

N: to vůbec po vás jako nechci to spíš se jako ptám jestli –

F. L.: jako má to větší pravděpodobnost že tam budou něco že tam něco bude @ . jako výjimka je určitě třeba slovo kafe

N: hmm

F. L.: jo

N: hmm

F. L.: nebo .. @@@ no teď mě zrovna nic nenapadá . ale +

N: <PT v pořádku>

F. L.: + většinou @ když je tam to slabikotvorný EL

N: hmm

F. L.: tak něco tam prostě je

N: hmm

F. L.: nevím proč

N: dobrá . díky . a @ kromě chutí spojujete s těma slovy ještě nějaký další prožitky? tady jako už z toho jasně vyplývají ty barvy . nějaký třeba další ať už třeba pocity . nebo třeba tvary? nebo je ještě něco dalšího co vám ta slova kromě chutí vzbuzují? třeba já nevím . rozmístění do prostoru?

F. L.: no @ určitě ne vůně . to bych si všimla

N: hmm

F. L.: to bych si všimla

N: takže ta chuť je samo o sobě pocit přímo v puse, ale vůně [vůně] +

F. L.: [no] vůně ne vůně ne

N: + žádná vůně to nedoprovází?

F. L.: chutě spíš jakože se to pojí i s tou konzistencí

N: hmm hmm

F. L.: anebo případně jakoby s specifickým tvarem tý určitý toho určitýho @ jídla nebo jeho barvou . ale ..

N: je to teda

F. L.: to bych musela mít nějaká slova . nějaké slovo

N: tak třeba ten špendlík jak jste zmiňovala?

F. L.: špendlík . špendlík . jestli evokuje něco jinýho? @

N: je možný že i ne já vás do toho ani nechci tlačit

F. L.: ani ne ani ne teda

N: takže tu chuť v rámci té chutě konzistence

F. L.: hmm . anebo barva nebo tvar

N: a . a teďka trošičku jakoby z druhé strany otázka @ jestli vám . což já teďka už odpověď znám . jestli vám písmena nebo čísla vyvolávají jestli vám ještě něco jinýho kromě slov může ty chutě vyvolávat?

F. L.: jako samotný písmeno nebo číslo?

N: hmm. nebo něco jinýho. například se jakoby když vidíte nákou barvu jestli vám jestli to třeba může být vizuální vjem nebo naopak kdyby ten spouštěč bylo něco jinýho než . než slovo co by vám tu chuť vyvolalo . vyvolává vám [tu chuť ještě něco] jiného než ty chutě?

F. L.: [jasně jasně]

N: jestli je ta otázka [takhle jako srozumitelná]

F. L.: [no tak samotný -] jo jo jojo . tak samotný písmena jo . že jo . jak už jsem říkala ten příklad s @ D a J @@ a samotná barva taky . ale musí to bejt ta barva kterou já mám spojenou s nákým grafémem

N: hm

F. L.: a to sou jako docela specifický odstíny . to nejsou základní barvy [ve většině případů]

N: [mohla byste to zase] konkrétně říct? jestli si jenom na něco vzpomenete

F. L.: no třeba koukám na tu modrou . tam je modrá cedule prostě . a tenhle ten typ modrý @ já mám asociovaný s písmenem L takže jako kdyby ta cedule byla prázdná tak já ji pojmenuju nebo bych nevěděla jak se jmenuje ten předmět co visí . tak bych to pojmenovala něčím na L . jako že bych to . něčím nazvala kdybych prostě byla cizinec nebo kdybych @ . znala ve svém rodným jazyce prostě deset slov a nevěděla sem jak se to říká . asi bych . asi bych tomu vymyslela slova na L

N: hmm. rozumim . ale že by vám náká barva naskočila v rámci toho že vidíte třeba - že by vám náká chuť pardon naskočila v rámci toho že vidíte náký objekt a není (3)

F. L.: né . to si nemyslim . to né

N: á @ . tak já bych se teď zeptala teďka na charakteristiku těch vašich prožitků

F. L.: aha

N: mohla nebo byla byste schopná říct jak silný ten pocit té chuti když vám to nějaké slovo vzbudí je?

F. L.: hmm

N: můžete jenom popsat jakoby trošku ještě .. [specifikovat]?

F. L.: [asi] jojo. asi jak u kterýho slova +

N: hm

F. L. + teda bych řekla @ jako jak silnej jako @

N: + jakoby do intenzity nebo jak dlouho trvá nebo co se vlastně nebo čím končí vlastně ten -

F. L.: jak dlouho trvá . @ trvá

N: + na čem to závisí vlastně?

F. L.: trvá po tu dobu jak jakoby zpracovávám to slovo . mám @ u něj nákou vizuální představu . nebo ne vizuální představu prostě nákou mentální představu

N: jasný

F. L.: když přejdu pak jako dál na jiný slovo tak tadydle to pak jako . jakoby @ uplave . nebo uplyne . to samozřejmě jako žejo ten prožitek přejde . jasně že třeba když se na něj pak podívám +

N: hm

F. L.: + zase zpátky . tak . ten jako ten jakoby ten prožitek se zase vrátí

N: hmm

F. L.: @ a samozřejmě že tu třeba funguje takový to že kdybych si to slovo pro sebe opakuju dvacetkrát tak úplně přijde o všechnen význam

N: jasné . jo

F. L.: včetně toho synestetickýho . to je stejně jako když to slovo přestane znamenat úplně cokoliv

N: takže není to tak že by naopak nabylo ještě + ?

F. L.: ne

N: + na tý intenzitě tý chuti?

F. L.: né ne

N: spíš ta chuť vymizí

F. L.: no . to je takovej ten jako žejo @ čím víc se slovo používá tím víc přichází o ten význam

N: jako máte to takhle i když vám něká slovo vyvolává tu chuť a třeba je fakt frekventované slovo které se používá v běžné konverzaci že vám ta chuť může úplně u toho slova zmizet? jako bylo by to až takhle? Nebo se .. -

F. L.: možná jo . @ mě teda teďka nenapadá popravdě řečeno žádný .. frekventovaně používaný slovo .. který by vyvolávalo nějakou chuť . a né .. @ .. já nevím

N: kdyby to bylo třeba slovo stůl?

F. L.: stůl?

N: hmm

F. L.: stůl. no . tam je zase problém v tom že stůl se taky používá i jako stoly stolní . protože každý je trochu jiný . jo . takže stůl asi není zrovna vhodný příklad

N: auto?

F. L.: auto je cizí . to mi jako nic nevybavuje

N: hmm hmm výborně

F. L.: třebaá .. @ no .. voda .. voda mi evokuje leda tak chuť vody .. ale jako stojatý . ale specifickéj druh

N: hmm

F. L.: nevím jestli to má nákej jako význam ale .. né . to né asi . jedině když je to slovo furt opakovaný za sebou [v jednom kuse]

N: v jednu chvíli ale [když by to bylo po nějaký době] tak to je ten (3)

F. L.: [v jednu chvíli] noo . kdyby třeba . nevím . to slovo padlo v rozmezí nějakých deseti minut třeba desetkrát @ .. +

N: což se asi neděje

F. L.: + a ve okolí by bylo hodně jiných slov který toho hodně evokují .. tak to by . to by asi ten význam ani prožitek neztratilo

N: hmm . a v rámci toho by mě ještě zajímalo . jak musíte to slovo . jakoby přijmout . já to trochu upřesním . aby vám to tu chuť vzbudilo? jestli to slovo musíte třeba vidět napsané nebo když ho vyřeknete nebo když ho někdo jiný řekne . jestli jde i tady o tu podobu . jak ho vlastně vy přijímáte . jestli vám to vzbuzují slova která si někde sama jako přečtete? +

F. L.: jo takhle

N: + nebo slova která slyšíte?

F. L.: já myslím že obojí

N: + nebo je musíte říct? myslíte že jakoby jakákoliv varianta příjmu toho slova?

F. L.: jako když řeknu já . tak . @ tak to takovej prožitek jakoby nemám . spíš když ho někdo řekne mě . anebo já ho vidím napsaný . jakože já musím být recipient toho slova +

N: hmm

F. L.: + ne že já ho vyslovím . nebo že já ho napí* jako na* když já ho napíšu tak pak je napsaný pak . čímž pádem to už je . to už je . @

N: jasné

F. L.: + to už je nák synesteticky funguje . ale když ho řeknu já tak

N: hmm . a ve chvíli kdybyste to tom slově jenom přemýšlela?

F. L.: jo . tak to taky . ale to už je podobný jako kdybych ho četla . +

N: hmm

F. L.: + protože je to jakoby .. jako kdybych si ho předtím přečetla a pak vo něm přemýšlím . takže .. to je (3)

N: takže když ho napíšete slyšíte čtete anebo +

F. L.: hmm

N: + i když nad tím sama –

F. L.: jo jojojo jo

N: + přemýšlíte

F. L.: a musím si ho v duchu říct . jo jako

N: a @ .. hm .. hmm .. liší se u vás prosím nějak chuť kterou vám vyvolá slovo a reálně ta chuť když něco jíte? já když uvedu nějaký příklad +

F. L.: noo

N: + tak to možná bude zbytečně zavádějící . kdyby vám například nějaké slovo vyvolávalo chuť jablka

F. L.: hmm

N: tak jestli ta chuť toho jabka je jiná od chutě když doopravdy to jabko jíte ? jestli mi rozumíte

F. L.: ne . to si nemyslim. to nee . to si nemyslim . jako zrovna konkrétně @ to jabko jo. to je zrovna slovo jabko . pochopitelně . +

N: jasně

F. L.: + z pochopitelných důvodů . protože je tam ve spisovném tvaru žejo jablko . je tam slabikotvorný L . @ . ale jako jenom určitéj druh . abych byla přesná

N: jak to myslíte?

F. L.: jenom určitéj druh jabka jo . protože ne všechny chutnají stejně

N: hmm . takže že se vám vybavuje jenom určitá chuť

F. L.: hmm

N: a ještě v rámci toho slabikotvorného L je ta chuť . v rámci těch slov stejná? je to ten tvaroh? nebo je to takhle u toho jablka jablko?

F. L.: je to jako do něčeho kousnout popravdě řečeno a pak to tak ňák jako mít a cejtít tu chuť . takovej ten moment kdy do toho člověk kousne +

N: hmm

F. L.: + a pak to jako má a cejtí tu chuť

N: hmm

F. L.: + jakoby nejvíc

N: hmm

F. L.: @ tak to je ten pocit se slabikotvorným L

N: jasně

F. L.: u jiných je to třeba jenom jako kdyby si člověk jenom něco položil na jazyk

N: hmm .. a je ta chuť vždycky právě lokalizovaná někde v puse? nebo někdy je to jenom jakoby představa . tý chuti?

F. L.: většinou jo . nebo v krku prostě jako

N: + jakoby fakt cejtíte tu chuť fyzicky? že jakoby byla doopravdy v tý +

F. L.: docela jo

N: + v tý puse

F. L.: hmm

N: výborně

F. L. <SM>

N: jojo . super

F. L.: jako ne u všech ale . někde prostě třeba na jazyku . nebo jenom . nebo to jenom vyvolává takovej ten reF. L.ex kdy . člověk myslí na něco slanýho a .. @ začne jako slinit . prostě . ale jenom jako

N: hmm

F. L.: jo . tak todle

N: mám tady .. jo . v rámci toho že to je spojené konzistenci o tom jste mluvila . vnímáte i nějak jakoby teplotu toho . toho jídla?

F. L.: teplotu né . to né . to asi né . [jako studený teplý]

N: [tu vůni to jste říkala] že to vůbec teda . vůně v tom nehraje roli +

F. L.: ne

N: + v rámci té chuti

F. L.: ne . vůně určitě ne

N: a .. a @ hm . tady na to už jsem se vlastně ptala . jestli se nějak liší chuťové prožitky u jednoho slova . například . v rámci toho v jaké větě je to použití? Když jedno slovo je jakoby v různých kontextech . tak ta chuť zůstává stejná?

F. L.: jde . jde . o to . jako o to slovo . slovo @ samo o sobě

N: a můžou mít různá slova teda stejnou chuť? je to u vás opravdu že to L vzbuzuje jeden typ chutě a to se pak prolíná do různých slov?

F. L.: různý slovo? joo . jako co sem říkala ten špendlík @ @

N: + knedlík knoflík

F. L.: knoflík kbelík ..

N: hmm

F. L.: @ nebo blikat . +

N: hmm

F. L. + nebo plynout

N: @ existují nějaký teda konkrétní chutě jestli byste je mohla . zmínit který vám určitě žádnou chuť @ nějaké . @ nějaké chutě které vám se určitě nevzbuzují?

F. L.: to je těžký teda . popravdě řečeno . protože . neznám úplně všechna slova který existují a třeba +

N: jasné

F. L.: + existuje slovo který mi vybaví nákou @ zásadní chuť . jestli existuje nějaká chuť ..

N: jestli třeba víte když jako v běžném životě jíte pijete tak je to nějaká chuť kterou byste byla schopna říct že ta určitě nemusíte být vzbuzená žádným slovem?

F. L.: hmm

N: jako věřím že tyhle otázky musí být takové dost těžké [když se nad tím člověk zamýšlí]

F. L.: [nenene] no . tak jako . @ @ to je těžký . protože . na základě chuti vybavit si slova co k tomu patří

N: hmm

F. L.: to je docela náročný

N: hmm

F. L.: ale myslím si že . vono je to tak náhodný .

N: hmm

F. L.: vono je to tak hrozně náhodný . to se mi nedá říct . třeba když si vezmu ty základní chutě . ty hořký sladký slaný

N: hmm

F. L. @ tak určitě k nějakým - u nějakých slov už jsem někdy aspoň jednou měla .. už jsem u nějakých slov určitě cítila . ale že by byla nějaká jedna specifická chuť kterou <PT (2)>

N: ale v rámci toho co jste už zmiňovala . tak u vás jsou ty chutě mnohem komplexnější než že by šlo jenom o škálu slaný sladký hořký kyselý

F. L.: no

N: že jde fakt už o takovej komplexní vjem kdy vy pociťujete i nějakou tu strukturu a konkrétně <PT (1)>

F. L.: no no no . většinou struktura barva neba nějaká konzistence

N: hmm . @ jo . @ vy jste už zmiňovala nebo že si uvědomujete už ze třetí třídy +

F. L.: no

N: + tady ten stav . myslíte . nebo . řekla byste že vlastně tadytu synestézii . že to máte jako odjakživa? nebo uvědomujete si něco čím by to mohlo jako . vzniknout? [nebo]?

F. L.: [vzniknout] ? já nevím . já jsem . jako moje teorie je že to mám odjakživa . akorát jsem si neuvědomovala co to je . nebo neměla jsem pro to jméno a . to že něco takovýho existuje . to jsem zjistila právě až .@ .. před lety kdy jsem jako něco studovala +

N: hmm

F. L.: + americkou literaturu . a .. nějakýho autora . v jeho biografii se psalo že měl synestézii a to byl jakoby i nějaký výfluš .. jakoby <SM pardon [za to slovo]> +

N: [<SM ne ne ježiš dobrý>]

F. L.: + jakoby nějaký jeho . @ zápisek . @ jak vidí jednotlivý slova +

N: hmm

F. L.: + a u toho poznámka že je to synestézie a v tu chvíli prostě to dostalo jméno . tak jsem so o to začala zajímat @ @ a pak jsem @ objevila i tu báseň co napsal Rimbaud . [jestli znáte] +

N: hmm. jo. [<PT ty hlásky>]

F. L.: + ty hlásky no . a v tu chvíli jsem si řekla takže vono to má jméno asi to není úplně normální . jakože nemá to asi každej

N: a do té doby než jste to takhle vlastně přišla na to že má své označení . tak vnímala jste to jako něco normálního nebo naopak vám to přišlo jako -

F. L.: já jsem myslela že to má <SM každej>

N: jasný

F. L.: já jsem myslela že to je úplně normální . faktem je občas . @ mi to způsobilo trošku @ zmatky . jako například . jo . @ já jsem Plzeňák přišla jsem do Prahy . začala jsem se učit jezdit metrem jo.

N: jasný

F. L.: a ty metra linka a b c . a červená žlutá zelená a prostě jsou ty písmena přeházený já nemám A zelený ale červený .

N: hmm

F. L.: B nemám žlutý ale zelený a C nemám červený ale žlutý . úplně jako naopak ty barvy jsou tam přeházený

N: jo jo jo

F. L.: a teda v tom případě když mi někdo . někdo řek @ prostě tam pojedíš po zelený . tak já jsem že jo . šla na béčko a pak jenom koukám ono má jinou barvu . +

N: rozumím

F. L.: + prostě . tak sem si jako . jo . že v tomhle smyslu . @ a to je u mě vlastně bezděčná reakce vybavit si tu @ barvu k písmenu

N: a jste schopná to případně nějak jakoby ovlivnit abyste někdy . kdybysme mluvili o těch chutích . abyste ty chutě nepociťovala? jste schopná to nějak jakoby s tím pracovat korigovat to nějak?

F. L.: ne. ne . určitě ne . jako to to je prostě @ neovládnutelný vůlí . nebo já nevím . stejně tak nemůžu potlačit aby písmena neměly barvu @ nebo aby @ nějaký shluk nebo nějaká slabika .. neměla nějak jako .. chuťovej pocit

N: jasný . a @ víte o tom že by ještě někdo z vaší rodiny měl nějaký jakoby synestetický stavy nebo synestetický prožitky? bavila jste se o tom někdy s někým ve vaší rodině?

F. L.: no snažila jsem se ale . @ @ evidentně ne

N: jo

F. L.: @ nevím vo tom teda

N: ono je poměrně časté že se synestézie dědí v rámci rodiny +

F. L.: <PT aha>

N: + většinou jako spíš dispozice k tý synestézii než k nějakému z těch typů . tak třeba jestli někdo z vašich příbuzných . nebo jste netrefila na to že by to měl někdo stejný?

F. L.: já nevím . popravdě řečeno já většinu příbuzných vůbec neznám <SM>

N: jasně . rozumím . ale rodiče myslíte že oni nic takového nezažívají?

F. L.: myslím že ne . myslím že ne . nebo prostě jako ta generace jejich rodičů by se k tomu ani nepřiznala protože @ protože je tam přeci jen furt to stigma že něco nenormálního je @ problém

N: jasně <PT je to divný . vybočuje>

F. L.: joo . jako voni kdyby měli nějak takovej dle podivnej prožitek . nebo nemluvě o nějakých psychologických . nevím čeho . tak k tomu by se nepřiznali

N: hmm

F. L.: protože oni to pořád předpokládají za nějakou prostě @ vadu .. [za kterou se teda (stáhnou)]

N: [a vy?]

F. L.: já jsem . já už jsem jako trochu jiná generace . takže . já nevím . jak to vnímám

N: jakoby je to pro vás nějak problém nebo naopak výhoda? nebo je to prostě tak jak to je? a je to jakoby [součást] ?

F. L.: [součást] toho . součást jako . áá @ @ určitě mi to pomáhá si třeba zapamatovat věci

N: hmm

F. L.: třeba si hodně pamatuju daty . ne telefonní čísla z nějakého důvodu ale datum

N: díky čemu?

F. L.: díky tomu že to datum jakoby vytvoří takovej barevný pás jakže kombinaci barev bez letopočtů . prostě jenom datum . a je to prostě dvou až čtyřbarevná kombinace a na základě té si to zapamatuju

N: hmm . a můžou mít číslce i nějakou chuť?

F. L.: číslce

N: u vás

F. L.: jedině když se řekne slovem

N: jasně, že vnímáte to slovo

F. L.: jako @ když vidím tu cifru . se musím podívat na nějakou cifru ..

N: (3)

F. L.: támhle je trojka <SM devítka> . támhle je pětka .. nemyslím si .. ne ne ne . určitě ne .

N: a ještě teda vlastně jedna z posledních otázek @ když si třeba čtete něco . tak . svým způsobem přijímáte ta slova +

F. L.: hm

N: + já teda předpokládám že vám ty chutě asi vzbuzují

F. L.: hmm . jako . určitě naskakují [v průběhu]

N: [je to náh] může to být třeba tady v tom směru nějak jako rušivý pro vás? že se nemůžete koncentrovat na text? protože prostě to přebíjí chuť?

F. L.: né . naopak . naopak . to jako <SM podle mě> naopak jako zvýrazňuje prožitek z toho čtení a kolikrát si ten text i snáz zapamatuju

N: hmm . že si ho třeba propojíte konkrétně s nákejma +

F. L.: jo

N: + chutěma

F. L.: protože tam jakoby ta emoční nebo smyslová složka

N: hmm

F. L.: že takhle snadno @ sem schopná si slovo od slovo namemorovat . protože v tom sou . @ prožitky tohohle typu

N: a sou u vás dominantnější spíš to spojení slova a barvy? který jakoby přebíjí dejme tomu ty chutě . nebo máte nějaká slova spojená spíš s chutěma s barvama? dokážete jakoby říct co v tom dominuje? nebo jestli to je . jako tak přichází tak souběžně?

F. L.: já mám . já nemám jakoby barvy vyloženě u celejch slov +

N: aha

F. L.: + spíš jako u těch jednotlivých složek . u @ u těch jednotlivých grafémů . ale to musí to bejt prostě @ tiskací písmena

N: hmm

F. L.: možná já nevím . jestli to je tím . že se člověk učí psát nejdřív tiskací písmena . než potom začne jakoby ten školometský krasopis . u toho jako nic takovýho nemám . když vidím jako . já teda psace nepíšu. to v dnešní době už nikdo

N: aha . ale teda u psacího písma by vám -

F. L.: + u psacího písma pokaždý

N: u psacího písma -

F. L.: u psacího . tiskacího . <PT kecám> . u psacího ne

N: u tiskacího pokaždý

F. L.: u psacího právě ne . protože to sou prostě čáry takový jako . čáry

N: a takovýhle faktory můžou nějak ovlivňovat i ty chutě? vyloženě jako typografická podoba těch slov kdyby ste to četla?

F. L.: @ to ne . to si nemyslim . protože . @ když si to slovo přečtu . ať už je psace nebo tiskace . tak přeci jenom jakoby v duchu ho zpracovávám stejným způsobem . nehledě na tom v jakým tvaru ho vidím na papíře

N: hmm

F. L.: takže tam je mi to asi jedno . ale @ .

N: takže to v rámci těch slov a chutí nejde tolik ani o tu grafickou podobu toho slova ale až o ten vlastně zvuk

F. L.: duševní zvuk možná tak

N: jo

F. L.: prostě ten proces toho zpracovávání na abstraktní rovině . to nesouvisí ani třeba . nesouvisí na jakým podkladě jakou barvou . to slovo je provedený . ale prostě všechno . vyloženě vo .. že vezmu ten význam a přemýšlím nad ním nebo se ňák @ si ho v hlavě představím . ale u těch jednotlivých písmen . to musí bejt tiskací . musím ho vidět .. možná . nebo si ho představit . s tím tvarem v duchu @ takže u celejch slov . vyloženě barvy nevidím

N: hmm

F. L.: jenom když se na něj hodně soustředím . na to slovo a rozložím si ho . do . na jednotlivý písmena . tak pak jo

N: jasné . @ z mých otázek už je tohle vlastně všechno

F. L.: hmm

N: jenom bych se ještě zeptala jestli byste se nemohla na chvilinku nemohla zamyslet a nenapadly by vás nějaký konkrétní příklady protože ty jsou pro mě vlastně hodně cenný

F. L.: jasné . konkrétní případy chutě

N: hmm

F. L.: @ já bych potřebovala mít ňákej text abych z něj mohla nasávat slova . nebo na mě můžete házet ňáký slova

N: pocit

F. L.: pocit . pocit to je . jak . lízátko

N: hmm . a

F. L. : takový to co rozežere jazyk?

N: jste schopná říct proč? je to z ňákejch těch hlásek co to vzbuzuje?

F. L.: C možná . podle mě C

N: a citron?

F. L. : citron už je něco trošku jinýho

N: a citron je trošku zavádějící

F. L.: citron vono @ . citron je takovej specifickej . citron mi evokuje ňákej zvuk když nad tím přemejšlím . jakože . elektronicej zvuk mi evokuje citron

N: hm

F. L.: a kyselinu . nevím proč @ něco jako autobaterie . která má v sobě kyselinu a ještě je to stroj

N: k tomu mě ještě napadá jenom jedna otázka . můžou mít označení jídla jinou chuť než je ta chuť toho jídla? může vám slovo jablko vzbudit chuť prostě okurky? nebo . rozumíte? +

F. L.: jasné jasné

N: + může se prostě promixovat označení toho jídla s úplně jinou chutí?

F: hmm . jako ty . teď se bavíme vyloženě o slovech co označují nějaké jídlo . no to je zajímavý . to mě nenapadlo @

N: protože v rámci jakoby té barevné synestézie jsou lidi který si doopravdy označení barvy spojí . slovo červená si spojí prostě s modrou barvou

F. L.: jo takhle

N: jestli něco takovýho byste třeba (1) i u vás

F. L.: jako na názvy jídel . teďko honim v hlavě

N: například že guláš chutná jako něco jinýho

F. L.: to ne . tam je cejtít . takovýto hovězí . to ne . to vůbec . ale @ .. já přemejšlím . přemejšlím ... mě napadaj teďka spíš jako ty základní @ základní věci . nemyslim si . nemyslim si .

N: a kdybych se ještě vrátila vlastně k tomu vašemu @ já to nazvu jakože způsobem . tady těch . propojování tady těch vjemů . když tam jde konkrétně o hlásky . nebo o propojování hlásek . máte v tom ještě náký . @ konkrétní příklad který vás napadá kromě toho slabikotvorného L který tam takhle výrazně .. tyhle vjemy vzbuzuje?

F. L.: no @ možná slabikotvorný R taky

N: hmm

F. L.: jste schopná říct jakou chuť a v jakým slově?

F. L.: @ to asi souvisí s tím že písmeno R prostě by . prostě způsobuje drnčivej zvuk

N: hmm

F. L.: takže to je spíš jakoby něco tvrdýho

N: hmm

F. L.: chroupavej zvuk . strop . nebo @ . @ to až budu odcházet tak mě napadne miliarda úplně úžasných slov

N: né . né . chápu že takhle v situaci je to obtížný

F. L.: no . nebo ten citron . kyselina . že jo . chutě který nejsou jemný . který nejsou sladký . nejsou měK. K.ý

N: hmm

F. L.: jakoby ty R a L byly na opačným konci nákýho spektra

N: a v rámci toho L a tvarohu . tak je ještě ten tvaroh . jakou má jakoby chuť? jako . můžete mi ještě nák třeba . vnímáte jestli je to slaný nebo sladký nebo - ?

F. L.: @ slaný určitě ne . pokavaď to slovo neobsahuje náký S který je tam dominantní . pak teda jako jo ale pak už to není tvaroh . protože tvaroh nemůže bejt přece slanej . pak už je to náký sousto něčeho o podobný konzistenci . který . která . který je sůaný

N: hmm

F. L.: anebo i ty . ta chuť může být všelijak odstíňované . třeba když se řekne chleba . tak se mi vybaví ta střídka . jenom ta měK. K.á část . protože je tam to EL . @ . to samo vo sobě má spíš kyselou chuť

N: kyselou?

F. L.: no jako nakyslou . prostě jako chleba . možná i slanou . nevím . prostě jako by ta chuť tam je a jakoby ten pocit toho

N: hmm

F. L.: nebo třeba slova ... třeba když se řekne slovo rajče . tak mě se vybaví . to není chuť . spíš jako . možná že tam je náká vůně . nebo něco . prostě když se zmáčkne zralý plod a vyletí ty semínka v tom slizu .. asi že je tam písmeno Č který je jak náký plesknutí něčeho

N: a můžu se zeptat @ <SM>

F. L.: <SM já sem si teď představila jak bude náký ty transkripty v tý češtině>

N: né ne né . a cítíte potom tu chuť jako vážně v puse?

F. L.: toho rajčete . kyselou možná . to asi jo . ale ne tak výrazně jako u jiných slov který maj nákou slabikotvornou část . spí že tohle jakoby evokuje . to je jak sem říkala . něco jako když člověk cejtí jenom na jazyku ale nemá to nutně prostě @ není toho plnej

N: jo

F. L.: nemá sousto

N: skvělý

F. L.: <SM no>

N: kdybyste si ještě na náký příklady vzpomněla klidně říkejte

F. L.: klidně na mě můžete jako náhodně náký slovo @ pálit

N: hodný

F. L.: hodný? to je sladká chuť . protože . vono to jakoby . mě se to propojilo se slovem jahoda . jahoda má prostě . jako kdyby si člověk líznul @ něčeho . s jahodou . ale taková ta umělá chuť jahody . jako když je jahodovej likér . nebo . jahodová limonáda . nebo prostě něco takovýho

N: mluvit

F. L.: mluvit? .. no zrovna to je zvláštní tam nic necejtim .. jako evokuje taky náký sousto něčeho ale spíš si jako . plnou pusou slov než náký konkrétní chuti

N: a třeba pes?

F. L.: pes? pes . pes . pes ne . to je krátký jednoslabičný . tam na tom slově jakoby není co by mi mohlo něco evokovat

N: kočka? mě teďka spíš napadá jestli se [ten význam pro vás vlastně to může nějak ovlivnit nebo narušit] ?

F. L.: [kočka jasně] kočka mě spíš evokuje . @ to je docela zajímavý . já když nad tím teďka tak přemýšlím . tak mi kočka evokuje když člověk sáhne na něco chlupatého . chuť kočky ne <SM>

N: a dřevo?

F. L.: dřevo . a dřevo je docela vůně .

N: vůně?

F. L.: hmm . ale vůně dřeva . takže to nepokládám za něco mimózního . ale že evokuje vůni . když je teplý dřevo . nebo santalový dřevo . nebo navlhlý dřevo . čerstvý dřevo

N: a třeba když se takhle spolu teďka bavíme tak .. i v rámci naší konverzace jsou třeba nějaká slova která říkám že by vám teďka v hlavě vlastně se fakt od* nebo že byste pocítovala v ústech nějaké chutě?

F. L.: to bych se na to musela soustředit . ale třeba @ když ste řekla slovo jablko . tak to jako jo . takovej ten pocit když člověk se @ zakousne do toho jablka . vznikne takovej ten zvuk . to . ta složka zvuková . to BLK . @ pak vlastně když člověk cejtí tu šťávu

N: a jak jste teďka zmínila že byste se nad tím musela – nebo že byste se musela soustředit

F. L.: no

N: a jsou situace kdy třeba ty chuti vůbec nepocítujete protože něco?

F. L.: jo . určitě . většinou ten synestetický zážitek je celkově slabší . třeba když sem ve stresu . nebo je na mě vytvářený nějaký tlak . tak tohle všechno odpadne.

N: a třeba vaše nálada? Myslíte že v tom taky hraje roli? nebo v jakým je člověk rozpoložení?

F. L.: @ to nevím . na náladě to asi až zas tak . to . nevíš . ale spíš na tom @ jestli jsem v klidu nebo prostě jestli je na mě vytvářený nějaký tlak kterej vytěsňuje všechno ostatní . ale to už jako musí být . a samozřejmě ty @ ty @ grafémy s barvou mám furt . nezávisle na tom jestli jsem ve stresu nebo ne .. více či méně to je tak nějak stabilní . třeba konkrétně tu chuťovou složku sem . ta jako odpadne když třeba nějaký text čtu hrozně rychle

N: hmm

F. L.: nebo ..

N: a jsou třeba nějaká slova která by vám v poslední době nově jakoby vyvozovala nebo navozovala pocit té chutě?

F. L.: to asi né protože tak nějak jako ten . @ .. to slovní vybavení mám víceméně furt stejný . to bych se musela naučit úplně nové slovo . to by muselo přijít úplně nové slovo

N: jasný

F. L.: @ to asi né . to asi né . teď mě napadá slova kopřiva žejo . tak to je hořký slovo

N: z důvodu jakýho?

F. L.: z důvodu že si prostě představím tu kopřivu . z kopřivy si představím kopřivovej čaj . ten je hořkej . plus ještě kopřiva má slovo . má . Ř a ještě je žahavá . což samo o sobě je horzně takový jako nepříjemný a hořký . já nevím . jo? jako bolest

N: já teď přemýšlím já tam vnímám dva vlastně mechanismy u vás . že jedno je skrze ty konkrétní hlásky které to slovo obsahuje a je taky druhá varianta přes jako nějaké asociační roviny že to slovo přečtete . pak si uvědomíte co to slovo označuje za tu konkrétní entitu

F. L.: určitě . určitě jo . ale někdy to jde prostě přes několik levlů @ a to může být i nějaký jako absurdní asociace . prostě řetězení . a pak to ve mně vyvolá nákou jako tu finální chuť . nebo nákej prožitek kterej s tím souvisí .

N: a dyž ste říkala že to jde přes několik levlů tak může se ta chuť v průběhu tady toho . docházení jako k té závěrečné chuti . proměňuje se ? jako že to jde skrze chuť a bě až k chuti –

F. L.: jo takhle . ne to ne . protože to základní slovo mám chuť v hlavě ale ten zbytek . jakože ta asociační řada . ta se neodehraje jakoby na stejný úrovni s tím základním slovem . ta je jakoby . Je to hlavní slovo . to je tam pořád . a mezitím se uděje v mikrosekundě tady to řetězení . teprve až když se k tomu vrátím proč kopřiva má pro mě hořkou chuť . tak si . tak mi dojde jak k tomu vlastně dojde

N: takže pak vlastně zpětně si uvědomujete ten mechanismus až když už to chutnáte?

F. L.: jo jo jo . hm . třeba . železo . železo z nějakýho důvodu evokuje @ taky něco jako jak sou takový ty trubičky vánoční . taková ta červenobílá proužkovaná hůl jak se to prodává v Americe

N: jojo

F. L.: tak třeba lízání tohohle až to jako popraská jazyk . nedokážu říct proč tohle . železo . prostě je tam L . evokuje to želé nějaký . sladkost . a lezo . evokuje to že to člověk lízá . železo . lízat prostě něco co je sladký

N: třeba slovo lezec?

F. L.: lezec @ to už né . protože to už evokuje ten pohyb jak někdo prostě leze někam po zdi

N: a to prostě žádnou chuť neevokuje?

F. L.: ne ne ne

N: skvělý . já vám poděkuju .

Příloha 6 (J. I.)

Přepis rozhovoru se synestetičkou J. I. ze dne 14. 7. 2016

J. I.: to že se to menuje synestézie a že jí mám sem se dozvěděla loni teprve . protože [do té doby sem si myslela] že sem teda jenom nějaká divná <SM>

N: [ahá]

J. I.: a že teda mám určitý vjem který jiný lidi nemají a to že je nemají druhý lidi sem zjistila jako dítě a pak už sem se nikoho radši neptala . no a když mě bylo asi . já nevím . čtyřicet . tak sem se setkala s jedním chlapem . kterej mi tvrdil že má taky barevný písmena a hádali jsme se o ty barvy a to byl jedinej případ kterej teda si (ukazoval na čelo)

N: aha

J. I.: ale jinak sem to nikdy nikomu neřekla ani v rodině jo +

N: hmm

J. I.: + to nikdo nevěděl a . @ pak sem @ jednou dělala ty korektury a hledala sem jak se píše slovo synestézie a @ našla sem článek . teda odbornej . ve kterym byl odkaz ať se hlásíme . tak sem na ten mejl napsala a tím se to rozjelo . ale jinak @ využívám tu synestezii já . v soukromym životě k tomu že @ hlavně teda maluju jména . křestní jména . ale nemaluju je jako synestetický obrazy protože to by třeba každá marie měla stejný barvy . jo

N: rozumím

J. I.: protože všechny písmena jsou ustálený na nějaký barvě

N: takže u vás je primárně tady ten typ synestézie kdy grafémy vzbuzují nějaký typ barvy?

J. I.: ták . ták . jednak barvy a jednak @ říká se tomu údajně teda . personifikace . říkám to správně?

N: určitě

J. I.: a cejtím úplně jasně a zřetelně že to sou jako <SM lidi> . jako kdyby to byl člověk a měl nějakou povahu . takže každý písmeno a každá číslice má vlastně svoji povahu a svoje vlastnosti

N: mohla byste mi třeba uvést nějaký konkrétní příklad ? [já vím že je to takhle asi těžký]

J. I.: [třeba A je -] není to vůbec těžký . todle já mám tak dobře . protože se na to totiž soustředím celý život . jo . tak to mám dobře vytříbený . a tam se prostě nespletu . protože je to pořád stejný . tak třeba áčko je hodně odvážný průbojný sebevědomý . béčko je takový laskavý ale taky sebevědomý není to žádněj utáplej drobeček . céčko je takový spíš otevřený ale zase nehrne se do ničeho nák strašně jako -

N: a dokázala byste říct na jakém mechanismu vlastně fungují takhle ty [vaše spojení]?

J. I.: [to já vůbec nevím] ale já bych řekla že to dělá ten tvar toho písmene

N: hmm

J. I.: určitě ten tvar

N: takže třeba A tím že jako stříška je ostré –

J. I.: asi . ano ano . že jakoby směřuje nahoru a jakoby i takový ohnivý . já ho mám i teda jako červený
<SM jo–

N: takže písmena vám vzbuzují jak barvy tak i vlastně nějaké vlastnosti nebo personifikace?

J. I.: jo . ty vlastnosti hodně . když jsem byla malá tak sem měla takový praštěný nápady . já sem strašně nerada utírala nádobí .

N: ano

J. I.: a já jsem si tam takhle personifikovala i přístroje +

N: ahá

J. I.: + my sme měli spoustu přístrojů všelijakých . ty sem utírala nejmíň ráda . <AO> no a @ @ tak abych se zabavila . tak sem si říkala . tak vidličky budou jako pubertáci . lžíce budou ženské . nože budou chlapi a malé lžičky malé děti a celej náš panelák sem dala dohromady s tím . tohle bude paní Nováková [todle bude Maruška] +

N: [jo vy ste jim přímo dala jako jména]?

J. I.: + který osoby z toho baráku to sou . ale to sem byla opravdu malý dítě . a říkala sem si potom jako když sem si na to vzpomněla v dospělosti že to asi vlastně není zas taková úchylka . že jsem se prostě bavila

N: a myslíte že vám to teoreticky zůstalo? [že by lžička . jestli to bylo v období toho dětství . nebo]

J. I.: [<SM ne to ne . už ne >] to já sem . měla . nebo mám děsnou představivost . takže zase školní vobědy mi nechutnaly . ale to bych řekla že nebyla synestézie . tam sem si zase připodobňovala . mě hrozně nechutnalo maso . tak to bylo různý pohoří a polívka bylo všelijaký moře a tak sem se cvičila v zeměpisu . a třeba kolínka ty . to bylo potrubí na plyn <SM a takovýdle kraviny>

N: ahá . a vy ste přímo tomu masu dávala jakoby název [nějakýho konkrétního pohoří]?

J. I.: [jo jo] konkrétního pohoří . to @

N: a pamatujete si třeba ještě nákou takovouhle dvojici jaký maso bylo jaký pohoří?

J. I.: nó třeba hovězí to většinou byly takový ty tvrdý hory třeba jako jsou vysoký tatry [nebo himálaje]

N: [takže na základě té struktury masa]

J. I.: noo

N: a třeba kuřecí?

J. I.: kuřecí to byly krkonoše

N: a tady už by to bylo třeba i na základě podoby toho slova? že jakoby to K v tom kuřecím mase?

J. I.: to asi né . ne ne ne . to určitě ne

N: já tady . já bych se vás hlavně chtěla zeptat na vlastně slova která vám vzbuzují nějakou chuť nebo vůni . myslíte si že vám vzbuzují chuť jenom některá slova nebo –

J. I.: ano

N: a mohla byste mi říct nějaké příklady jestli máte?

J. I.: .. to teda ted' vopravdu . spíš . uděláme to obráceně .

N: hm

J. I.: říkejte mi slova a já vám řeknu kde mám . a de vám o chuť nebo i o vůni

N: primárně by mě zajímala ta chuť

J. I.: chuť dobře

N: s tím že ta vůně je s tím mnohdy spojená

J. I.: dobře . tak zkusíme to

N: kdybych vám řekla slovo stůl

J. I.: stůl . já si musím odmyslet význam toho . že to je stůl teda .. tam . tam bych moc chuť asi teda necejtila

N: nebo třeba slovo květina?

J. I.: a když tak třeba takovou nahořklou . u slova květina . <PT květina> .. tam by to bylo něco sladkého

N: hmm . dokážete říct proč ? [jakoby co to ovlivňuje?]

J. I.: [noo to] právě mám obavy . jestli to není rozumová úvaha . že byl med . jo . nevím .

N: aha

J. I.: ale květiny mi přijdou všechny že chutnaj sladce . ať je to cokoliv za kytku . i pelyněk mi bude v duchu jakoby chutnat sladce

N: já sem se vás asi primárně mohla zeptat ale to už je docela zřejmé . jestli vám vybavují chuť i taková slova která neoznačují přímo nějakou potravinu . nějaké jídlo nebo nějaké pití?

J. I.: to docela určitě

N: to je to hlavní co mě zajímá . skvělý . a byla byste schopná říct jestli to jsou konkrétní slova nebo slova abstraktní?

J. I.: mnohem líp mi to jde u abstraktních slov a taky u cizí řeči kdy nevím kdy nevím co to znamená to slovo . tam to mám jasný

N: to sem moc ráda . že tohle říkáte . [to se vás pak zeptám ještě trošku víc]

J. I.: [protože mě ruší] mě ruší @ to že vím co ta věc znamená a jaký má vlastnosti ta věc a jak by asi třeba u slova stůl vonělo dřevo . že jo . to mě tam ruší . to už není synestetický

N: a v rámci těch abstraktních slov kdybych vám řekla názvy nějakých pocitů nebo stavů . třeba smutek nebo radost?

J. I.: zase . já tam mám hlavně ty barvy . smutek vidim takovej hodně tmavě šedej a přide mi takovej trošičku <SM s prominutím> usmrkanej . ale není to asociace s pláčem . to rozhodně ne . spíš něco jako hustýho táhlýho protivnýho nepříjemnýho

N: a naopak ta radost?

J. I.: radost . zase . tam to mám barvy no

N: hmm

J. I.: světle žlutou oranžovou svítivou a @ z chutě dost +

N: hmm

J. I.: + to teď fakt nevím

N: v pořádku . [a jak jste zmiňovala že to sou hlavně cizí slova]

J. I.: [asi taky něco takovýho -] no .

N: tak sou to cizí slova z řeči kterou vlastně vy ovládáte?

J. I.: ne . nesmím ji ovládat . ne . jakmile neznám význam tak mi to jde úplně skvěle . právě u těch slov kde neznám ten význam

N: aha . a kdybych vám například řekla slovo který v češtině vůbec neexistuje jo . například slovo brola . myslíte že to by vám bylo schopné vzbudit nějakou chuť?

J. I.: no určitě . to mi chutná jako kuřecí stehno <SM>

N: aha . a můžu se vás zeptat proč?

J. I.: <SM nevím>

N: ste schopná to nějak zrekonstruovat?

J. I.: protože je to takový . já teda maso nejím už dvacet let . ale pamatuju si +

N: aha . tak to teda o to víc zajímavý jestli ste vegetarián

J. I.: + pamatuju si že brola . to je úplně krásný . jak se člověk do toho zakousne a je to šťavnatý a kulatý maso je to . je to takový . nemálo vláknitý . prostě perfektní

N: aha . a slovo tanep?

J. I.: a je to na konci B nebo P?

N: P

J. I.: tanep . ale to už zas bude spíš asociace . to mi zase smrdí jako lepidlo . ale to možná . protože mi to připomíná lepicí pásku . nevím

N: jako připomíná . jak vám to slovo připomíná lepicí pásku?

J. I.: no já nevím jestli nebyla někdy značka podobná na to . to nevím

N: aha . a když ste se mě zeptala jestli je na konci P nebo B . tak kdybych vám řekla že je na konci B

J. I.: tak to by bylo jiný . to by bylo jiný .

N: ačkoliv to slovo dejme tomu zní stejně . tanep a taneb

J. I.: jo ale já vidim furt ty tvary
N: takže vám jde o tu grafickou
J. I.: vždycky
N: takže vy si představíte to slovo jak vypadá napsané?
J. I.: ano . ano . i u tý synestézie kde mám ty barvy přiřazený . nebo kde slyším třeba hudbu u některých slov nebo tak . tak vždycky mi de o ten tvar ne o ten zvuk
N: a taneb B na konci . můžu se zeptat . jak by tady ta chuť vlastně vypadala? Nebo co je to za chuť?
J. I.: to by bylo víc teda takovýho do medovýho . to by bylo příjemnější
N: hmm . a kdybych vám řekla jiné slovo které končí na B třeba holub
J. I.: to už by nebylo sladký <SM to už mě zase ruší že vim že to je holub>
N: jako ovlivňuje konkrétně ty hlásky v tom slově tu výslednou chuť?
J. I.: určitě
N: to je moc zajímavý že byť by to slovo znělo stejně tak by vás ta grafická podoba ovlivnila .
J. I.: ano . to je zajímavý
N: a kdybych konkrétně teda . <SM jak jsem zmiňovala toho holuba>
J. I.: . holub . to mi . to mi nechutná moc hezky teda . to @ teda @ tam bych @.. přestože mi holuby nevadí . já je mám rád . sou hrozně chytrý sem se nedávno dočetla . ale @ . bylo by to spíš takový neutrální a takovýho něco jako @ spíš ta chuť jako sliny . no . ale to mě asi dělají to L a B i v jinejch slovech . jo
N: a například slovo klobouk?
J. I.: no . to by bylo podobný . no
N: k slovu holub?
J. I.: <SM to mi připomíná holuba>
N: a je to teďka protože se bavíme o holubovi?
J. I.: <SM určitě no>
N: a myslíte že by ten klobouk (2)
J. I.: to byl takovej nemístnej fórek . ale fakt je to . že se mi hned vybavil ten holub . fak je to stejný podobný . hodně . mně hodně záleží na tom spojení když sou některý hlásky vedle sebe anebo sou tam vobsažený jo . a když je tam L a B
N: hmm
J. I.: anebo třeba i U tak pro mě je to prostě mazlavá bublina pokaždý
N: takže třeba slovo kloub
J. I.: no . to je taky to samý . no
N: nebo paluba

J. I.: to taky by mi připomínalo spíš teda jako sliny

N: hmm . takže myslíte . že by třeba ten mechanismus mohl fungovat tak že pakliže to slovo obsahuje L B U tak že ta stejná písmena by vám navodily stejnou chuť?

J. I.: jo +

N: nehledě vlastně na ten význam toho slova?

J. I.: + něco vazkýho víceméně bez chuti bublinovýho tahavýho . no . nic moc jako <SM>

N: a jablko? dobře to je velmi specifické

J. I.: jablko mě zase trochu ruší protože vim že jabka sou strašně dobrý ale jablko @

N: hmm

J. I.: tam to malinko to K zmírňuje ale stejně to BL by mi tam udělalo ten podobnej pocit no

N: takže jestli tomu správně rozumím tak vy se pokoušíte si odmyslet . vám nejde vůbec o význam toho slova [takže vy si ho doopravdy představíte] v mysli napsané to slovo?

J. I.: [emm . to ani nesmí . protože -] jo. [já ho vidím v mysli napsaný]

N: [a podle toho z jakých hlásek je] složené tak se vám vybaví ta chuť

J. I.: jo

N: hmm

J. I.: protože právě . protože sem přečetla vo synestézii spoustu všelijakejch prací a @ . já nevím jak se tomu odborně říká . studií

N: ano . ano

J. I.: @ a tam se všichni shodují na tom . že právě pokud @ to slovo třeba připomíná jiný slovo

N: hmm

J. I.: nebo vyvolá nákou představu něčeho co má vztah k tomu významu toho slova . tak že to není synestetický . protože to by mohl mít kdekdo kdo má trochu představivost . takže tam je to asi . dost těžký to odlišit no

N: ono se vlastně hovoří o dvou tendencích . ale vy už ste moc vzdělaný <SM takhle synestetik> vy už toho hodně o těch stavech víte

J. I.: no protože já sem se strašně nadchla když sem zjistila že to existuje . že to má méno . a že teda je nás víc . to hlavně to mě úplně nadchlo

N: v populaci se hovoří u tohoto typu té lexikálně-chuťové synestézie o nulá celá čtyřech procentech což vlastně . ono to zní takhle jako hodně málo . ale já sem to pak přepočítala na českou populaci . na populaci české republiky a ono to sou tisíce lidí a u té synestézie ty grafémy a barvy tak tam sou to 4 % . takže to je poměrně hodně lidí [to je nejčastěji rozšířený typ]

J. I.: [já sem se teďka začala ptát] a sem našla šest synestetiků jenom na svý přednášce v <AO> . a zjistila sem že i moje dvě děti to mají . velice výrazně . a syn ten mladší . mladší syn ten má i tudle lexikálně-chuťovou nebo jestli to říkám správně

N: úplně úplně správně

J. I.: nevím jak ptala sem se ho proč ten test nevyplnil a něco mi na to řek a nevím co . už nevím co . jestli měl nějaký technický problémy nebo že neví . neví potom . nevím nevím . to bych se ho musela zase zeptat

N: a když ste zmiňovala že jenom na vaší přednášce bylo šest synestetiků . tak vy vedete . nebo máte nějaké [přednášky o synestézii]?

J. I.: [to bylo jenom jednou] já sem totiž pronesla do éteru na radiu vejd že založím klub synestetiků na <AO> a tak sem chtěla dodržet slib

N: já bych si ještě vrátila k těm vašim prožitkům jestli můžu

J. I.: jasné

N: já sem vlastně zmiňovala nějaká ta nesmyslná slova která vlastně v češtině nemají význam @ mě by zajímalo jestli třeba u vás by hrál nějaký význam jaký slovní druh to slovo je?

J. I.: to asi ne

N: jestli by převažovala třeba podstatná jména nebo slovesa

J. I.: to asi ne určitě né . u mě je to seskupení těch hlásek

N: hm

J. I.: a souhlásek samozřejmě

N: mě teďka napadá třeba sloveso plout . tam se teda nevyskytují úplně tytéž jako jsme předtím zmiňovaly . myslíte že by mohly navodit-

J. I.: já mám bohužel spíš ty vobrazový vjemy . no . ale to asi taky já sama nerozeznám . já sem tohle si nepochybovala

N: [nebo třeba bloumat]

J. I.: kdybych já tenhle druh věděla jo že třeba něk je zařazený jo . tak bych se třeba na to časem soustředila a potom ono se to vytříbí a ustálý . že . je to vždycky stejný

N: hmm

J. I.: ale mě tam teďka ruší plout první co mě napadlo že mám chuť na kapra druhý co mě napadlo protože se odpírám maso skoro třicet let nejsem žádná-

N: a to je zajímavý že vlastně teda maso nejíte [a přitom ty masový vjemy takhle -]

J. I.: [a mám na něj furt chuť . to je hrozný .] to je hrozný . protože já teda se přiznám že . @ když sou třeba farmářský trhy u nás .tak obcházím stánky s klobásama a mám na to strašnou . ale jenom se jako koukám a zase vodejdu . já bych to do pusy nedala . ale @ nejsem takovej ten zapálenej vegetarián

když samozřejmě . strašně mě mrzí že ty zvířata sou týraný . ale u mě ten motiv je takovej že prostě to maso nejím a nebudu ho jíst . ale chuť na něj mám no

N: a myslíte že takhle zažíváte ještě jakoby jiný chutě který vlastně reálně vůbec jako nepožíváte? že třeba takhle vám to vyvolává –

J. I.: určitě . určitě

N: můžu se zeptat jaký třeba?

J. I.: chraň bože . kdyby mi to –

N: tak maso samozřejmě znáte . protože ste ho někdy jedla

J. I.: ale tak

N: nebo dokázala byste mi říct nějakou chuť kterou víte že zažíváte ale přitom jí už dlouhodobě nekonzumujete?

J. I.: třeba u slova rybník se mi @ vybavila taková kořeněná právě chuť až jako pepřový

N: hmm

J. I.: a já pálivý koření taky nemůžu i když to mám taky hrozně ráda

N: hmm

J. I.: všechno co se mi odpírá <SM> tak (1) @

N: a myslíte že třeba převažují u vás ty chutě . že vám ta slova vyvolávají právě ty chutě který už právě dlouhodobě nějak nekonzumujete?

J. I.: ne . to bych neřekla . já spíš myslím že to záleží slovo od slova . že tam pořád určující je to uskupení těch písmen vedle sebe

N: hmm

J. I.: ty skupiny nákejh těch písmen není to slabika . není to . nemusí to bejt slabika . ale je to prostě že se položí vedle sebe jo . třeba . když je vedle se K N tak to cejtim vysloveně teda zápach . to je mi hnusný

N: třeba ve slově knoflík?

J. I.: á <znechucení> to je úplně nejhorší

N: knedlík?

J. I.: tam je i F a to už je .. knedlík ..

N: nebo knot?

J. I.: knot .. no .. tydle slova opravdu nemám ráda

N: ahá

J. I.: a pak sem zjistila že třeba jméno –

N: a že vám to smrdí to K N? nebo jaký je ten stav?

J. I.: jo . přímo smrdí . no no úplně a jako chuť fuj jako jako . jako když člověk kousne do něčeho zkaženého

N: a cejtíte že do toho doopravdy jakoby kousnete? mnebo si jakoby představujete?

J. I.: ne . já si představuju . když to po mně takhle chcete . jak by to asi chutnalo když bych to měla v puse jo . ale . @ nemusim to v tý puse mít . ne ne nedělám si představu že do toho slova kouše nebo že by těch písmen

N: hmm

J. I.: ale . prostě .tak mi to vyvolá tudle tu [tendle pocit divnej]

N: takže jakoby ta chuť je vaše pak mentálně představa? jakoby to v hlavě ta chuť?

J. I.: ták ták . ale to jako vždycky . ale ty barvy to taky není že v textu . já taky vidim černý písmena na bílým podkladě ale když chci tak vim že sou tak a tak barevný . takže to je taky jenom představa v tý mysli

N: a mě ještě napadá to KN <SM> já vás takhle budu chvilku trápit .

J. I.: <SM>

N: třeba slovo leknín? to by byla totožná nepříjemná chuť?

J. I.: aha . to je zajímavá otázka teda . no . to by bylo ambivalentní . protože vim že leknín je krásná kytko ale zase je tam za tím to I měkký . tak tam mi to K tolik nevadí

N: aha

J. I.: @ leknín . ale rozhodně bych necejtila vůni . když bych si odmyslela co leknín znamená . ono to hrozně hrozně ruší ta představa tý věci jo . leknín

N: a ta představa tý . ten význam teda toho vlastně toho slova . ta představa tý věci . tak ta by vám znemožnila vám si k tomu připojit ať už teda barvy nebo vůni nebo chuti? doopravdy vás ruší ten význam toho slova?

J. I.: protože pokud vidim v duchu rozkvetlej leknín . tak vim že krásně voní . že je krásnej žejo . tak tam už je blok k tomu abych se soustředila na ty písmena který dou po sobě jo.

N: hmm

J. I.: ale když se pokusim si odmyslet tu kytku .. tak to KNÍ mi tolik nevadí . to zas @ .. to není jako ty předešlý slova jo

N: hmm

J. I.: tady . tady je to zajímavý čím to je . ale asi tím Í . tím že se to jako změnilo na Ň v tý výslovnosti

N: hmm . vy ste zmiňovala . nepříjemný chutě když tam jsou písmena B a L a teď K a N

J. I.: BL nejsou úplně nepříjemný . ale jsou to takový ty bublavý věci z lidských útroby <SM> který člověk nemusí jako

N: aha aha

J. I.: ale někdy i . bez chuti jenom . ale takový vazký bubliny . ale to je zase . vidíte . asociace z toho BL jo . jako bublina . já nevím .nevím

N: a napadaly by vás nějaký jakoby shluk písmen který by vám navozovaly nějaký příjemný chutě? Nebo nějak ještě další písmena která by vám vyvolávala jakoukoliv chuť ? zatím ste . tady to úplně neznělo jako příjemná věc

J. I.: takhle zpátky nevím teda . noo . já mám většinou nepříjemný vjemy . ty člověk hodně vnímá teda +

N: to je intenzivnější?

J. I.: + ale něco krásnýho . teda to teď asi na nic nepřídu .

N: a slovo slunce? Když se nám sejde třeba s tím L takhle ES které je poměrně ostře . tam dominuje

J. I.: to by mě spíš přišlo jako nějaký parfém . ale to už zase nevím . jestli nekecám . protože . jak sem už řekla několikrát . já tohle si . nikdy – nikdy sem si to netrénovala a nesoustředila sem se na to . ale začnu . když začnu . tak si můžu zapisovat . a pak třeba za měsíc se můžu podívat jestli ty vjemy sou stejný a když stejný nebudou . tak teda tam . to znamená že teda ta synestézie mi nefunguje .

N: hmm

J. I.: pokud by byly aspoň podobný . tak to může bejt že se to časem jako vytřibuje no

N: já bych na vás měla otázku . kterou už ste mi možná částečně zodpověděla . hraje roli . jestli to slovo slyšíte jenom jednotlivě nebo když je zapojené v nějaké celé větě?

J. I.: to si myslím že ne

N: může to ovlivňovat jakoby tu chuť?

J. I.: ne . já . spíš . u mě tu chuť ani tak nedělá celý slovo jako ty shluky těch určitých hlásek no

N: hmm . takže by ta chuť byla . vlastně zůstala tím pádem stejná i kdybyste to slovo slyšela (2)

J. I.: asi jo no .asi jo

N: a teďka otázka která by mě u vás teda velmi zajímala . jestli tyhle stavy zažíváte u češtiny nebo i u dalších cizích jazyků které ovládáte nebo potažmo které teda neznáte?

J. I.: asi jo . ale mírnějš . u těch co znám ten význam tak to de tak jako bokem

N: jak to myslíte? co znamená že to de bokem?

J. I.: to znamená že to tak jako někde . vzadu v hlavě vnímám . ale nějak mě to neruší nebo se na to nesoustředím

N: u slov kterým rozumíte?

J. I.: u těch co znám . tak . daleko víc se soustředím na význam toho slova

N: hmm

J. I.: ale u tý řeči teda .u tý němčiny . tam i kdybych znala význam toho slovo . protože těch půl roku sem se učila .tak tohleto přebije bohatě teda

N: a jsou to zase konkrétní náky . hlásky . které vám jsou takhle nepříjemné?

J. I.: určitě . a to podobný seskupení jako v té češtině . a já mám podezření . že třeba ten knoflík jak ste říkala že tam je to KNF a že mi to připomíná tu němčinu . že proto je mi to . je mi to nepříjemný

N: takže třeba německá knajpe?

J. I.: <znechucení> no . to je hrozný slovo . fůj . néé <SM>

N: <SM je to špatný> ?

J. I.: <SM to je jak když sem na mučení> český knedlík snesu jako jo . ale jako knéedl to jako . to prostě je strašný

N: [a vzhledem k tomu že ta výslovnost je trochu jiná -]

J. I.: [já to mám ale od malinka] vzhledem k tomu že moje maminka se učila německy že jo . @ když vona . vobčas používala takový ty . v češtině slova jako vykslajvant tak to já sem vždycky křičela <znechucení> fuj neříkej to

N: a je to teda u němčiny jako komplet všechna slova?

J. I.: no . úplně všechny ne . ale většina teda . většina . no

N: takže už třeba gutn tag už to by mohlo bejt pro vás nějak –

J. I.: to mi asi nevadí . asi proto že sem to slyšela . to mi nevadí . ale přijde mi to asi zas že bych vyprskla smíchy no . mě i ta německá výslovnost přijde srandovní . jako taková . jako

N: hmm . ale tady vlastně jestli těm slovům přímo rozumíte nebo ne –

J. I.: tady to vůbec nemá vliv

N: a u nákych ještě dalších cizích jazyků které . [ať už vlastně ovládáte nebo ne]

J. I.: [třeba nemusím francouzštinu] kterou tea neovládám vůbec

N: hmm

J. I.: sice umím . já mám takovou divnou vlastnost . že ve většině řeči přečtu správně . když se to píše . tp nevím čím to je . když sem se učila italsky . tak sem nikdy neudělala chybu . vždycky sem věděla kde je třeba přízvuk kde je výjimka . že přízvuk třeba nebude na předposlední slabice že bude na první . to sem se taky učila třeba jenom půl roku . protože pak sem se stěhovala . a učitel byl starej a pak mi umřel . tak pak sem v tom nepokračovala

N: aha

J. I.: ale jako u té . u té němčiny . @ teď sem se zamotala a nevím na co ste se mě ptala původně

N: jestli třeba ještě další řeči . jazyky . mohou vzbudit chuť u vás?

J. I.: tak ta francouzština mi připadá taková jako rozblemcaná taková jako kaše jo . jako když je všechno rozmixovaný . ale zase jo . to může bejt u mě zas náky asociace . protože hašé . nebo takový jejich všelijaký pyrė . to je vlastně z francouzský kuchyně a mně je to takový náky nepříjemný no

N: takže tam by nešlo o nějaký konkrétní slova z francouzštiny ale už ten zvuk toho jazyka

J. I.: zvuk toho jazyka ve mně vyvolává pocit nějakýho rozblemcanýho mišmaše

N: a když jste říkala že jste se učila italsky . tak nějaká italská slova?

J. I.: italština tam ta . ne .tam nebylo jediný slovo který by mi vadilo .

N: jo?

J. I.: to bych mohla jenom poslouchat . prostě jako požitek

N: takže hraje u vás roli třeba i ta melodie jakoby té řeči? myslíte že i na ní je to závislé?

J. I.: tak tak . italština @ u ní mám nejvýraznější i takový ty vjemy barevný jo . to je jako když je ohňostroj . prostě já když slyším italský věty . já když potkám nějaký Italy na ulici tak jdu za nima nenápadně a vyžívám se prostě v tom jak mluví a v hlavě mi bouchá barevný ohňostroj . prostě italština to je vopravdu ta melodie krásná a barevná

N: a myslíte že se vám k tomu i nějaké chutě přidružují? třeba u bonžórno nebo comestaj? já víc toho asi nezvládnou ?

J. I.: byly by to ale chutě krásný jo

N: a na nějaký škále ste schopná je malinko víc přiblížit? detailněji? co je krásná chuť?

J. I.: já bych si spíš cejtila krásný vůně . krásná chuť . no jaká? že jo .. výrazná . jaký jakákoliv výrazná chuť ale příjemná . takže -

N: [hraje tam roli jak to celý chutná?]

J. I.: [sladký kyselý sladkokyselý] slaný masový . prostě . to je takový jedlý . ale nevím konkrétně . nevím . jo . jaký . já spíš tam mám rozjetý ty vůně jo . a ty barvy

N: hmm . a třeba ruština . kterou asi . možná . ovládáte

J. I.: mně ruština nevádí . protože tatínek byl z <AO> a já sem jí doma slýchala protože on teda @ neměl jako rodnou řeč ruštinu protože to jí tam vnutila . to byla ta <AO> . a babička mluvila skoro slovensky . tý bylo rozumět jako malinká . menovala se <AO> takže . to asi . @ je český jméno nebo slovenský . ale .@ [ale ruština mně teda]

N: [myslíte že ta je neutrální?]

J. I.: ruština mi nevádí . ta mi přijde spíš jako legrační

N: to že vám nevádí . znamená že [vám nevzbuzuje žádné vjemy] ?

J. I.: že mi nevzbuzuje odpor . nevzbuzuje ve mně odpor . ale když bych se soustředila na ty .@ na tu chuť . tak by to bylo něco šťavnatýho

N: hmm

J. I.: jako třeba ovoce . ale třeba i šťavnatý maso

N: a nešlo by teda o konkrétní slova v ruštině ale o tu melodii ale obecně o tu zvuknou stránku?

J. I.: noo . no . asi

N: a ještě k té němčině mě napadají nějaké skandinávské jazyka [norština švédština dánština]

J. I.: [ty se mi hrozně jako líbí] a cejtím je tak jako kovově

N: aha

J. I.: ale vůbec mi nevaděj teda

N: ačkoliv sou třeba tak podobně jako huhlavý

J. I.: je to zajímavý . je to zajímavý . je to strašnej jazyk . jako i pro mě strašně těžký . ale . já . to zas možná . sem ovlivněná tím že . mě ten sever odjakživa přitahuje . jo . kdybych se nebála tak se odstěhuju na Aljašku nebo na Island . Island se mi strašně líbí . možná že to je i tím . i když sem byla malá a neměla sem nějak vytríbený kde bych chtěla bydlet jinde než bydlím žejo . tak sem . už si myslím . že ty severský jazyky na mě působily dobře . příjemně . a prostě mi přijdou takový jako hranatý

N: třeba taková nizozemština je vyloženě . i dánština . jsou vyloženě huhlavý jazyky

J. I.: no . nizozemštině . jestli myslíte přímo teda holandštinu . jo . tak tu moc ráda nemám . ta mi dost připomíná němčinu

N: to bych řekla že i ta dánština je taková

J. I.: já zrovna teda vůbec taky neumím

N: já teda umím dánsky jednu větu <SM ale vůbec nejsem schopná si na ni vzpomenout> ták . ták je jako děkuji dánsky stejně tak i vlastně norský i švédsky . týjo tak já si možná vzpomenu

J. I.: ale zajímavý je že tam by mi to asi fakt nevadilo . já sem si s holand'anama dopisovala <AO> a i sme se navštěvovali . takže tu řeč znám jo . ale moc se mi nelíbí . takový to chhhh . to je něco sprostýho pro mě

N: a ta holandština teda je –

J. I.: ta se mi nelíbí

N: ta se vám nelíbí .. a když ste si dopisovali anebo i kdyby ste viděla vlastně psanou podobu němčiny . kdyby ste to jenom četla . myslíte že i tak [by to -]

J. I.: [ne . to mi tolik nevádí jako když to slyším] jako nelíbí se mi to nějak zvlášť ale ten silnější vjem . to je zajímavý jo . protože . v češtině to mám naopak . ve všech řečích co sem před chvílí říkala . že záleží na tom jak sou [tvary písmen . jak sou seskupený]

N: [jak to vypadá napsaný]

J. I.: ale . kdyby to na mě nikdo nemluvil a nechtěl po mě abych to vyslovila tak by mi to vadilo daleko míň ta němčina psaná .

N: hmm

J. I.: jako taky se mi to nelíbí . ale ty vjemy sou slabší

N: takže kdybych se vás přímo zeptala jestli vlastně ty vjemy u vás vyvolává teda psaná podoba toho slova nebo když ji od někoho slyšíte [nebo když ji vy musíte říct] –

J. I.: [ve všech ostatních jazycích ta psaná] vyvolává ve mně silnější vjemy

N: hmm

J. I.: ale v tý němčině je to naopak . ale to nevím . proč

N: takže . kdybych se vrátila k češtině . tak v češtině vám silnější vjemy vyvolává když to slovo vidíte napsané +

J. I.: určitě

N: + než když ho někdo jiný +

J. I.: určitě

N: + nebo vy řeknete

J. I.: určitě

N: hmm . ale i tak když byste ho řekla vy to slovo . nebo byste ho slyšela . tak i tak by ten vjem nějaký byl? a byl by stejný ale slabší? a kdybyste nad tím slovem vlastně jenom přemýšlela? @ kdybyste prostě věděla že . nevím . že se vám někde utrhl knoflík . a že ten knoflík potřebujete koupit a vy byste vlastně jednomu přemýšlela nad tím slovem . to by vám v té mysli se –

J. I.: no . asi by se mi zatím líbilo <SM>

N: jo

J. I.: ty nepříjemný slova asi zaregistruju v jakýkoliv podobě

N: takže u tý češtině je to je nejsilnější u psané podoby . zatímco u němčiny by ta psaná podoba utlumila tu nepříjemnost těch zážitků vašich? hmm . výborně . děkuju moc . @ kromě . kromě teda chutí a barev a vlastností vzbuzují vám slova ještě nějaké jakoby další stavy?

J. I.: ty čichové vjemy teda jo

N: a ta vůně je tam vždycky přidružená?

J. I.: jako většinou . ale já ji kolikrát ani nedovedu popsat . jo . je to takový ne úplně vyhraněný . protože ono těch vůní je několik skupin že jo . vůně smrad . jsou kyselé . větrový . nebo to

N: hmm

J. I.: ale tam jsou mezi tím takový jemný nuance že já to třeba ani nedovedu popsat co cejtím jo . ale něco tam teda jakoby cejtím

N: a když ste hovořila o té synestézii mezi grafémy a barvami . tak můžu se vás zeptat jak to přímo funguje když vám nějaké slovo vyvolává chuť a vůni a barvu [tak jak to tam je třeba za sebou]?

J. I.: [to tam třeba je potlačený] no to je potlačený . tam já mám u těch @ slov . u těch grafémů úplně prvořaděj dojem tu barvu

N: hmm

J. I.: když jde o jednotlivá písmena [nebo i v rámci slov]

N: [i . i slova] tam je to úplně prvořadý jo . že přesně @ většinou to slovo chytí barvu od prvního písmene

N: hmm

J. I.: není to úplně vždycky . ale já ty slova vidím taky barevný . a to je první vjem a prvořadej a nejsilnější . a na ty ostatní se musím trochu soustředit . pokud to není třeba to slovo knoflík . >SM> kdy se soustředit nemusím a řeknu blé

N: takže vy už když to slovo vidíte ve svojí mysli . tak to slovo už má tu vaší barvu?

J. I.: jo

N: hmm

J. I.: určitě

N: a pak až vlastně přijde teda ta chuť s vůní . a myslíte že ta chuť je nějak jako komplexnější povahy? je to třeba chuť kterou vy už jako přímo třeba cítíte v puse a je třeba nějak studená nebo teplá a může mít nějaký jakoby tvar ten objekt v puse? nebo je to jenom představa té chutě?

J. I.: no . určitě . určitě . je to asi jenom představa . ale je to právě směska víc různých chutí který asi nejdou popsat pohromadě . ten celek ani nejde popsat . někdy . někdy . někdy je to jasný třeba

N: takže má třeba @ já se budu na to ještě malinko doptávat . má konkrétně jakoby strukturu ta chuť?

J. I.: určitě

N: jo?

J. I.: může bejt hladká hrubá zrnitá

N: a konkrétně u toho knoflíku ste to schopná mi jakoby přiblížit?

J. I.: <SM to kdybch věděla tak sem sem nešla>

N: <SM já vim . že . můžeme klidně nějaký . třeba ten klobouk . který teda pro vás není tak nepříjemný . já vás tady nechci takhle trápit. Tak ten klobouk?>

J. I.: chcete vědět ten chuťovej?

N: mě by zajímalo jestli byste mi mohla jakoukoliv z těch vašich chutí přiblížit trošku detailněji . abych si to mohla nějak blíž představit

J. I.: zase . tam je to K L B a to O . to mi připomíná zase ty takový jako když člověku něco v té puse bublá jo . slina . nebo nedejbože něco horšího

N: a máte představu jestli to jako je studený nebo teplý? máte jako i tadyty –

J. I.: tady to je spíš takový <SM nepříjemně vlažný>

N: hmm

J. I.: toho KL a KLB to je takový jako . prostě nechutný

N: na knoflík se ptát nebudu . a kdybych se na to zeptala . tak . je i to nějak má to nějaký ohraničený tvar?

J. I.: no takovej . právě ten . do bubliny a do . nebo roztažený . do šířky . ale furt to drží u sebe . jako takový vazký

N: a tohle je ten klobouk nebo?

J. I.: jo .tohle je klobouk

N: klobouk . hmm

J. I.: ale zase ty písmena K mi samy o sobě žádněj . odpor . nevzbuzujou @ a to slovo klobouk zdaleka není tak hrozný jako ten knoflík jo .

N: hmm

J. I.: ale to slovo klobouk . furt mi jako zní trochu bublinově jo . nebo mazlavě . nevím . jak bych to řekla

N: můžu se na ten knoflík zeptat?

J. I.: <SM jasně>

N: je velmi zřejmý že vám ta chuť není příjemná . ale můžu se zeptat . jak ta chuť vypadá? nebo jak ji prožíváte? nebo co to teda vlastně je za chuť?

J. I.: tak v první řadě mi přijde jako strašná špinavá . jako špinavý smradlavý ..

N: a vy to i nějak jakoby chutnáte to slovo?

J. I.: malinko .

N: z vašeho výrazu je to docela zřejmý

J. I.: [někdy maličko jako do kysela] takový jako . @

N: a má to i jako tvar ta chuť?

J. I.: tady ten tvar moc +

N: cítíte to jako nějaký objekt v puse?

J. I.: + tady moc tvar nemám tedy

N: hmm

J. I.: spíš jenom vodporný no . prostě .

N: <SM nebudu už se na tohle ptát víc] a kromě slov nebo konkrétních těch písmen v tom slově . může vám vzbudit chuť i nějaká číslice? myslíte že kdyby v té číslici se objevilo některé z těch -

J. I.: tam zas mám ty barvy strašně silně . významy a @ jako povahu @ a potom . spíš bych do těch asi čichovej vjemů no . ale nevím jestli chuť . ale asi kdybych se hodně soustředila . tak možná jo . ale zase by to asi bylo navázaný na ten tvar . že by [jednička byla taková]

N: [na ten tvar té číslice]?

J. I.: jednička mě přijde jako bez chuti ale @ je taková jako ostrá . špičatá . ale to zas může bejt jenom rozumová úvaha . že ho

N: a byla byste schopná říct jak dlouho třeba ty vaše prožitky takhle jakoby trvají? v tu jednu chvíli?

J. I.: jo takhle

N: když to . když to zakusíte

J. I.: já když jako nejsem donucená prostředím

N: tak to jako problikne?

J. I.: problikne ano . je to takový hodně jako stranou

N: hmm

J. I.: že vim že to tam je . ale vůbec mě to neruší a nesoustředím se na to

N: a naopak ste nějak schopná . jakoby s tm pracovat? ste si schopná ten prožitek jakoby prodloužit nějak? že byste . kdybyste si to slovo třeba jako zopakovala ste schopná to nějak jako do určitý míry korigovat?

J. I.: nějak asi jo . sem to sice nezkoušela . ale asi jo

N: a myslíte že ty chutě které zažíváte . které sou teda poměrně specifické . liší se od chutí které člověk zažívá když jakoby jí běžné jídlo?

J. I.: určitě . tydle chutě . sou o hodně složitější [a jak říkám tak já je ani nedovedu pojmenovat]

N: [takže tohle vlastně ani nejsou ty chutě -]

J. I.: někdy tam je taková chuť běžná . ale většinou sou jakoby smíchaný z takových nepopsatelných .-

N: a vzhledem k tomu že ste zmiňovala že de konkrétně o ta hlásková složení toho slova . tak slova která konkrétně označují jídlo . třeba to jablko . nebo okurka . slova která přímo jakoby běžné populaci se jim spojí s tou chutí té potraviny -

J. I.: mně se to taky bohužel ruší tím že se mi to spojí s tou chutí

N: to sem se právě chtěla zeptat jestli -

J. I.: určitě . tam je to . na prvním místě je [představa chuti]

N: [ta reálná chuť kterou -+]

J. I.: ano ano .

N: + to označení má

J. I.: no . když si to hodně odmyslim a snažím se teda vopravdu odpoutat od toho významu @ že to je okurka kterou znám jí a jakou má chuť . tak zrovna slovo okurka by mi vůbec nechutnalo jako okurka +

N: hmm. [ale na to byste se musela soustředit]

J. I.: +[to by chutnalo ostřeji .] musela bych se na to soustředit

N: jakoby odmyslet si ten primární . tu primární chuť?

J. I.: bylo by to kulatější . protože okurka chutná kulatě žejo . je taková šťavnatá .

N: chutná kulatě . co to znamená?

J. I.: <SM to já nevím . já myslela že to je normální>

N: můžete to trošičku popsat?

J. I.: já myslela že každému chutná okurka kulatě . no že je to takový oblý

N: a chutná ještě něco dalšího kulatě?

J. I.: no . třeba to maso ze stehna no anebo od kosti . nebo klišky třeba

N: aha . @ a chutná něco . a když něco chutná kulatě . tak může vám něco chutnat i jakoby [jinak] ?

J. I.: [hranatě]? no . může

N: hmm . a můžu se zeptat co?

J. I.: no . třeba zrovna suchý tvrdý maso . je takový jako hranatý dřevěný . se furt vracím k tomu masu . kdyby mě slyšely kamarádky . tak by řekly ty mrcho ty určitě to maso - . ale vopravdu nejím

N: a myslíte že ta chuť když je kulatá nebo hranatá . tak to . závisí na tom jaké slovo vám tu . de o to slovo? které vám vzbudí buď kulatou nebo hranatou chuť? okurka jste říkala že má kulatou chuť stejně tak maso ze stehna

J. I.: okurka má kulatou chuť v reálu jako okurka . jako zelenina

N: hmm

J. I.: tam mi chutná kulatě . ale . to slovo samotný . když bych si odmyslela tohle .tak by rozhodně kulatou chuť nemělo jo +

N: ahá

J. I.: + protože tam je to T . něco takovýho @ víc struktura . daleko míň hladká . bylo by to víc zrnitý . bylo by to @ možná i malinko jako . už by to mělo víc chutí než má okurka . okurka je takový bez chuti když se nepřichutí

N: takže slova která označují nějakou chuť . prostě názvy potravin . tak ve vaší škále je představení na kulaté a hranaté chutě . jakoby ten popis těch běžných chutí . hmm . kromě dejme tomu sladkých kyselých slaných hořkých . tak tady to je další jakoby z kategorií těch přirozených chutí které mají ty potraviny

J. I.: asi . tydle ty dva tvary nejčastěji <SM kulatej a hranatej>

N: hmm . a můžou se prosím vás nějak lišit vaše prožitky . může mít jedno slovo víc chutí? já teda si nejsem jistá . jestli sem se na tohle už neptala

J. I.: já nevím . myslíte smíchaný dohromady víc chutí anebo ? protože to je dycky

N: mohlo by vám v různé situaci to slovo -"

J. I.: jo takle pokaždý jinak že by mi? To ne . to ne

N: takže jde o to že máte ta stejná písmena -

J. I.: určitě . určitě . to by byly . jak říkám . kdybych to trénovala celý život . tak jako trénuju barvy písmen . tak bych to měla vyhraněný a nespletla bych se nikdy . ale protože to vyhraněný nemám . tak by ty chutě byly podobný . ale ze stejný skupiny

N: hmm

J. I.: jo

N: rozumím

J. I.: nebyly by úplně třeba přesně ty samý . ale určitě by byly .. hodně podobný . tomu co řeknu jednou a řeknu to třeba za půl roku znovu

N: ale zároveň jedná stejná chuť . jedna chuť může být stejná pro různá slova protože jde o to z jakých -

J. I.: ano

N: hmm . @ ještě bych se zeptala . já už jsem se na to malinko ptala . jsou nějaké chutě které vy si teda vůbec . u kterých si uvědomujete že se vám nikdy nespojí s těmi slovy? může to být třeba . chuť kávy . nebo @ nějaké takové

J. I.: já nevím . to bysme musely probrat všechny slova . já to nevím . protože . jak říkám . já sem todlenton moc netrénovala . ale když @ zrovna třeba slovo káva ..mně to furt leze do těch vůní než těch chutí

N: ale ta káva je pro vás možná moc taková . protože ty vaše chutě byly mnohem víc plnější . jakoby to nebyla jenom že byste řekla . že to je jenom pouze chuť kávy . káva je pro vás možná taková moc přízemní chuť v tom popisu

J. I.: <SM nevím> ale káva by mi zase spíš voněla jako kytka a chuť nevím jakou by to slovo samotný - nevím [je moc krátký asi . moc jednoduchý] fakt asi

N: [a ste schopná -] myslíte že i to hraje roli?

J. I.: asi jo . asi jo

N: myslíte že to třeba musí být i víceslabičné slovo že slova jenom jednoslabičná

J. I.: no já nevím . mě to napadlo až teďka ale zdá se mi že k tý kávě bch nevěděla opravdu co přiřadit . když bych si odmyslela že kafe voní po kafi . <SM ale to kafe je mnohem ošklivější slovo než káva>

N: protože vám to F možná vadí

J. I.: tam to F . mě určitě vadí F .. protože mi zas připomíná tu němčinu

N: jasně . a jak jste zmínila že ta káva je moc krátké slovo . a kdyby to byla úplně jenom jednoslabičná slova jako bok nebo vlk nebo les?

IJ: ale to zase ne . tam sou ty . zajímavý hlásky . který ve mně vždycky něco vzbuděj

N: takže káva zvukově . nebo vlastně tou svojí skladbou pro vás není moc zajímavá

J. I.: asi ne .tam fakt nevím

N: stejně tak láva?

J. I.: <PT láva> . možná trošku něco kovovýho . ale nejsem si jistá

N: a můžu se ještě zeptat . já teda zmíním ten knoflík . ale hraje roli v jakém tvaru je to slovo? čeština může mít teda jako knoflík s knoF. L.íky bez knoflíků

J. I.: nehraje . tam hraje roli to seskupení . ten základ . ten slovní základ

N: takže i kdybychom slovo skloňovaly tak ta chuť zůstane stejná

J. I.: tak tak

N: jasné . ste schopná říct čím sou dány tadyty stavy který zažíváte? na čem to závisí? nebo jsou nějaké situace -

J. I.: to teda vůbec nevím

N: nebo sou nějaké situace?

J. I.: netuším stejně jako netuším proč . proč má který písmeno . tu a tu barvu

N: hmm

<AO>

N: a vy už ste zmínila že vlastně tyhle stavy zažíváte odjakživa?

J. I.: ano . odjakživa

N: nebylo to způsobený nějakým předělem?

J. I.: ne ne určitě to mám vrozený

N: a můžou být nějaké . nebo . jsou nějaká slova která by vám začala chutnat až v poslední době?

J. I.: no . to možná žejo . ale to teda teď si nevzpomenu který

N: a naopak uvědomujete si že by nějaká slova nebo konkrétně ty hlásky ztratily tu svojí chuť

J. I.: emm . spíš to bude přibíjet čím víc se na to budu soustředit . tím to přibíjvá

N: a vy ste se zmiňovala o vašem synovi který má tyhle stavy

J. I.: jo

N: a mě by zajímalo jestli víte že byste u někoho z vaší rodiny objevovala?

J. I.: dcera také tvrdí že má synestézii

N: a můžu se zeptat jaký ten typ?

J. I.: ono je taky hodně na ty grafémy . na ty barvy . no

N: hmm . bavily ste se někdy o tom spolu?

J. I.: hodně málo . protože když byla malá tak mi to neřekla . já jí taky ne <SM já už jsem to tajila v té době> nebo tajila . prostě sem se tím nechlubila . protože k čemu

N: a myslela ste si že to takhle mají všichni?

J. I.: když sem byla malá tak sem si myslela že to mají všichni . pak sem narazila na nepochopení obrovský u kamarádek . tak sem se zasekla že teda už nebudu . protože . no ty si děláš zajímavou a takový . neměly mě rádi za to . a já sem ještě bohužel byla nejlepší ve třídě <SM s prospěchem> což teda mi taky na popularitě moc nepřidalo

N: hmm

J. I.: takže @ jo . se dělá . ta musí mít něco extra . takže rodiče to nevěděli mí . to mě mrzí nejvíc . protože -

N: takže s rodičema vašima ste se o tom nebavila?

J. I.: to sem bohužel nestihla . protože sem se to dozvěděla když už oba nežili

N: jasně . ale vaše děti teda?

J. I.: mejh dětí sem se vlastně začala ptát teprve . loni . když sem teda zjistila že to je synestézie a že ji mám . no

N: hmm . a bylo to pro ně . pro vás třeba překvapení?

J. I.: no . s radostí překvapení to bylo . protože ty můj děti sou si v leččems podobný nevím proč . mladší syn a dcera . dcera je <AO> . @ a voni mají spoustu věcí podobných jo . a mají teda oba dva i tu synestézii .alé

N: mezi těmi grafémy a barvami?

J. I.: tam nejvíc . ale syn právě má výraznou i tu třeba čichovou a chuťovou s tou francouzštinou a dcera

N: jenom s francouzštinou nebo i s češtinou?

J. I.: to sem nestihla . to se ho jako můžu vyptat jo .

N: to byste byla hodná

J. I.: protože von . já už ted' sem si vzpomněla proč von ten test nevyplnil . protože on to u těch českých slov nemá . já sem nevěděl co tam mám psát .protože to by muselo bejt francouzsky <SM> a tam bych všude napsal jedno a to samý . prostě smrdí <SM> . je to nechutný . jo

N: <SM aha> a vy ste říkala že ta vaše písmena mají konkrétně svoji barvu . má to . nebo ste už zmiňovala . že se synem to je jinak? Jestli se shodujete?

J. I.: ne . nikdy s nikým . žádný synestetik se neshodne . to je náhoda . když se shodnou jo . že třeba by měli . no to by bylo úplně neuvěřitelně úžasný . kdyby všichni synestetici viděli stejný barvy u stejnejch písmen a to si vemte co by to teda znamenalo . to mě kdysi ta myšlenka tak nadchla . ježišmarja . to by byl objev . ale bohužel nebo bohudík . to tak není . protože nevím coby to teda potom znamenalo že všichni mají třeba E černý . ale @já právě u dcery nevím . protože jí se ty barvy taky trochu mění . a to by nemělo bejt jo . potože když se mění často . tak to jako není ono . protože pak to je představivost bujná . tvůrčí taková mysl která @ prostě tam přiřadí pokaždý jinou barvu

N: a vy si ještě pojíte ty . ta písmena s parsonifikací . myslíte že si někdo z vašich dětí . pojí si to taky i takhle [mají ještě další -

J. I.: [to sem nezjišťovala] bohužel . ale . @ možný to je . ale . my sme právě vo tom obsáhle nemluvili . protože sme všichni strašně časově zaneprázdnění a nebydlíme ve stejným jo . <AO>

N: já bych měla posledních pár otázek . ste schopná nějak jakoby zhodnotit jestli vám to něco dává nebo vás to spíš limituje nebo je to prostě neutrální?

J. I.: ne . mě to určitě vobohacuje život . mě to strašně baví .

N: baví vás to?

J. I.: no určitě . já sem ráda že to –

N: a pomáhá vám to třeba v něčem?

J. I.: mně to pomáhá v malování asi @ potom taky . já ty obrázky ména . já si teda teďka budu trošku tahat triko . já mám obrázky jmen ve čtrnácti zemích . teď mi přibylo ještě švédsko . tak v patnácti zemí světa . sou obrázky mých men . <AO>

N: myslíte že vám to třeba pomáhá v zapamatování si nějakých věcí?

J. I.: to rozhodně . já si pamatuju pin podle barev

N: vidíte jako nákou barevnou stopu?

J. I.: vidim . já si zapíšu třeba ten pin . místo písmenka je třeba kolečka nebo čtvereček v určitý barvě a kouknu na to a okamžitě vím co to je za čísla

N: takže i v rámci . i ty tvary máte propojené . geomterické?

J. I.: ne . tady v tomhle případě když si chci zapamatovat dejme tomu to číslo @ tak jakoukoliv tu skvrnu barevnou jakou udělám vim že to je to a to číslo . protože kdybych to napsala tak mi to někdo veme a bude vědět můj pin

N: jasný a je to takhle jenom u . pomáhá vám to v nějaké číselné řadě nebo by vám to mohlo . nebo i slova . třeba nějaký text . že byste si pamatovala jaký měl třeba barvy?

J. I.: to už asi ne . asi to zas tak daleko nejde . to by mi hlava nebrala

N: a poslední věc . myslíte že sou situace kdy ty stavy vůbec třeba nevnímáte? nebo že by to bylo něčím potlačený že ste unavená nebo naštvaná nebo ve stresu?

J. I.: to asi ne

N: jestli to jako může hrát . náký vaše rozpoložení vliv

J. I.: to si myslim že ne . určitě ně

N: a že byste jim byla schopná vědomě zabránit?

J. I.: to už vůbec ne .

N: ale že by vás to zároveň otravovalo? to že takhle vnímáte

J. I.: já se tím spíš <SM bavim> . spíš z toho mám legraci

N: skvělý . já vám moc děkuju

J. I.: <SM no není zač . já vám taky děkuju>

Příloha 7 (K. K.)

Přepis rozhovoru se synestetičkou K. K. ze dne 14. 7. 2016

N: tak mohla bych se tě prosím zeptat jestli vnímáš tu chuť u všech slov nebo jenom u některých konkrétních slov?

K. K.: hmm . jenom u některých a přemýšlela jsem o tom teda předtím . a myslím si že je to tak že @ záleží na zvukový podobnosti jako názvů nějakýho jídla a toho slova

N: mohla bys mi říct dyžtak nějaký příklad?

K. K.: no . přemýšlela sem @ třeba . mě napadlo jako Izrael [<SM a ten mám s tím hráškem>] tak -

N: [to si vlastně psala i v tom dotazníku a to mi přišlo strašně zajímavý] . a proč?

K. K.: nevím ale jako přijde mi že nějak .. nevím . prostě mi přijde jako jenom fakt ta zvuková podobnost

N: mezi Izraelem a hráškem?

K. K.: jo a hrášek . a jediný co jakoby by možná mohlo být zajímavý ale nevím . že to jako záleží vždycky na strašně konkrétní formě . že třeba vařený hrášek by to nebyl . ale hrášek hned vyloupanej z lusků by to byl <SM>

N: hmm

K. K.: no je to jako takový bláznivý

N: ne vůbec ne . je to přesně tak jakoby jak ty stavy jsou

K. K.: a potom třeba takový slova jako bude budoucnost a tak to mi připomínává jako puding jak vaří a vyvubublává <SM>

N: a myslíš že ten vztah právě . že tam hraje roli to D . třeba v bude a budoucnosti který je poměrně jako výrazný a objevuje se i v tom slovu puding? jako myslíš [že takhle skrze ty podobný hlásky]?

K. K.: [jako jenom to D asi ne] ale myslím si že takhle to je . nejenom to D ale .@ ale působí to tak obvykle

N: hmm

K. K.: mně to přijde fakt jako jenom ta zvuková podobnost asi nic jinýho

N: a když si zmiňovala Izrael a hrášek tak tam zase to je na základě té zvukový podoby? že to +

K. K.: myslím si že jo

N: + že to R Izrael hrášek

K. K.: ne? <SM myslím si že jo>

N: já se jenom jakoby ujišťuju [jestli tomu rozumím]

K. K.: [<SM je to prostě takový zvláštní>] asi jo

N: a můžu se ještě zeptat ty si mi ještě do toho dotazníku psala o Rakousku

K. K.: to je taky jako takový divný

N: můžu se zeptat na tu chuť s tím Rakouskem?

K. K.: já už nevím co jsem tam psala ale mě to přijde jako kremrole nebo nákej takovej dort . a nevím prostě ..

N: a jsou to u tebe jenom prostě tahle tři slova anebo –

K. K.: myslím si že ne ale nedokážu to asi takhle jako .. teď jsem o tom přemýšlela cestou sem . a jako nemám takhle to jako seznam . že spíš prostě se třeba o něčem bavíme nebo něco čtu a prostě najednou mě to jako napadne . ale @ fakt spíš jako .. to je asi jako s těma barvama . řekla bych že ta synestézie funguje tak . že to člověk tak nějak jako má . ale vůbec o tom nepřemýšlím . vůbec to nepřejde vlastně jako do té . vědomý roviny

N: hmm

K. K.: a @ .. třeba .. no . třebaš tadyhle to si myslím že se ani nijak nevyvíjí celkově a že to jakoby tak náěk funguje a mě prostě ani nenapadne to pojmenovat a když se mě na tohle ptáte . anebo když to bylo jako v tom dotazníku tak to bylo najednou jako . hrozně jako zvláštní si to pojmenovat

N: jasně

K. K.: jo . to třeba tam . to nebyl ještě tenhle dotazník to byl nějaký před tím . tam mě zaujala myšlenka . jestli si představujeme jako čas jako v nějakém prostoru .

N: hmm

K. K.: a já sem si . mě strašně dlouho trvalo než jsem si jako dokázala sama pro sebe pojmenovat jako jak vlastně ten prostor je

N: hmm

K. K.: a musela jsem o tom vlastně ještě přemýšlet

N: hmm

K. K.: třeba ten čas jsem si představovala jako takovej kruh a rok jako kruh kterej prostě se jako opakuje jako spirálovitě a tam sem třeba nevěděla jestli jako já vždycky stojím v lednu anebo jestli jako se přesouvám

N: hmm

K. K.: podle toho co je za roční období .

<AO>

K. K.: a co jsme předtím nakously jsou ty barvy . který @ si myslím že mám spojený jenom s písmenama

N: hmm

K. K.: nebo s hláskama teda . a potom ty slova který maj taky barvu @ jsou ovlivněný tím z jakých se skládají hlásek @

N: mohla bys mi říct nějaký příklad třeba jakoby tý hlásky a tvojí barvy?

K. K.: já nevím třeba A je červený B je žlutý a tak . a potom když je to slovo tak to co mě nák zní jako dominantní ta hláska nebo nák je pro mě prostě nějak v tom slově anebo kombinace prostě tak jako takovou barvu má to slovo

N: hmm . a je důležitý aby ta tvoje hláska vlastně byla na začátku toho slova?

K. K.: ne ne

N: aby byla první písmeno?

<AO>

N: já se zkusím ptát teďka na ty chutě jo? myslíš si že to jsou u tebe nějaký konkrétní slovní druhy který by ti tu chuť vzbuzovaly? je důležitý aby to – nebo důležitý . jsou to prostě podstatný jména? anebo to můžou být i slovesa?

K. K.: podstatný jména a slovesa bych řekla ale asi všechny ty ohebný protože . spojky asi bych řekla moc ne . nebo předložky to asi nehraje role . @

N: takže přídavný jména

K. K.: zájmena možná taky . číslovky jo . určitě. slovesa taky . přídavný jména taky bych řekla . podstatný . tak tyhle čtyři

N: a jak jsi zmiňovala +

K. K.: příslovce taky možná ještě <SM>

N: + já se možná budu trošku držet těch příkladů který ty si uvedla +

K. K.: hmm

N: + o Rakouska Izraeli teď

K. K.: nějaký bude a takový

N: jojo . a kdyby se ta slova nák jako skloňovala myslíš že by ta chuť byla stejná?

K. K.: jo jo jo jo

N: takže Rakousko ale z Rakouska pak přídavný jméno rakouský

K. K.: jo všechno všechno

N: ta chuť je stejná?

K. K.: hmm

N: stejně tak Izrael a Izraelec

K. K.: jojo a izraelský všechno

N: a myslíš že hraje nákou roli jestli to slovo je abstraktní nebo konkrétní? Zatím tady to co si zmínila byly vlastně konkrétní slova

K. K.: myslim si že ne že de prostě jenom o to z jakých se skládá hlásek

N: a myslíš že by tu chuť mohlo nějak ovlivnit to kdyby jestli to slovo stojí osamoceně nebo jestli je zapojený v nějakém kontextu v nějaké větě?

K. K.: myslim si že ne . myslim si že ne .

N: že fakt de vo to z čeho je to slovo složený

K. K.: jo . jako já jsem teďko přemýšlela . právě to Rakousko jsem tam napsala protože jsem byla v Rakousku

N: aha . aha [myslíš že v tom ještě tohle hraji roli]?

K. K.: [a tam] a tam sme strašně mockrát a já sem furt měla strašnou chuť na <SM kremroli> a pak jsem na to přišla že je to kvůli tomu že to slovo pořád dokolečka slyším

N: a Rakousko a kremrole je to . dobře . ty slova si sou podobný . může být kremrole vzbuzená ještě nějakým jiným slovem?

K. K.: teoreticky bych řekla že ano

N: třeba rak?

K. K.: rak ne to ne

N: rakovina?

K. K.: ne

N: kdyby to slovo bylo podobně složený jako to Rakousko

K. K.: tam už třeba chybí to S

N: hmm . takže ta kremrole je dejme tomu chuť když je slovo R a S . takže slovo rasa?

K. K.: ne to taky ne . ježkovy voči já se nedokážu <SM> to je právě to co sem říkala že je právě hrozně těžký to zvědomět

N: jasný jasný

K. K.: asi i to OU . sice nemá samo o sobě význam ale asi se to nějak propojí

N: hmm

K. K.: já fakt nevím

N: @

K. K.: já se taky neurčitě a ani kdybych přihodila

N: a třeba brousek dejme tomu kde bychom měli OU a R a S

K. K.: emm . to taky ne <SM tak nevím>

N: a můžu se zeptat jestli takhle tu chuť ti vzbudí některá slova jenom jakoby v češtině nebo to můžou být i slova z cizího jazyka . který bud' teda z jazyka který ty znáš anebo naopak když slyšíš slovo kterému ty vlastně vůbec nerozumíš

K. K.: myslím že to je asi jedno jestli tomu rozumím nebo ne

N: takže fakt de o ty hlásky

K. K.: já fakt myslím že jo. a klidně to může bejt i cizím jazykem akorát sem o tom takle nikdy nepřemejšlela

N: třeba v angličtině?

K. K.: v angličtině .

N: nebo uvědomuješ si že by ti tam taky nějaký slovo asociovalo nějakou chuť?

K. K.: <SM to sou slova> mě napadlo slovo . já bud mít teď kon svatbu . takže jako čtu takový různý blogy a tam je slovo brajd . pořád . nevěsta <SM> tak to mi třeba . todle bych třeba řekla brambory s lečem

N: a můžu se zeptat proč? seš nějak schopná ten mechanismus mi nějak přiblížit?

K. K.: brajd . brajd . možná to je taky . taky to je zvuk . podle mě je to všechno o zvucích . přijde mi že trochu čvachtá . to bych jako . jako ta paprika jako když je rozvařená

N: a tak se tam teda dostalo to lečo, jo?

K. K.: jo . zároveň to B R je takový tvrdší takže tam musí bejt něco čeho se jakoby zachytit aby mi přišly jakože ty pečený brambory

N: hmm

K. K.: <SM já nevím>

N: pro mě sou všechny tadyty tvoje příklady moc cenný

K. K.: jo? tak to sem ráda . <SM to sou takový blbosti>

N: jestli si ještě na cokoliv vzpomeneš

K. K.: todle mě napadlo že je takový slovo s kterým se teď pořád setkávám

N: kdyby ti ještě jakoby něco napadlo

K. K.: jo jo budu přemýšlet

N: a když si teďka zmínila že vlastně pro tebe není tolik důležitý co to slovo znamená . jako by ten význam toho slova . tak myslíš že kdybych ti řekla nějaký slovo který v češtině vůbec neexistuje . nějaký prostě nonsense slovo . třeba slovo brola +

K. K.: brola?

N: + myslíš že by to něco u tebe mohlo vzbudit ? nějakou chuť

K. K.: jako takhle konkrétně mě teďka nenapadá . ale přijde mi že to by to bylo něco hodně oblého a hladkýho . [<PT kdybych to měla v puse>]

N: [můžu se zeptat proč?]

K. K.: <SM nevím>

N: a teď . ještě teďka . ty si dořekla kdybych to měla v puse

K. K.: noo

N: @ můžu se zeptat jak si ty chutě představuješ? Jakoby –

K. K.: no v puse asi jo . určitě

N: cítíš fakt tu jejich chuť –

K. K.: jo . to jo . ano vznikne mi představa že mám to jídlo v puse

N: hmm . @ já se tě zeptám ještě na jedno tohle slovo . takže brola by byla nějaká hladká si říkala

K. K.: jo . určitě . něco oblého a hladký povrch

N: a jsou ještě nějaký další slova který by byly oblé a hladký

K. K.: @

N: a nebo ještě proč ta brola je zrovna oblá a hladká?

K. K.: já nevím mě přide že to slovo jakoby tak sklouzne prostě

N: a dejme tomu brajd je taky –

K. K.: to ne . <SM tam to není . to určitě není hladký> . ježkovi tak co by to mohlo bejt .

N: @ tak třeba . je slovo brouk hladký?

K. K.: brouk? .. mm .. řekla bych že míň ale . ale určitě se tomu blíží víc než brajd <SM>

N: hmm . hmm . a slovo tanep? [<PT mohlo by to něco spustit?>]

K. K.: [tanep . tanep . by bylo určitě] možná fazole třeba . nebo něco prostě takovýho dlouhýho a úzkýho

N: takže ty když to slovo slyšíš . tak si představíš nějaký tvar

K. K.: jo . jo . ten tvar v tý puse hraje roli . ale v puse . když se bavíme o těch chutích . třeba ta fazole ale lusková . jako lusk fazole . tak bych si to představila jakoby zezadu z krku dopředu do pusy

N: [jako když máš v puse ten lusk]

K. K.: [třeba nemohlo by to bejt od tváře k tváři]

N: aha . aha . a když to takhle jakoby cítíš na jazyku @ nebo prostě cítíš ten objekt v puse +

K. K.: hmm

N: + má ta věc ještě nějaký další vlastnosti ? [jako třeba cejtíš tu nějakou strukturu nebo teplotu] ?

K. K.: [hmm . strukturu určitě . třeba] tohleto by bylo určitě slaný

N: hmm

K. K.: slaný . to je třeba . když jsem možná říkala o tom cizim jazyce . třeba sem . teďkon mě napadlo . Paříž

N: ano

K. K.: tak to by mi přišlo třeba určitě sladký a Peris třeba už ne . tam jako už to není tak jednoznačný . takže si jako fakt myslím že jde o ty hlásky . o to jak to zní . o tu kombinaci

N: a když jsi teďka zmínili že @ cejtíš jestli je to sladký nebo slaný . tak cejtíš i jaký ten povrch prostě je? [nevím . třeba nějakou tu texturu]?

K. K.: [jo . třeba ta fazole mi jako přijde že] je drsná . drsnější jako že není úplně hladká .. to je zajímavý . a třeba teď jsem řekla hladká

N: ano

K. K.: a třeba to slovo hladká je určitě hladký . možná že to dělá třeba to L

N: hmm

K. K.: já si myslím že jako spousta slov tak jako v češtině něk jako souvisí s nějakým zvukem a to . no . nevím

N: a jestli slovo hladká je hladký <SM> @ a slovo brola je hladký

K. K.: hmm . je fakt že tam je v obojím L

N: je tohle ten mechanismus?

K. K.: možná jo . možná by mohlo být

N: jo?

K. K.: asi kdyby bylo . zkusím . něco jiného ještě vymyslet . třeba vlak je taky –

N: taky hladký?

K. K.: hmm .

N: a když řekneš hladký můžeš mi to malinko víc popsat? [co to vlastně znamená]?

K. K.: [asi mě nenapadá jakoby] konkrétní jídlo nebo potravina ale . @ přijde mi jako že . <SM>

N: že hladký znamená . jakože cejtíš jazykem jakože to co máš v puse je hladký?

K. K.: jo jo . jazykem a jakože patrem

N: hmm. a má to nějaký tvar to jídlo?

K. K.: jo . kulatej

N: jo . to jsi vlastně říkala . protože hladký a kulatý je jako vlastně dohromady

K. K.: no . neříkej . nemusí bejt asi si myslím .. @

N: takže dejme tomu že ten vjem . teda ty vnímáš fakt v puse

K. K.: hmm

N: pak má nějaký tvar . nějakou texturu . může mít něk jako nějakou teplotu? teplý ? studený?

K. K.: to mě nenapadá . to asi ne .

N: hmm

K. K.: ale teď mě napadlo krok @

N: krok:

K. K.: krok . no . to by mohlo být taky hladký . taky . ale nebylo by to kulatý . bylo ty to úzký . trubičkovitý <SM>

N: aha . a můžu se zeptat . jestli seš u téměř všech těch svých slov schopná popsat takhle ten tvar?

K. K.: aha

N: protože to je takhle hodně takový zajímavý [protože ty vlastně popisuješ geometrický tvary]

K. K.: [možná jo . možná jo] . asi jo .

N: hmm

K. K.: třeba jak jsme říkaly ten pudink . tak ten třeba . si myslím . že pudink takový ten co už je jako studený a je to jakoby rosolovitý . tak to už není ono . je to takovej ten co se hned uvaří . ten co ještě teče

N: trochu jako ještě kaše jo ?

K. K.: jako kaše a horkej . tam ta teplota asi hraje roli

N: hmm

K. K.: ale jinak bych řekla teplotu moc ne

N: a cítíš nák jako i vůni toho . tý . [je nák s tou chutí spojená vůně]?

K. K.: [to sem taky nák přemejšlela] a . řekla bych že .. @ jako moc ne . jako když je to takhle konkrétní jídlo tak jo . ale myslím si že jako to není jako důležitý

N: jo

K. K.: to asi je maximálně někdy nák doplňující . ale myslím si že to asi nehraje roli

N: a máš kromě chuti . ty už si to vlastně trochu zmínila . ještě nák další prožitky co by ti slova vyvolávaly ? takže u tebe to sou barvy –

K. K.: + určitě barvy

N: hmm

K. K.: si myslím . a někdy představy v prostoru

N: hmm

K. K.: @

N: i jiných věcí kromě . ty si zmiňovala vlastně ty měsíce a dny v týdnu

K. K.: ten čas je nejvíc bych řekla

N: a ještě nák další věci? co si můžeš prosím jako rozmístit nebo jak?

K. K.: rozmístit . no určitě číselná řada . a nebo . jako náká jako uspořádaná řada čehokoliv . jako třeba abeceda . nebo

N: jojojo

K. K.: nebo já nevím co by ještě mohlo bejt uspořádaný . třeba .. členové rodiny podle věku <SM>

N: jasný . jasný . a když si zmínila @ třeba ta číselná řada . tak můžou i číslice ti vzbudit náký vjem? zatím sme se bavily o slovech . ty si potom zmiňovala písmena [s tou barvou]

K. K.: [číslce maj] pro mě strašně moc ty barvy . strašně moc ty barvy . a to mi až někdy jakoby vadí . se mi jakoby pletou . pokud maj pro mě stejnou barvu

N: hmm

K. K.: nebo ne číslice . ale čísla. číslice asi ne . ale čísla už potom jako celý . tak @ když maj potom podobnou barvu . tak mě se to hodně těžko pamatuje

<AO>

N: a můžou mít číslice i ňákou chuť? nebo mají u tebe?

K. K.: myslim si že ne . myslim si že ne .

N: @ seš schopná říct jak silnej je ten vjem nebo ten prožitek tý chuti . když . když se ti vybaví? jestli třeba trvá chvilinku ? pár vteřin . nebo jestli seš schopná ho jakoby ňák vědomě prodlužovat?

K. K.: no . to jo . to určitě . ale řekla bych že to právě nedělám . že to je to . kdyby se mě na to nikdo nezačal ptát . tak já si to ani neuvědomuju že to jako je . to je prostě @ to prostě nejde do tý vědomý roviny si myslim .

N: a jak si říkala že by si byla schopna to nějak prodlužovat . můžu se zeptat jak?

K. K.: nevím . tak jako . když . asi když představu toho . třeba když jakoby o tom mluvíme . že třeba to Rakousko .

N: hmm

K. K.: @ nevím . tak . jako si to si představim že to jim tu kremroli a noR. M.álně jako prostě . to už jako je . to už jako je asi normální . to má každej když si představí že má něco v puse . tak jako to . ty chutě . nebo chuťový buňky na to reagujou ne? že se jako sbíhají jako sliny nebo tak <SM>

N: a je pro tebe důležitý jestli to slovo slyšíš nebo ho čteš nebo ho někdo jinej říká nebo ho ty musíš říkat . hraje jakoby tohle roli [jak se k tomu vjemu dostaneš]?

K. K.: [hmm. myslim jako že ne . myslim] že mi stačí bejt jen v hlavě . že ho nemusim říct . že stačí jenom v představě

N: a když by sis ho . viděla ho napsaný . tak .. myslíš že i to by vzbudilo – ten –

K. K.: myslim si že jo . já když vidim slovo napsaný . tak jako si ho okamžitě převedu jako do hlásek . to mi nejde vidět jenom tvar a jakoby +

N: jasně jasně

K. K.: + v hlavě si ho neříct . to fakt nejde . takže @ tím pádem si myslim že to je . pořád se to vrací k těm hláskám . že samotný ty písmena asi nic . že pořád sou to ňáký jako tvary . si myslim jako že jako je to jedno . ale

N: ale když si to slovo řekneš jakoby v duchu . tak už slyšíš ty hlásky

K. K.: hmm . jo .

N: a @ a když slyšíš ty hlásky

K. K.: tak už se vracím zas k tomu zvuku

N: jo.

K. K.: třeba sem řekla ten tvar tak to mi třeba připomíná tvaroh . ale . ale určitě tvrdej . jako třeba když je šáteček upečený <SM> tak v tom už ten tvaroh . jako . jako má struktura

N: takže je to ta chuť toho tvarohu v tom upečeným šátečku

K. K.: třeba tvaroh strouhanej by to nebyl . nebo tvaroh na mazání taky ne

N: a myslíš že nějaký jiný slovo by mohlo ten tvaroh taky vzbudit?

K. K.: jo . to myslím . že jo

N: a napadlo by tě jaký?

K. K.: <SM to je právě těžký je tohleco já si> vůbec nedokážu takhle zvědomit to mě právě napadne až po nějakých týdnech

N: ten tvar a tvaroh tady @ vlastně je i hodně těch hlásek ...

K. K.: právě . tohleco to má úplně podobný

N: a myslíš že tady je i většina těch tvých dvojic vytvořená?

K. K.: hmm . já myslím že jo . já myslím že to je fakt na základě týdletý podobnosti

N: kdybych ti jako řekla jméno barbora

K. K.: + tak jestli by to byla brambora .. to nevím .. @ tak jako mohla bych to slyšet ..

N: to se jako hodně nabízí . barbora brambora . a tak to je dobrý že ty si řekla tu bramboru první . jestli tě to jakoby napadlo

K. K.: já myslím že jo . že to jako fakt takhle je . podle toho jak se ty jídla jmenujou . ale že třeba jakoby . hodí se mi k tomu jenom nějaká konkrétní forma . toho jídla . jako sme říkaly třeba u toho tvarohu

N: hmm . jo jo

K. K.: že jakoby ne každé tvaroh . ale jinak si myslím že to je fakt takhle asi . že jenom takhle .

N: jo

K. K.: a já právě nevím jestli je tohle synestézie . třeba je to jenom že se nějaká jídla jmenujou

N: ty si hodně konkrétně popsala chuť toho tvarohu

K. K.: jo

N: jsou ty chutě který takhle zažiješ . jsou to ty stejné chutě jako když opravdu něco jíš . nebo to je úplně jako . to jsou specifický kategorie chutí

K. K.: ne . to jsou asi normální

N: to sem se tě vlastně ptala . jestli si to pojíš nějak s tou teplotou

K. K.: to asi ne . jakože . ne myslím si že ne

N: hmm . a můžou se v rámci jednoho slova nějak ty chutě jako měnit? může mít jedno slovo víc chutí?

K. K.: ne . to ne

N: a může to jedno sl* . může . jo takže víc chutí nemůže mít . a je možný že by se ta chuť něk proměnila ? v závislosti na něčem? buď v rámci kontextu v jakým je to použitý

K. K.: ne . já myslím že ne . to je právě to že . myslím že se ani ten repertoár těch chutí nerozšiřuje .
když jako poznám něco co sem dřív neznala . myslím že to někdy vzniklo jako třeba nevím v ranějším
věku kdy . kdy prostě . nevím . co sem prostě jedla v tu dobu . a . @ že už se to prostě teďko nerozšíří
N: že už jakoby . že už máš ustálený ty chutě?

K. K.: jo . ne . že třeba poznám nové slovo ale že si ho připojím k tomu co už znám odjak* není to
odjakživa žejo . ale třeba jako od dětství

N: takže myslíš že máš nákej jako repertoár chutí +

K. K.: jo . jo

N: + který se vlastně jako nerozšiřují a nové slova do nich ještě [přiřazuješ]?

K. K.: [jo jo a ty slova] se k nim můžou přiřadit . ano

N: @ v rámci toho tvýho repertoáru chutí . víš o nákejších chutích který tam určitě nejsou? jakoby je
nějaká specifická kategorie která prostě nikdy . nebo si myslíš . že by asi .

K. K.: to myslím že . to nevím . to mě nenapadá . nenapadá mě

N: a byla bys mi schopná ten repertoár ještě nějak blíž přiblížit?

K. K.: jo . a tam je možná zajímavý to že . nebo zajímavý . @ připadá mi že prostě tam de nejenom o to
jestli to je sladký slaný hořký nebo . nebo tak . ale že de fakt o ten tvar i o tu strukturu

N: hmm

K. K.: takže nevím jestli jsem schopná . to jako říct . vůbec jako všechno . myslím že chutě jako můžu
říct všechny to budou jakože všechny tydlecky základní jako včetně . hořká slaná . sladká kyselá . ale
@ to si myslím že jako pak jako můžou bejt kombinace . sladkokyselý nebo tak a @ a pak ten . ta
pestrost vzniká tou strukturou bych řekla

N: tou strukturou tý chuti?

K. K.: no . né . tou strukturou toho povrchu tý potraviny

N: jo

K. K.: třeba ta fazole je drsnější než . @ ta kremrole se třeba jako rozpadá . důležitý je že se to dá třeba
rozdrobit . to u tvarohu . tak tvaroh . tak tam by to jako fakt nemoh bejt ten tvrděj co se strouhá .
protože ten se moc rozpadá . ten už se k tomu nehodí .

N: jasný . rakousko bylo s kremrolí +

K. K.: no

N: a můžu se ještě jednou zeptat na to slovo co ti vzbuzovalo tvaroh?

K. K.: tvar

N: a napadá tě ještě takhle další ta kombinace?

K. K.: něco vymyslim ještě možná

N: hmm

K. K.: @ to je hrozně jako . jako fakt těžký . to takhle jako pojmenovat ..

N: kdybych ti třeba dala jakoby text takhle tak myslíš že tam slova ti můžou vzbudit náký –

K. K.: já myslím že každý slovo může něco . ale sou slova který sou prostě hrozně výrazný . jako sou třeba tydlety o kerejch sme mluvily . který sou prostě strašně jednoznačný a strašně konkrétní a pak sou takový jiný . jak jsme říkaly tamto .. to brola . že . že je jako nemám to spojený s nákou konkrétní úplně potravinou . a to sou takový jako . víc rozmazaný jako ty slova . když to tak řeknu

N: hmm

K. K.: že to nemám úplně takdle tu konkrétní jako představu a těch jako který sou takhle strašně konkrétní . myslím si že je docela málo

N: a kromě těch . z těch co si teďka zmiňovala . izrael tvar rakousko . kde všude ostatně máme R . myslíš že i tohle v tom může hrát roli?

K. K.: R je určitě hodně výrazný . protože celkově mi přijde že je hodně výrazný . @ .. no . možná .. no . ale třeba v tom bude je jenom D a to taky . nebo B D

N: ty si vlastně říkala to slovo . sme se nějak dostaly k tomu slovu hladký . tam už si vnímala jenom tu texturu?

K. K.: já myslím že sou pí* nebo písmena ne . hlásky . který sou výraznější . který to jako by dělaj . a pak sou hlásky který jakoby nedělaj nic . moc . <PT ty to jakoby jenom doplňují>

N: hmm . a co sou prosímte ty výraznější hlásky? nebo který takhle vnímáš?

K. K.: výraznější .. @ .. no . tak R L určitě .

N: R L?

K. K.: R L určitě . a pak bych řekla že . jak kdy jo . že třeba T někdy může být . a někdy když je spojený že třeba za ním je zase souhláska . tak třeba už se jako schová

N: a třeba slovo truhla? Kde dejme tomu máme R i L

K. K.: tak tam třeba to T už nehraje roli . to se tam už schovalo

N: a má tadyto slovo nějakou chuť u tebe?

K. K.: truhla . truhla je .. no ale zase to je podobný jako slovo .. tam mě třeba připadá jako trubička fakt nějaká

N: hmm . hmm . a třeba slovo stůl?

K. K.: stůl .. stůl .. @ to nevím . to mě jako teďka třeba napadlo . ale nevím teďka proč . myslím že by se jako na to asi našlo vysvětlení . to mě připadá stůl jako vlákna . jako když je třeba rebarbora . něco takovýho . co se dělí na vlákna

N: jo jo jo . a máš nákou teorii proč zrovna stůl a vlákna?

K. K.: <SM já nevím>

N: a je ještě náký jiný slovo co máš takhle s vláknama?

K. K.: no to dlouhý Ů jako .

N: dům? ten by byl podobnej?

K. K.: @ ..

N: nebo slovo sůl?

K. K.: dům je takovej pevnější . sůl taky ..

N: sůl je pevnější?

K. K.: sůl je hladší?

N: sůl je hladší a pevnější ? hmm

K. K.: asi .

N: a vlákna tam nejsou?

K. K.: sůl .. sůl ..

N: tam se vlastně že jo . úplně ty totožný hlásky jako ve stolu

K. K.: emm . to by mi ale nepřišlo jako ty vlákna

N: a můžu se tě ještě zeptat ? já sem zmiňovala stůl a kdybych řekla tvar stolu kde už dochází k nějaký tý hláskový změně?

K. K.: no . tam už mi to vadí asi

N: tam už je ta chuť jiná?

K. K.: ale tam de o to jako v čem je ta hlásková změna si myslím

N: hmm . jasně

K. K.: třeba v rakousko rakouský tam už nějaký ty koncovky je jedno si myslím

N: jasně . když ten kořen slovo dejme tomu zůstane

K. K.: ale možná změna v kořeni?

N: jojo . tady už je fakt poměrně výrazná . stůl stolu

K. K.: no právě . to už má úplně jinej tvar to slovo .@ těžko říct

N: dokázala bys nějak říct čím je to daný že si takhle spojuješ ty věci? seš to jakoby schopná reflektovat čím to může bejt?

K. K.: jako říkám jako když by se mě na to nikdo neptal tak já si to vlastně ani jakoby neuvědomím že to je . já o tom fakt jakoby nepřemýšlím

N: a @ víš nějak odkdy to jako zažíváš? tadyty stavy

K. K.: fakt jako nedokážu to

N: myslíš že je to odjakživa nebo že mohl být nějaký zlom v tvym životě? když si šla na střední nebo na vejšku

K. K.: to nepředpokládám ale fakt todlecto nevím

N: takže když si zpětně . bys třeba přemejšlela (3) –

K. K.: pamatuju si třeba ty barvy že když sem byla na prvním stupni že sem se bavila jednou s mámou že lichá a sudá čísla jakože . že je vnímáme jinak barevně .

N: s mamkou tvojí?

K. K.: s mamkou no .

N: [že ona je vnímá jinak než ty?]

K. K.: [to znamená – né né] že lichá a sudá že to je jako rozdíl

N: hmm

K. K.: jakože sudý jsou takový jako pevnější a tmavší a lichý jsou světlejší a takový hladší

N: a máma to má stejně?

K. K.: jo . todle to měla stejně

N: aha aha

K. K.: to znamená že když mě bylo nějakých nevím osm . tak už sem to jako řešila . ale jinak takle nevím . to vůbec . to si nepamatuju

N: a vzhledem k tomu že si takhle zmínila tvoji mamku která to vnímá stejně . tak myslíš že v rámci tvojí rodiny je ještě někdo kdo takhle [má ty podoby synestézie? bavili se takle někdy?]

K. K.: [to bych se musela zeptat . to bych se musela zeptat] to jako nevím . @ ale

N: ať už třeba jako . jeden z rodičů ?

K. K.: třeba vím že máma . v tomhle jsme se shodly . ale třeba v barvách na písmene se úplně neshodneme

N: takže máma si taky přiřazuje [k písmenům nějaké barvy]?

K. K.: [jo jo] to vím že o tom si potom povídaly a to nemáme úplně stejně . jo?

N: hmm

K. K.: takže tak . a ostatní bych se musela zeptat . to sem se nikdy o tom s ní nebavila

N: jasný . super . super @ . myslíš že v rámci těch slov můžou být některá slova která by ztratila tu chuť? anebo když už se jednou jako už vytvořila ta chuť tak už Rakousko bude vždycky ta kremle? zůstává to stejný?

K. K.: hmm

N: a kdyby si se setkala s novým slovem . ať už v češtině . nějak odbornějším termínem anebo z nějakého cizího jazyka?

K. K.: já myslím že se to přiřadí už k něčemu co je

N: @ dokážeš říct . dokážeš nějak tak jako hodnotit . tu synestézii co pro tebe třeba znamená? ty si říkala že tě to trochu otravuje? je to pro tebe třeba nějak omezující?

K. K.: ne . to ne . jako @ ne . spíš jakože něco se mi jako plete. protože to mám nějak jako spojený jinak

N: hmm

K. K.: mně se třeba . to je úplně jako divný . ale mě se třeba strašně pletou slova revizor a prezident . což znamená něco úplně jinýho . ale prostě mě se zdá tak úplně strašně podobný . zase . sou tam podobný hlásky . takže to hodí podobnou barvu a . no . a prostě je to jako matoucí

N: a matou se ti –

K. K.: a to úterý a čtvrtek . třeba bylo

N: kvůli těm jako barvám?

K. K.: no myslím si že kvůli těm barvám . kvůli těm barvám . myslím si že tak .

N: že ty hlásky vzbudí ty barvy a ty barvy sou vlastně teda jakoby totožný .

K. K.: jo

N: a naopak myslíš si že ti to v něčem pomáhá?

K. K.: no tak jako jo . tak u něčeho jako je to asi hezčí si to zapamatovat

N: jako že ti to pomáhá zapamatovat si –

K. K.: jo jo . jako třeba telefonního čísla nebo

N: jo

K. K.: jako mě to celkem nějak nevadí . jako to né . jenom že se mi občas jako něco tomu si myslím . to . kvůli tomu . plete . ale jinak mi to vůbec nevadí . jako já si to běžně vůbec neuvědomuju

N: jasně a myslíš že bys to byla schopná to když tak náh jako korigovat? že kdyby si nechtěla že bys to uměla nějak jako úplně potlačit?

K. K.: tak mě to jako nevadí . tak to asi ne to . neumím si představit . ale jako třeba .. ve škole kde pracuju . sme si jako dávali věci do desek . a jako . prostě bych nemohla dát . sem měla matematiku v modrejch a češtinu v červenějch a to by jako fakt nemohlo bejt obráceně . to by mi přišlo jako fakt úplně proti smyslu <SM> tak jako asi spíš takhle . ale tak to sou detaily že jo . to sou celkem jako . není potřeba nějak řešit

N: a myslíš že jsou nějaký situace který by to mohly podporovat ale jako i utlumovat? myslíš že de taky o tom v jaký seš jako . v jakým seš rozpoložení?

K. K.: rozpoložení..

N: jestli seš jako unavená nebo ve stresu nebo smutná jestli tohle na to může hrát nějakou roli ?

K. K.: myslím si že ne . myslím si že ne . ale zase bych řekla že to není úplně vědomý . že spíš jako to svoje normální fungování tomu podvědomě přizpůsobí

N: hmm . jak to myslíš?

K. K.: no . jako já nevím . třeba jakou barvu si něco napíšu do diáře @ nebo tak . nebo do jakých desek si něco dám nebo

N: takže máš třeba nějaký konkrétní slova který si do diáře píšeš jenom jednou tou konkrétní barvou protože to je ta barva toho slovo

K. K.: + jo co k tomu patří

N: a myslíš si že i s chutí můžeš mít takový přesný dvojice tý jo . já teďka . že třeba ráno podle toho jaký vidíš slovo se ti vybaví chuť a proto si . týjo já teďka vymyslím už trochu fiktivní situaci . +

K. K.: nono

N: + ale právě proto si tu chuť co se ti vybaví . si vezmeš. Já nevím . na snídani

K. K.: jo . to si myslím . že by mohlo bejt . že třeba @ třeba se stane že člověku zní furt nějaká písnička v hlavě . tam sou nějaký slova . tak z toho to třeba může bejt . že pak mám chuť na tu věc . to asi jo

N: takže když ti slovo jako vyvolá tu chuť tak ty pak dostaneš na to tu chuť?

K. K.: to jo . dostanu tu chuť

N: takže ty dostaneš chuť na tu chuť když se ti ta chuť vyvolá?

K. K.: to asi jo .

N: myslíš že to je tak jako pravidelně?

K. K.: jako jo . ale myslím si že to je zase malý množství slov který sou tak strašně konkrétní . takže v těch asi jo

N: hmm

K. K.: ale nemyslím si že by to fungovalo asi tak že to musím hned mít .<SM asi zase tak dramatický to není>

N: ty si i zmínila že když ste v rakousku častou zmínila slovo rakousko [protože je to prostě logický] tak si měla chuť na kremroli

K. K.: [ano ano] ano . a nedala jsem si ji . to zase nebyla příležitost . ale . jo . ale chuť sem na to měla . jo to je pravda . no .tak to je zvláštní

N: kdyby tě ještě napadl nějaký příklad tak za ten já budu vděčná

K. K.: to bych se nad tím musela jako zamyslet

N: já z mejch otázek už sem se tě vyptala na všechno

K. K.: já můžu dyžtak třeba napsat mejl . ale já mám pocit že mě nejde o tom takle jako přemýšlet . já sem si říkala že bych se takle na to připravila dneska. ale mě to ale takle nejde

N: né . to si taky myslím +

K. K.: no

N: + že to asi [by úplně nemuselo fungovat]

K. K.: [já si myslím že najednou] něco jako se o něčem mluví nebo něco čtu a v tu chvíli to jako přijde . já si třeba můžu udělat že si jako budu psát když mě něco napadne . @ a třeba to poslat potom mejlem . ale když se asi takhle jako zamyslím . tak nejsem schopná

N: a když sme takhle spolu mluvily tak ty si zmínila slovo tvar a hladký a jsou i nějaký další . v rámci tady toho našeho rozhovoru –

K. K.: no to bylo ted'ka co mě takhle jako napadlo.

N: nebo vlastně i tím že si se soustředila –

K. K.: no to že se soustředím na hodně věcí @ třeba sem ted'ka řekla napadlo <SM> a to mně připomíná takovýty hvězdičky nudlový do polívky

N: aha . to je zajímavý . a to vlastně tady ani není žádná hlásková podobnost

K. K.: tak jsou to vlastně nudle . nebo to NL . nevím možná

N: aha

K. K.: možná by to mohlo být NL . protože nula by to mohla být taky tyhle hvězdičky

N: a je teda taky i důležitý že to sou ty hvězdičky?

K. K.: jo jo že to nejsou nudle

N: takže nula by to byla . a třeba slovo nylon

K. K.: nylon už ne . a nela taky . nylon ne

N: a třeba prohnula?

K. K.: to možná jo . ale tam vadí to pro

N: hmm . jasně

K: to už asi ne . když je tam jenom NL a mezitím je U nebo O . ty sou takový kulatý . já nevím <SM>

N: super . skvělý . já ti asi moc děkuju .

K. K.: no není zač

N: určitě ti děkuju

Příloha 8 (R. M.)

Přepis rozhovoru se synestetičkou R. M. ze dne 13. 7. 2016

N: tak . Markét . máš prosím tě prožitek chuti u všech slov nebo jenom u některých? a jestli bys mi dyžtak mohla říct nějaký příklady u jakých slov

R. M.: jakože podle mě nemám u všeho nebo možná si je jenom neuvědomuju podle mě

N: hmm

R. M.: že spíš takový že jako spíš záleží na té intenzitě nevím jakoby rozpoložení a možná to i souvisí s tím významem nebo nějakou vzpomínkou s kterou se to slovo jako pojí že mi přijde že jakoby nějak některý věci třeba jako moře

N: hmm

R. M.: tak jako si prostě když se řekne třeba něco jako voda nebo moře nebo prostě sůl . tak já si prostě jenom jako představím že jsem prostě na záchodě kde je ten kde je jako osvěžovač vzduchu a prostě je to hrozně intenzivní

N: jasně

R. M.: ale jsou jako třeba věci u kterých tohleto jakoby nemám . a nebo si to neuvědomuju . tím pádem to asi spíš není intenzivní.

N: a tohle . teďka ty jsi zmínila tak to byly vlastně jakoby vůně který ti vybavilo to moře nebo sůl . a je to někdy i jako [jako cejtíš i jako chuť]?

R. M.: [právě právě] jakoby jako komplexní prostě věc že to je takový jako . když se řekne třeba jakoby jo . třeba ta vlna . tak si prostě představím . jako cítím jako kdybych stála na pláži si představím . že prostě mám takovou tu chuť chuť takový tý slaný . slanosti jakoby v puse . cejtím takovej ten svěží vítr jakoby v nose žejo, takovou tu prostě žejo . jako mně to přijde jako spíš jakoby taková komplexní věc než že by to bylo vyloženě třeba jenom jako chuť

N: a mohla bys mi říct ještě jako jinej příklad takhle toho jako stavu?

R. M.: třeba půda když se řekne půda

N: hmm

R. M.: tak mám dvě . první co mě napadne . že jsem v lese a jako kdybych měla prostě jako kdybych spadla a měla jsem prostě na tom . jako na . na rtech jako prostě jako půdu . jo [ale zároveň] +

N: [aha]

R. M.: + s tím jakoby jako jehličí . ale mám jakoby vůni jehličí a pak přijde druhá věc která mě u toho napadne a to je prostě pole slunečnic a vůně slunečnic a prostě jako . jako kdybych prostě měla . něco olejnatýho na sobě a jako –

N: mně ještě jak si řekla to slovo půda . tak jako první význam mě jako okamžitě naskočila jako půda v nějakým domě . vnímáš to . kdybys to vnímala to slovo jako tady v tom významu byla by ta chuť ňáká jakože jiná?

R. M.: by byla ňáká jako když sním něco shnilýho

N: aha

R. M.: taková jako . taková ta . jo . vlhká prostě hnusná jako . bléé .taková ta bla . taková ta jakoby zatuchlá . jako shnilá jako věc

N: a je to něco co máš jako v puse . je to jako chuť v puse?

R. M.: podle mě to je spíš první na ten nos a pak se mi to dá jako do tý pusy

N: jo . hmm . kdyby tě napadl ještě jako jakékoliv příklad . tak já budu strašně ráda . to je pro mě důležitý

R. M.: třeba s deštěm tohle mám takový hodně

N: no

R. M.: já myslím . že to mám takhle s těma prožitkama . protože jako . co si vybavuju jo . prostě přesně ňáká takovádle zemitá chuť . nebo slaná . hodně železitá chuť mi přijde . to je právě s tím deštěm . když jakoby třeba @ někdy zazpomínám a nebo se mi jakoby vybaví déšť

N: hm

R. M.: tak mám chuť takovou jako železitou v puse . a takovej ten vzduch před tím deštěm . kdy prostě víš – nebo krátce po dešti . třeba teďkon . kdybych vyšla ven . tak je tam takovej ten mokrej beton . že jo . a mám v puse takovou železitou chuť a s tím vůni takovýho toho mokrého betonu

N: jasný

R. M.: to jsou takový jako věci který si hodně vybavuju . už vim že občas si jako uvědomím . že mám takovou jako to .

N: a myslíš že u tebe hraje i roli to . jaký je to slovo slovní druh? teďka vesměs co si řekla byly podstatný jména . a kdyby se řeklo jako prší . myslíš že ti to vyvolá to stejný jako déšť?

R. M.: jo. jo no .

N: nebo můžou to jako bejt i slovesa?

R. M.: jo . já vzhledem k tomu že jakoby si neuvědomuju . že moje čeština není tak dobrá . že jako bych si uvědomila že tohle je podstatný jméno a tohle . tak to jakoby nevnímám

N: jo . takže jakože de o to . když @ myslíš že by slovo prší vzbuzovalo to stejný jako slovo déšť?

R. M.: jo

N: takže de o významovou stránku toho slova? jakoby fakt co to slovo vlastně označuje? hmm . a myslíš že by ti nějaký chutě vzbuzovaly jako i abstraktní slova? dobře . tak dejme tomu že půda jako označuje

–

R. M.: červená třeba rajče

N: no

R. M.: to je taková prostě . nebo jako . noo .. asi bys musela jako házet nějaký věci a já bych ti musela odpovídat . jako když se zamyslím . tak tohleto mi přijde jako snůh

N: takhle bílá barva

R. M.: a jako bych měla zmrzlinu v puse . nebo jako led . ale to je tím že sem se nad tím zamyslela . a říkám hele bílá a teď mě napadlo že vlastně jakoby to mám asociovaný jakoby s tím dleňstím žejo

N: takže když se řekne červená barva . nebo červená . [tak ty . ty cítíš]

R. M.: [to co ty si teďka] řekla . jestli to . jestli mě napadá něco . jestli tady mám nákou tudleňstu vazbu . tak první co mě napadlo . tak to je červená a je rajče

N: a je to jakože tě to napadne to rajče anebo že jakoby cejtíš tu chuť toho rajčete?

R. M.: to nevím právě . já nevím co je první . jestli první přijde rajče a pak si řeknu ahá . anebo jestli je to rajče a mozek si asociuje do té pusy hele chuť měj pocit jako rajčete

N: a kdybych na tebe takhle hodila jakože další bavy . třeba modrá

R. M.: to asi moře ta modrá . sůl

N: ahá . a třeba hnědá

R. M.: to je zase půda . teďka budu asi moc zacyklená jo . nevím

N: hmm . jo jo . chápu . černá? By taky něco vyvolala

R. M.: hele černá <SM> . tu sem asi ani neměla . ale je taková . u té černý prostě nevím . to je asi tím že to nemám třeba jakoby spojený s žádným jídlem

N: hmm

R. M.: tak tam jakoby nic nenaskakuje

N: super . skvělý

R. M.: u té černý jakoby nic

N: a myslíš že u tebe ta chuť by se nějak lišila kdyby si slyšela jenom to jednotlivý slovo . a kdyby to slovo bylo zapojený v nějakým jako kontextu? V nějaký celý větě?

R. M.: myslím že je to stejný . ale myslím že asi hodně záleží . že spíš záleží na tom kontextu .

N: hmm . @ a tadyty vjemy . nebo když ti nějaký ty slova fakt vzbuzují ať už teda vůni a skrze to chuť . nebo jenom chuť . tak pozoruješ to jenom u češtiny? nebo u nějakých cizích jazyků?

R. M.: i u těch cizích . tam to mám stejný . ale ty spojení nejsou stejný

N: mohla bys mi říct nějaký příklad?

R. M.: [já sem teď zacyklená s tím mořem jo]

N: [já vim že je těžký takhle -] no . no .

R. M.: když mluvíš jako o sea tak mě automaticky budu mít stejnou reakci . a třeba u té červený né . tam třeba to takhle nefunguje .

N: a máš nákou jako teorii na to jak? jak to funguje? nebo proč to takhle je?

R. M.: já si jako myslím . i s tím dotazníkem jak sem dělala . tak já sem pak o tom hodně přemýšlela . tak jakoby první chuť který si vybavím . tak je přesně železo . stůl . a taková ta jakoby zemitá . taková jako . já nevím jak to popsat . taková jako . jako kdybych prostě snědla hlínu . no . a to sou věci který sou hodně jako silný u mě . nevím proč

N: jo

R. M.: to sou věci který sem si automaticky jako vybavovala že sem si na ně vzpomněla a sou věci který mi přijdou hodně automaticky který mi přijdou sami hodně rychle

N: takže myslíš že máš určitou databázi chutí který se ti jako připojujou?

R. M.: myslím že jo no . no . takový prostě . asi jako ty spojení sou víc silný . než u těch normálních

N: takže ta jedna chuť . to už si vlastně i zmiňovala . takže jedna chuť . třeba jak sis říkala mít tu půdu v puse a okolo ten les . tak to se pojí vlastně s více slovy?

R. M.: jo . já když sem dělala ten dotazník . tak pak už se vlastně opakovala . když tam bylo . já už nevím co tam bylo . náká krev a jako říkám železo jo . pak tam bylo něco jinýho a říkám zase železo jo . já vlastně jakože pak sem zjistila . že sem se už opakovala [a nevím jestli proto že je ta chuť tak silná] +

N: [že se jakoby člověk zacyklí]

R. M. + anebo ten zážitek z ní . anebo jestli je to tím že prostě mám jenom jako omezený rezervoár a už to nemám z čeho brát

N: jo jo jo . rozumím . a kromě chuti tak ty si ještě zmiňovala vůni

R. M.: to je asi u mě silnější ta vůně teda . tak jako primárně

N: a jsou tam ještě náky další vlastnosti toho vyvolanýho vjemu ? že vůně chuť a třeba jako

R. M.: + pocit

N: přímo cejtíš jakoby pocit? můžeš to trochu popsat?

R. M.: v některých spojeních si prostě představím . veme tu půdu a vemu to moře .

N: hmm

R. M.: já si ještě u toho představím že sem na té pláži

N: hmm

R. M.: že mám i takovej prostě pocit že bych stála na pláži a cítím ten vítr kolem sebe a nadechnu se a mám takovou tu prostě jako solnou chuť a jakoby i vůni a prostě takový jako jéé příjemný

N: a třeba jakoby když zakusíš nákou tu chuť . tak může ta chuť mít nějakou teplotu? že je to v té puse třeba studený nebo teplý nebo tvar nebo strukturu?

R. M.: spíš ne . jako struktura jakoby rozblemclá . že to není identifikovatelná . si nepředstavuju že bych měla kostku v puse nebo něco takovýho . spíš je to takový že bych prostě . že něco omylem ochutnám . že si jako olíznu ret . spíš takovej jako pocit . že si olíznu ret a mám tu chuť jakoby v puse
N: hmm

R. M.: vzadu . hodně vzadu . vzadu na kořeni

N: takže u tý soli že by to byly fakt zrníčka soli na jazyku? že bys cejtla jak tam je jakoby máš?

R. M.: tak to právě ne . já necítím strukturu . jenom jakoby tu chuť . a mám to takhle vzadu . jakoby takhle vzadu na jazyku . jak máš ten jazyk . tak jako v druhý půlce

N: ahá

R. M.: tak spíš tam jakoby a na horním patře . ještě jako zahnutý

N: rozumim . rozumim . a máš ještě nákej jinej typ synestetických prožitků kromě slov který by ti vyvolávaly vůni chuť pocit ? třeba písmena nebo číslice že by ti něco vyvolávaly? Nebo že by ti naopak –

R. M.: já to mám spíš jakože . u těch písmen podle mě . mi to spíš evokuje barvy

N: hmm .

R. M.: nebo jako slovo mám asociovaný jako s nákou barvou . spíš než jako

N: a číslice třeba něco vyvolají?

R. M.: emm . moc ne

N: a zvuky? nákou hudbu třeba že by?

R. M.: to ne . to se mi nestalo v hudbě . že bych jako něco poslouchala . a jako . pro mě je to spíš vizuální . když jako něco vidim

N: hmm

R. M.: anebo když se o tom někdo baví to jo . anebo když to vidim

N: ono se třeba v rámci synestézií baví o rozmístění jakože do prostoru

R. M.: no

N: máš nák dny v týdnu nebo měsíce nějak specificky rozmístěný v prostoru?

R. M.: musela bych si na to dávat pozor a vnímat to . to si neuvědomuju jo .

N: <SM já ti to vůbec nechci jako vnučovat>

R. M.: ale je pravda . že jakoby . když se o tom bavim . tak většinou vnímám věci jako za sebou

N: hmm . jakože věci co už se staly? jako minulost?

R. M.: né . jakože prostorově . že třeba když sem . když si představím tu pláž . nebo ten les . tak jakoby spíš vnímám to za sebou . nák jako . než to co je přede mnou . nevím jak to říct

N: tomu úplně nerozumim . můžeš to ještě nějak jinak trochu

R. M.: třeba když dostanu chuť moře . tak jak říkám . mám pocit že sem někde jakoby ňák jako . si představím . nebo mi to evokuje že jako sem někde jinde

N: hmm

R. M.: a většinou moje pozornost se kouká dozadu ne dopředu

N: hmm

R. M.: jakoby že prostě . jakoby se prostě věnuju tomu . jakoby vnímám prostor za sebou

N: hmm

R. M.: a to už jako moc nerozeznávám . jako kdybych se na sebe dívala já sama zezadu . takhle spíš

N: hmm . takže ty vidíš sebe sama . jako vidíš svoje záda vlastně?

R. M.: nevidím . ale mám ten pocit jako bych se na sebe jako dívala . já to neumím jakoby říct prostě . nevím jak to jakoby pospat

N: jo jo . zajímavý

R. M.: jako prostě nevím no . takhle si to jako vnímám

N: takže třeba u toho slova déšť co si zmiňovala . tak i . tak i tam bys vnímala tady . ňákou jakože prostorový ukotvení tebe takhle v prostoru?

R. M.: no . já si prostě představím fotku a já sem součástí tý fotky

N: jo

R. M.: tak takhle se to prostě jakoby . a celej ten čtyři dé prožitek

N: super

R. M.: je zajímavý že to vidím jenom u některých věcí

N: a napadaj tě ještě nějaký další slova . který ti vzbudí ňákej takovej dle celej vjem? ty si zmiňovala tu situaci u toho moře a déšť a půda

R. M.: takhle z hlavy né no

N: jo . v pořádku úplně

R. M.: asi bys jakoby musela házet ňáký pojmy a jako . já si to jakoby neuvědomuju takhle ty věci

N: a kdybych řekla slovo křeslo?

R. M.: tam nic . a teď kon jako když . ale trvalo to dlouho @ a jakoby něco pečenýho mi to přijde . nevím proč

N: hmm

R. M.: jakobyže krev . pečený něco . takový vánoční

N: myslíš že třeba de přímo o tu podobu toho slova . ty si zmínil tu krev . takže křeslo tam je to K Ř pak krev . že by to šlo skrz tu fonologickou rovinu?

R. M.: nevím

N: a vzbuzujou u tebe ty vjemy slova který jako ňák slyšíš že je někdo řekne . nebo že je vidíš napsaný . nebo že sama nad nim přemýšlíš?

R. M.: oboje . všechny ty podoby

N: kdyby si nad tím třeba sama jenom přemýšlela . kdyby si přemýšlela kam pojedíš na dovolenou . že pojedíš k moři . tak už i tohle moře jenom v mysli?

R. M.: no . ale pak asi to nemám jakoby vyhraněný

N: a kdyby to někdo jinej řekl? i kdybys to řekla?

R. M.: já si totiž myslím že to nemám furt totiž

N: máš představu na čem to závisí?

R. M.: nevím . jestli to třeba závisí když můj mozek v té chvíli si dělá něco jinýho . nebo jako –

N: jo

R. M.: asi spíš když jsem jako spíš sama . a když jsem jako víc v klidu a jako že to . já si myslím když to podvědomí samo může fungovat . než když jako v kanceláři tohle moc jako nemám

N: hmm

R. M.: tam spíš jako . anebo anebo hele . teďkon v těch horách jo

N: no

R. M.: to bylo vlastně hrozně dobrý že sme se o něčem bavili a najednou jsem měla na něco hrozně chuť žejo .

N: hmm

R. M.: že to bylo takový prostě jako –

N: a jako bylo to že někdo řekl ňáký konkrétní slovo?

R. M.: my sme se prostě bavili bavili a najednou sem dostala takovou tu chuť . chtěla bych kokakolu a bublinky a chtěla bych hrozně bublinky . to možná není možná ta synestetika . ale je to daný spíš tím

N: mě by spíš zajímalo jestli to vzbudila ta situace nebo prostě že si fakt potřebovala doplnit něco? +

R. M.: já myslím že sem fakt potřebovala doplnit něco no

N: anebo jestli to bylo nějaký slovo který ti asociovalo s tou kokakolou ?

R. M.: to nevím . ani nevím o čem sme se bavili . jestli to byla ňáká úplně random ňáká věc

N: @ ty si teda vlastně zatím . ty jak si zmiňovala ty chutě . tak ty vlastně byly trošku jakoby specifický . a nebyly to typický chutě který máš když jíš něco . takže tahle otázka možná bude malinko zavádějící . jestli ta chuť . kdyby si asociovala fakt chuť nějakýho jídla tak jestli by ta chuť byla stejná jako když to jídlo doopravdy jíš? ty tvoje chutě jsou takový specifický . to nejsou ty jídelní chutě

R. M.: no . jako třeba . jak si mluvila . tak se mi prostě zobrazil <SM knedlík . prostě knedlík se svíčkovou> a není to stejný jako kdybych to jedla . a je to takový jako že . @ zaprvý už si nepamatuju jak to jídlo chutná

N: to jídlo který si jako vybavíš?

R. M.: no . nonono . třeba ty knedlíky s tou svíčkovou jo . tak prostě jakoby už si nepamatuju jak to chutná . ale spíš si jakoby myslím že to takhle chutná . ale v reálu to tak vůbec nemusí být

N: hmm

R. M.: to je spíš nějaká taková moje projekce

N: jo jojo . tomuhle rozumím . a proč tě jako napadly teďka zrovna ty knedlíky?

R. M.: něk přes ten stůl . <SM mně ta barva připomíná knedlíky>

N: jakože si viděla tenhle stůl a skrz to tě napadly knedlíky?

R. M.: jako ty si něco říkala @ mě prostě najednou přišlo do mozku knedlík . nevím . prostě <SM> . knedlík no

N: jo . dobrý no . fajn

R. M.: podle mě to je u mě spíš takový vonný asociace . který se jako k něčemu připojujou

N: ale ty asociace teda [jsou primárně přes tu vůni]

R. M.: [to vyvolávají] no . podle mě místo vůně no

N: tak přidružuje se k nim třeba . u tý soli v rámci moře -

R. M.: já ale nemůžu rozeznat vůni bez chutě . u mě je to spojený

N: jasně . jasně . na mě to taky působí že to tak zažíváš jakoby komplexně . že to je možná spíš jakoby vůně ještě trošku projektovaná jako k těm chuťovejm buňkám než že by to byla jako chuť jako

R. M.: no právě no

N: a můžou se u tebe lišit nějak chutě v rámci jednoho slova? ty si říkala že klidně jako . ta jedna chuť může být vyvolaná různěma slovy . a tyhle slova . třeba fakt ten déšť . může vyvolat něco fakt jako jinýho . třeba v nějakým jiným kontextu?

R. M.: @ ne . to přesně to jakoby . že já si myslím že to takhle chutná . ale ono to tak nechutná . že já si spíš jakoby projektu jak by ta chuť měla chutnat než že bych si to stavěla na nějaký reálný zkušenosti

N: ale pak teda když už máš tadyty jako asociční páry . tak ta chuť nebo ten celkový jako zážitek máš k tomu-

R. M.: + stejnej

N: @ jestli různá slova můžou vyvolat stejnou chuť . to jako u tebe jo . to si říkala už víckrát . a seš si vědomá nějakých chutí který se ti jako nikdy nevybaví? ty si mluvila jakoby o tom svém repertoáru chutí který máš . si z toho chutná vyvodit jaký chuti tam nejsou?

R. M.: sladký podle mě . já většinou mám jakoby . něco takovýho jako slané .. jo . takový jako slané . možná trochu jakoby štiplavýho mi přijde

N: hmm

R. M.: to jsou věci který si pamatuju . třeba to rajče takový štiplavý . taková jako žejo . taková jako poměrně výrazná chuť

N: aha

R. M.: ale třeba u té sladkosti . je zajímavý že já třeba jako u těch sladkejších věcí většinou jakoby necítím . nebo neprojektuju si na ten jazyk jak to chutná .

N: hmm

R. M.: já když si řeknu teďkon sladký . tak já si jakoby . tu chuť tam nemám a přitom sladký mám hrozně ráda

N: hmm

R. M.: já třeba když mluvím o sušence nebo něco takového . tak tam nikdy nemám tu chuť . ale u rajčete třeba jo . tam cejtím tu štiplavou chuť . možná je to tím že je to taková hodně výrazná chuť pro mě

N: hmm

R. M.: ale ta sladká sama o sobě teda ne . nebo třeba kyselý . ty okurky . to úplně cejtíš jak ti stahují celý ty buňky v puse že jo . ale u těch sladkejších věcí se mi tohle neděje

N: ale u těch sladkejších věcí . ačkoliv by se jednalo přímo o ty označení toho jídla . prostě zmrzlina nebo čokoláda . tak ty si to –

R. M.: u té zmrzliny tam mám naopak takovou chuť jakoby že jo . tam mám jakoby tu tu teplotu že jo a strukturu

N: jakože to je něco studeného?

R. M.: studeného a strukturu . jo . ale nemám tam tu chuť . nebo třeba chips žejo . to si představím . úplně cítím nejdřív tu slanost a pak si uvědomuju tu strukturu a pak cítím jak se mi rozpustí ten chips v puse

N: hmm

R. M.: ale u těch sladkostí to nemám prostě . já si jako nepředstavím že si vezmu sušenku a tu rozkoušu . to jako nemám

N: a ta sušenka zrovna by teda u tebe představovala co? co by jako vyvolalo slovo sušenka?

R. M.: to byl spíš jako obrat pro to sladký jako

N: jo

R. M.: když o tom přemýšlím . tak většinou jakoby sladkost si nikdy nevybavím . zatímco přesně . ta sůl že jo . nebo ty chipsy . kyselá okurka . rajče

N: hmm

R. M.: tak to vlastně jakoby . asi možná intenzivnější pro mě nebo nevim

N: hmm . zajímavý

R. M.: a přitom mám sladký hrozně ráda že jo . ale prostě jako . nevim no

N: @ myslíš si . nebo dokázala bys jako říct odkdy tadyty vjemy takhle si ňák jako spojuješ? nebo odkdy to zažíváš? Je to odjakživa? nebo je to spojený s tím že si šla na vejšku? nebo na střední?

R. M.: nevím .

N: a sou třeba ňáký chutě který by si úplně nově jakoby vnímala v poslední době?

R. M.: @ spíš si to víc uvědomuju mi přijde

N: hmm

R. M.: třeba vím železitost si pamatuju docela dlouho

N: hmm

R. M.: taková jako chuť železa

N: když si jakoby vzpomeneš do minulosti tak že železo se tam objevovalo často

R. M.: to mi přijde že to mám . to jsem schopná třeba trekovat do střední . železitost . to je taková specifická jakoby . já jak to mám spojený s tou krví jo . tak to je takový specifický . že si pamatuju že třeba když du na odběry . tak sem měla takovou jako železitou pusou a vždycky sem se jako napila

N: a myslíš že tam může hrát ňákou roli . že v období kdy si začala třeba chodit na odběry . kdyby to byla fakt ta střední . když si začala fakt jako zakoušet ten pocit . kdy si fakt jako oslabená po odběru nebo tak . tak že to by byla ta doba

R. M.: to fakt nevím . to se asi takhle nedá říct

N: a naopak myslíš že sou u tebe třeba nějaký slova který by ztratily tadytu schopnost takhle k sobě připojovat další vjemy? který by ztratily chuť? potažmo celou tu asociační představu?

R. M.: heleď já tím že sem tohleto nikdy moc nevnímala . tak nedokážu říct no

N: a bavila ses někdy třeba s někým z vaší rodiny kdo by to třeba vnímal stejně? ne? nevíš o tom že by třeba brácha ? nebo rodič?

R. M.: vůbec nevím

N: nebavila ses o tom?

R. M.: já sem vůbec nevěděla že to existuje . ale můžu se zeptat svého bratra

N: bratra dvojčete? jo . to by bylo super . hele myslíš že to je pro tebe v něčem jako nějak limitující? Že to v něčem omezuje? Nebo že ti to v něčem pomáhá?

R. M.: vůbec bych neřekla ani jedno

N: prostě je to součást toho jak vnímáš věci?

R. M.: hmm

N: a seš ty sama schopná to ňák jako zhodnotit jestli ty stavy sou pro tebe spíš příjemný nebo nepříjemný nebo je to prostě neutrální?

R. M.: pro mě je to spíš takový jako . spíš v tom příjemným spektru

N: hmm

R. M.: a to je možná tím že si prostě představuju . že si vybavím to prostředí . já to mám často s tím klidem . nebo s tím pocitem prostě . že mi to přijde taková jako . mně to přijde jako vzpomínka

N: co ti přijde jako vzpomínka?

R. M.: no ty situace mi přijdou jako vzpomínka . jak sem říkala že se dívám na sebe sama zezadu . tak mi to přijde jako bych se dívala sama na sebe ve vzpomínce . něco takovýho jako . nevím . tak mi to jako přijde

N: a ještě jak si zmiňovala že třeba v práci . když si v kanceláři to vůbec jako nezažíváš . to jsou nějak důležité ty podmínky v kterých to zažíváš? když máš klid?

R. M.: jako já neříkám že to nezažívám vůbec . párkrát sem to zažila . ale není to tak . že bych si to asi uvědomovala

N: hmm @ seš případně jako schopná tomu nějak zabránit? aby prostě ti ty tvoje slova nic nevzbudily?

R. M.: a proč bych to dělala <SM>?

N: jako jestli to seš schopná nějak korigovat?

R. M.: emm

N: jako aby to třeba vydrželo dýl?

R. M.: to víš že jo .

N: jo?

R. M.: to začneš jakoby . třeba u toho chipsu . si představím že si vezmu druhý chips

N: a u náček . chipsy . to je specifický tím že to fakt jako označuje to jídlo ale třeba u toho

R. M.: ale u tý soli .

N: soli?

R. M.: že se nadechnu

N: hmm

R. M.: si představím že sem u toho moře tak se znova nadechnu a prostě jako –

N: jo . a nebyla by si schopná si vzpomenout na nějaký jako z těch slov který ti takhle něco vzbuzují? já zkusím takhle nějaký slova házet jo? tak třeba květina

R. M.: květina . něco zelený něco . něco salátovýho .

N: a máš náhou jako teorii na ty tvoje mechanismy?

R. M.: emm . prostě mě napadne něco . já to mám hlavně spojený jako s tou vůní

N: ale třeba květina zelený tam žejo vůně není

R. M.: jakoby podle úplně nebylo moc synestetický . to mi přišlo jakoby květina první zelený pak se to spojilo jéé něco křupavýho zelenýho jéé salát . jo . takhle si to jako rekonstruuje

N: a ta křupavost se tam dostala jak?

R. M.: protože salát je křupavej

N: takže ta řada byla květina zelený salát –

R. M.: ne . květina zelený křupavý šťavnatý salát

N: takže ten salát přišel až po tý křupavosti . a jak si za zelenou dostala křupavost?

R. M.: nevím . prostě jako . říkala sem si něco zelenýho a v puse zkousnu něco křupavýho . jéé salát jo

N: hmm . můžu ještě zkusit házet další náký slova? á ještě já sem se tě úplně zapomněla zeptat na otázku jestli si myslíš že by náký vjemy mohly vzbudit i neexistující slova? fakt jako nonsense slova který v češtině nejsou . třeba slovo brola

R. M.: asi jo . ale jako nevím coby . brola mi nic jako neříká . nebo jako

N: a tanep?

R. M.: tanep no . třeba když si řekla tanep . tak se mi vybavila náká fialová . ale jako chuť se mi nevybavila žádná jako

N: jo jo . to je z mejch otázek jakože všechno . ale já bych ještě ráda o tobě zjistila náký <SM další možný stavy> náký další zážitky jo . tak já zkusím ještě náký slova . tak třeba sloveso skákat ?

R. M.: skákat? takový no . asi ten vzduch . to je taková jako sůl

N: sůl?

R. M.: jako vzduch . proudění . když jako proudění vzduch . tak máš takovej pocit . jako z hor .jako solnatosti

N: a malovat?

R. M.: a tam mám olej

N: a myslíš že to jep přesto že dá malovat i olejem?

R. M.: no . olej . olejomalba . anebo to je zajímavý teďkon . když sem si představila olejomalbu . tak sem si představila takovou tu práškovitost . když spolkneš jakoby prášek . nebo se nadechneš v místnosti která je nově vymalovaná a máš tam ten prach . tak se nadechneš a máš tam tu vápenatou chuť jako kdybys měla jazyk pokrytej tou barvou

N: a tohle začalo tím slovem olejomalba?

R. M.: jo

N: a olej to by bylo jako totéž?

R. M.: ne . to je právě to vtipný . že první přišla jakoby žejo olej . že to malování a pak jako sem si představila jak někdo maluje a najednou jsem si představila jak někdo maluje zeď a najednou jsem si uvědomila taková ta vápenatá chuť když spolkneš nákej prášek . já nevím jestli si ty chuť seš schopná jako uvědomit . jako kdybys měla prostě mokrá vápno a olízla to

N: hmm . asi tu chuť kterou myslíš ty já nejsem schopná si nějak představit ale –

R. M.: taková mokrá . takovej mokrej prášek

N: já ještě zkusim pár dalších slov . třeba slovo brýle? myslíš že by to třeba taky něco mohlo bejt? Vonět nebo chutnat?

R. M.: <SM brýle> to asi ne

N: a slunce?

R. M.: to asi sůl

N: sůl

R. M.: jak máš po žejo . s tím se hodně pojí ten . ten +

N: sluneční krém . ten . opalovací . hmm . a kdyby to bylo třeba slovo batoh?

R. M.: mě napadla okurka a nevím proč

N: nebo slovo strom? může to něco bejt?

R. M.: hrozně vrací ta sůl nevím proč

N: to je i možný že . já nevím . je možný že by už teďka u tebe ta sůl převládla

R. M.: nevím .

N: tak jo . moc díky

R. M.: n z